

HELSINGIN YLIOPISTO

KATSAUKSIA 74/2025

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin arviointi

**Teemu Vauhkonen, Markus Kaakinen, Aaro Beuker,
Anna Raeste, Henri Halila ja Teemu Kononen**

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

JULKAISIJA

Helsingin yliopisto

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 16 (Snellmaninkatu 10)

00014 HELSINGIN YLIOPISTO

SARJA

Katsauksia 74/2025

ISBN: 978-951-51-0730-5

ISSN: 2342-7779

Tiivistelmä

Tutkimuksen toteutus

- Tutkimukseen arvioitiin neljää Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia pilotointua hanketta: **Turun ROKKI**, **Oulun NURRI**, **Rovaniemen RIKO** ja **Vantaan Ri-O**.
- Hankkeiden arvioinnissa käytettiin sekä **laadullista prosessi-arviointia** (haastattelut) että **määrällistä vaikuttavuus-analyysiä** (rekisteriaineisto). Haastattelut toteutettiin vuoden 2022 aikana ja rekisterianalyysi kattoi vuoden 2021 aikana pilotointi-hankkeiden asiakkana olleet nuoret

Toimintamallin kuvaus

- Palvelut keskitetään yhteen yksikköön ja **nuorelle nimetään vastuuhenkilö**.
- Mallissa painottuu **kokonaisvaltainen, pitkäkestoinen ja koordinoitu tuki** nuorelle. Tarve tällaiselle tuelle on havaittu Haikkolan ja tutkimusryhmän (2019) tekemässä tutkimuksessa.
- **Moniammatilliset tiimit** vastaavat palvelujen toteutuksesta (pl. Vantaa, jossa keskityttiin viranomaisyhteistyön ja rikoserityisen osaamisen kehittämiseen).

Kirjallisuuskatsauksen päätelmät

- **Moniammatillinen palveluohjaus** voi vähentää rikoksen-uusimista, mutta ei ole merkittävästi tehokkaampi kuin muut interventiot.
- Vastuuhenkilön nimeäminen on yhteydessä parempaan vaikuttavuuteen.
- **Monimuotoinen perheterapeuttinen työskentely** (Multi-dimensional Family Therapy, **MDFT**) on osoittautunut lupaavaksi mm. sitouttavuuden ja yhteistyökokemusten osalta.
- Interventiot vaihtelevat toteutukseltaan; aiempi tutkimus ei täysin kata toimintamallin erityispiirteitä.

Palvelujärjestelmän puutteet haastateltujen mukaan

- **Hajanaiset palvelut ja heikko viranomaisyhteistyö.**
- **Rikoserityisen osaamisen ja ajallisten resurssien puute.**
- Puutteet vaikeuttavat johdonmukaista tukea moniongelmaisille nuorille.

Hankkeiden vastaukset puutteisiin haastateltujen mukaan

- Turku, Oulu ja Rovaniemi: moniammatilliset tiimit tarjoavat rikoserityisiä palveluja saman katon alla.
- Vantaa: Alaikäisten toimintamalli perustui MDFT:hen, ja täysi-ikäisille suunnattu malli painottui työparityöskentelyyn sekä osaamisen kehittämiseen sosiaalityössä.
- Resurssien lisääminen mahdollisti **luottamuksellisten asiakassuhteiden** rakentamisen.

Kohderyhmän erityistarpeet haastateltujen mukaan

- Taustalla usein **toisiinsa kietoutuvat riskitekijät.**
- Haasteet:
 - **Toiminnanohjaus, arjenhallinta** (neuropsykiatriset vaikeudet, päihderippuvuus).
 - **Mielenterveysongelmat, sosiaalinen ahdistus.**
 - **Auktoriteettivastaisuus**, erityisesti viranomaisia kohtaan.
 - **Rikollinen ja päihteitä käyttävä kaveripiiri**, marginaaliryhmän identiteetti.
 - **Motivaation puute**, syrjäytymisen kierre.

Vaikutusten arviointi

- **Kohdentuminen:**
Interventio on suunnattu nuoriin, joilla on korkeampi rikosaktiivisuus ja useita kasautuneita riskitekijöitä.
- **Osallistuminen:**
 - 37 % osallistui tapaamisiin vain yhden kerran.
 - Toiminnan keskeyttivät todennäköisimmin nuoret, joilla oli:
 - ulkomaalaistausta
 - mielenterveyshoitojaksoja
 - varkaus- ja vahingontekorikoksia
 - Mallia tulee kehittää siten, että se sitouttaa nuoria paremmin.

- **Vaikuttavuus:**

- Osallistuminen ei ollut yhteydessä matalampaan uusintarikollisuuden riskiin vuoden seurannassa.
- Heikko sitoutuminen voi selittää vaikuttavuuden puutetta.
- Tuloksiin voivat vaikuttaa analyysiasetelman rajoitteet, kuten kohderyhmän valikoituminen, jota ei voitu täysin kontrolloida.
- Hankkeita ei voitu arvioida erikseen, vaikka toteutustavat vaihtelivat merkittävästi.
- On mahdollista, että hankkeet erosivat toisistaan vaikuttavuuden suhteen.

Toimintamallin kehittämistarpeet

- Tulokset korostavat tarvetta kehittää toimintamallia entistä systemaattisemmaksi ja nuoria paremmin sitouttavaksi.
- Haastattelujen mukaan nykyisellään erityisesti palvelujärjestelmän hajanaisuus, riittämättömät resurssit sekä rikoserityisen osaamisen puutteet vaikeuttavat johdonmukaista ja pitkäjänteistä tukea moniongelmaisille nuorille.
- Hankkeissa kehitetyt moniammatilliset toimintamallit ovat ammattilaisten mukaan lupaavia esimerkkejä palveluiden kokoamisesta yhteen ja osaamisen vahvistamisesta.
- Toimintamallin toteutuksen ja vaikuttavuuden arviointia on tärkeää jatkaa tulevaisuudessa.

Kirjoittajien lisäksi tässä raportissa julkaistua tutkimusta ovat olleet omalla ammattitaidollaan tukemassa Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin projektiryhmän jäsenet Janne Kivivuori, Antti Latvala ja Sasu Tyni. Lisäksi hankkeen tutkimustyötä tukivat oikeusministeriön seurantaryhmässä Saija Järvinen, Aarne Kinnunen, Heidi Lind ja Minna Piispa.

Sisälylys

TIIVISTELMÄ	1
1 JOHDANTO	6
1.1 Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalli	7
1.2 Toimintamallin arviointi	8
2 MONIAMMATILLINEN LÄHESTYMISTAPA NUORISORIKOLLISUUTEEN	9
2.1 Moniammatillisen yhteistyön tarve nuorisorikollisuuden torjunnassa.....	10
2.2 Moniammatillisen yhteistyön organisointi	11
2.3 Moniammatillinen palveluohjaus.....	13
2.4 Voimavarasuuntautunut ohjaus	13
2.5 Esimerkkejä rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia muistuttavista interventioista	14
3 RIKOKSILLA OIREILEVIN NUORTEN TOIMINTAMALLIN PROSESSIARVIOINTI	17
3.1 Lähestymistapa kvalitatiivisessa haastattelututkimuksessa.....	18
3.1.1 Prosessiarvioinnin analyysimenetelmät	20
3.2 Prosessiarvioinnin tulokset	20
3.2.1 Mitkä ovat palvelujärjestelmän puutteet kohderyhmän nuorten tukemisessa	20
3.2.2 Toimintamallin kohderyhmä työntekijöiden kuvaamana.....	24
3.2.3 Kohderyhmän nuorten haasteet, joihin toimintamallin on vastattava.....	28
3.2.4 Miten toimintamalli täydentää palvelujärjestelmän puutteita kohderyhmän nuorten tukemisessa.....	32
3.2.5 Keskeiset toimenpiteet toimintamallin pilotoinneissa	35
3.2.6 Nuorten motivaatio osallistua toimintamalliin	39
3.3 Yhteenvetoa Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin prosessiarvioinnista	42

4	MONIAMMATILLISTEN TOIMINTAMALLIEN VAIKUTTAVUUS	45
4.1	Rikoksentorjuntainterventioiden vaikuttavuus aiemmassa kirjallisuudessa	45
4.2	Moniammatillisen palveluohjauksen vaikuttavuus	47
4.3	MDFT- ja MST-terapian vaikuttavuus	49
4.4	Yhteenveto moniammatillisen palveluohjauksen ja MDFT- ja MST-terapioita koskevista arviointitutkimuksista.....	52
5	RIKOKSILLA OIREILEVIEN NUORTEN TOIMINTAMALLIN VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI	54
5.1	Vaikuttavuuden arvioinnin aineisto ja menetelmät.....	55
5.2	Vaikuttavuuden arvioinnin tulokset.....	61
5.3	Vaikuttavuuden arvioinnin rajoitteet	62
6	YHTEENVETO	65
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA TOIMENPIDESUOSITUKSET.....	71
	LÄHTEET	73
	LIITEET	82

1 Johdanto

Nuorisrikollisuus on Suomessa ja kansainvälisestikin vähentynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. Kokonaisrikollisuuden vähetessä, rikollisuus kasautuu entistä enemmän pienelle joukolle nuoria. Suomalaisten kyselytutkimusten mukaan näiden kaikkein rikosaktiivisimpien nuorten tekemien rikosten määrät ovat jopa lisääntyneet. (Kaakinen & Näsi 2021.)

Vaikka alle 21-vuotiaiden rikollisuus esimerkiksi nuorisrikollisuudelle tyypillisillä varkauksilla, pahoinpitelyillä ja vahingonteoilla mitattuina, on vähentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana, ikäryhmässä poliisin tietoon tullut rikollisuus on kuitenkin kääntynyt kasvuun viime vuosien aikana (Haapakangas & Kaakinen 2023; Vauhkonen et al. 2025; Vauhkonen 2023).

Alle 15-vuotiaita koskevat rikosepäilyt ovat olleet kasvussa jo kymmenen vuoden ajan. Tässä ikäryhmässä rikollisuuden kasvu on ollut suurinta viime vuosien aikana, ja samalla myös vakavampien rikosten osuus ja oheisrikollisuus on lisääntynyt. (Haapakangas & Kaakinen 2023; Sutela 2024; Vauhkonen ym. 2025; Vauhkonen 2023.)

Suomessa on ilmaistu huolia niiden nuorten tilanteesta, joille rikollisuus kasautuu jo ennen viime vuosien kasvaneita rikosepäilyjen määriä. Taannoinessa Haikkolan ja kollegoiden (2019) selvityksessä todettiin, ettei toistuvia ja vakavia rikoksia tekeville nuorille ollut palvelujärjestelmässä minkäänlaisia kohdennettuja toimintoja, jotka vastaisivat heidän erityisiin tarpeisiinsa.

Vuonna 2020 oikeusministeriö alkoi pilotoida rikosaktiivisimmille nuorille suunnattua ja moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvaa nuorisrikollisuuden torjunnan toimintamallia. Niin sanottu *Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalli* keskittyy tukemaan erityisesti vakavia rikoksia tehneitä sekä rikos- ja päihdekierteessä olevia nuoria kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää (Sambou & Piispa 2019).

Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia pilotoitiin oikeusministeriön myöntämällä rahoituksella neljässä kunnassa vuosina 2020–2023. Toimintamallia pilotoivien hankkeiden arviointitutkimus hankittiin Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutilta (Krimo).

1.1 Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalli

Oikeusministeriö asetti syksyllä 2017 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia toimintamalli toistuvasti ja vakavia rikoksia tekevien nuorten rikoskäyttäytymisen vähentämiseksi. Tämä tehtävä oli osa kansallista sisäisen turvallisuuden strategiaa. Toimintamallin suunnittelussa haluttiin korostaa tieteellistä tutkimusnäyttöä vaikuttavista toimintamalleista, ja suunnittelussa otettiin huomioon myös eri alojen asiantuntijoiden sekä nuorten ja kokemusasiantuntijoiden näkemykset. (Piispa ym. 2023.) Toimintamallin kehittämisessä hyödynnettiin erityisesti sitä varten tehtyä taustatutkimusta (Haikkola ym. 2019).

Haikkolan ja kollegoiden (2019) taustatutkimuksen mukaan suomalaisissa kunnissa toteutetaan erilaisia nuorten rikoskäyttäytymisen vähentämiseen tähtääviä toimia. Sellaisia systemaattisia tukitoimia ei kuitenkaan juuri tutkimuksen mukaan ollut, jotka kohdistuisivat vakaviin rikoksiin syylistyneisiin nuoriin ja heidän perheisiinsä. Tutkimuksenkirjallisuuskatsaus toi esiin, että interventiot, joissa nuoren vanhemmat tai huoltajat ovat mukana, ovat potentiaalisesti vaikuttavia nuorisorikollisuuden torjuntakeinoja.

Työryhmän työhön perustuvassa Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallissa rikoskierteen katkaisemiseen liittyvät palvelut keskitetään yhteen paikalliseen tai alueelliseen yksikköön. Siellä yksi erikoistunut työntekijä ottaa kokonaisvastuun nuoren tilanteesta, ja hänen tukenaan on myös muita työntekijöitä sekä palveluita. Lisäksi malliin on liitetty rikosprosessiin osallistuvat viranomaiset, jotta nuoren tuki olisi mahdollisimman kattavaa ja tehokasta. (Sambou & Piispa 2019.)

Työotteeltaan toimintamallissa on keskeistä palveluiden räätälöiminen vastaamaan kohderyhmän lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä yksilöllisiä tarpeita. Toimintamallissa sosiaalityöntekijä huolehtii nuoren tuesta alusta loppuun, ja koordinoi kaikki tarpeelliset tukitoimet. Työssä painopisteet ovat seuraavat: 1) nuoren yksilölliset tarpeet, 2) nuoren tilanteen kattava arvio, 3) kokonaisvaltainen vastuu tuen ja palvelujen toteuttamisessa, 4) kumppanuus järjestöjen kanssa ja 5) tukihenkilöstön pätevään koulutukseen panostaminen. (Piispa ym. 2023, 34.)

Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia pilotoimaan käynnistettiin neljä hanketta: Turussa ROKKI-hanke, Oulussa NURRI-hanke, Rovaniemellä RIKO-hanke ja Vantaalla Ri-O-hanke. Vaikka kaikki hankkeet pilotoivat samaa rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia, on niiden välillä kuitenkin merkittäviä eroja moniammatillisten tiimien kokoonpanoissa, toimintatavoissa sekä erityisesti moniammatillisen yhteistyön organisoinnissa.

1.2 Toimintamallin arviointi

Tässä raportissa esitämme Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia koskevan arviointitutkimuksen keskeiset tulokset. Arviointitutkimuksessa toteutettiin sekä laadullinen prosessiarviointi että määrällinen vaikuttavuuden arviointi. Prosessiarvioinnissa tarkastellaan laadullisesti pilotointihankkeiden asiakasprosesseja. Määrällisessä vaikuttavuuden arvioinnissa taas tarkastellaan sitä, onko pilotointihankkeisiin osallistuminen yhteydessä nuorten tulevaan rikoskäyttäytymiseen. Nämä kaksi lähestymistapaa täydentävät toisiaan toimintamallin arvioinnissa.

Prosessiarvioinnilla on erityinen merkityksensä pilotoidun toimintamallin kaltaisten, moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvien työmuotojen arvioinnissa. Tämä johtuu siitä, että tämän kaltaisten toimintamallien toteutus, työtoteet ja sisällöt ovat moninaisia ja muuttuvia (ks. Rosenbaum 2002). Prosessiarviointi tuottaa tietoa siitä, millainen toimintamallin käytännön toteutus on, ja mitä kautta sen potentiaaliset vaikutukset voivat muodostua (ks. Chen 2012; Weiss 1995).

Toimintamallien vaikuttavuuden arviointi on tärkeä osa kriminaalipoliittikkaa ja se auttaa kehittämään paremmin toimivaa palvelujärjestelmää (ks. esim. Ellonen ym. 2024; Kaakinen ym. 2022). Moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvien toimintamallien sisältöjen moniaineksisuus tekee kuitenkin myös vaikuttavuuspäätelmien teosta haastavaa (Farrington 2000).

Sekä laadullisessa prosessiarvioinnissa että määrällisessä vaikuttavuuden arvioinnissa noudatettiin voimassa olevia tutkimuseettisiä normeja sekä tietoturvaan liittyvää lainsäädäntöä. Tutkimukselle haettiin myös tutkimuseettinen ennakkoarviointilausunto Helsingin yliopiston ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin toimikunnalta (lausunto 56/2020).

2 Moniammatillinen lähestymistapa nuorisorikollisuuteen

Moniammatillisuus on pohjoismaiselle palvelumallille tunnusomainen palveluiden organisoinnin tavoite (Haug ym. 2020). Rikoksentorjunnan ohella moniammatillisia palvelumalleja kehitetään Suomessa esimerkiksi nuorisopalveluihin, kuntien työllisyyspalveluihin sekä Kelan palveluihin (ks. Lehto ym. 2021). Olennaista moniammatillisissa palveluissa on, että niissä pyritään asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaiseen huomiointiin ja hänen yksilöllisiin tuentarpeisiinsa vastaamiseen (Vauhkonen 2022).

Sosiaalinen huono-osaisuus ja muut siihen liittyvät haasteet kasautuvat usein samoille henkilöille (Vauhkonen ym. 2017a; Vauhkonen ym. 2017b). Moniammatillisiin palveluihin pyritään vastaamaan erityisesti juuri moniulotteisiin ja monimutkaisiin palveluntarpeisiin (Anvik & Wahldahl 2018). Vaikka palveluiden moniammatillisuuden vaikuttavuudesta ei ole kovin laajaa tutkimusnäyttöä, olemassa oleva tutkimusnäyttö osoittaa moniammatillisista palveluista hyötyvän eniten juuri kaikkein heikoimmassa asemassa olevat nuoret (Vauhkonen & Latvala 2023; Vauhkonen 2022; Kluve ym. 2016).

Kotimaisessa rikoksentorjunnassa moniammatillista lähestymistapaa edustaa esimerkiksi poliisin koordinoima ennaltaehkäisevä ankkuritoiminta. Varhaiseen puuttumiseen perustuvan ankkuritoiminnan kohderyhmänä ovat ensimmäisistä ja lievistä rikoksista kiinni jääneet alle 18-vuotiaat nuoret.

Ankkuritoiminnassa interventioon valitaan siihen soveltuvat asiakkaat moniammatillisen tiimin päätöksen perusteella. Ankkuri-interventiota saatetaan kohdentaa erityisesti alle 15-vuotiaisiin henkilöihin, jotka eivät vielä ole rikosoikeudellisessa vastuussa teoistaan. Ankkuritoiminnan ulkopuolelle rajautuvat myös pääsääntöisesti sellaiset rikoksentekijät, joilla on toistuvia tai vakavia rikosepäilyjä. (Kaakinen ym. 2022.)

Moniammatillisen intervention ulkopuolelle voivat joissain tapauksissa jäädä sekä lievän rangaistuksen saaneita 15–17-vuotiaita rikoksentekijöitä, että vakavia rikoksia tehneitä nuoria henkilöitä. Moniammatillinen tuki voi kuitenkin olla vielä ratkaisevammassa roolissa sellaisten heikossa asemassa olevien nuorten kohdalla, jotka ovat rikosurallaan (ja iältään) jo loitonneet ankkuritoiminnan kohderyhmästä.

Seuraavaksi käsittelemme kirjallisuuteen perustuen moniammatillisen työn piirteitä ja organisointitapoja erityisesti rikoksentorjunnan näkökulmasta. Lisäksi tarkastelemme, miten käsitelty piirteet ja organisointitavat

näkyvät Rikoksella oireilevien nuorten toimintamallissa ja tässä raportissa arvioitavissa pilotointihankkeissa (Piispa ym. 2023; Sambou & Piispa 2019).

2.1 Moniammatillisen yhteistyön tarve nuorisorikollisuuden torjunnassa

Toistuvia ja vakavia rikoksia tekevien nuorten tilanteen paraneminen edellyttää moniongelmaisuuden vuoksi yleensä useamman kuin yhden asiantuntijatahon tarjoamaa palvelua. Tämä on keskeinen lähtökohta myös moniammatillisten rikos erityisten palvelujen tarpeelle (Muncie 2004). Myös nuorten rikoskäyttäytymisen taustalla olevien riskitekijöiden moninaisuus ja kasautuminen perustelee tarvetta moniammatilliselle yhteistyölle (Farrington & Welsh 2007).

Wikströmin (2007) mukaan rikosentorjunnassa moniammatillisen yhteistyön taustalla on usein kuitenkin pikemminkin poliitikkojen ja ammattilaisten tarve toimia eikä niinkään todellinen tieto vaikuttavista toimintamalleista. Toisin sanoen, pelkkä viranomaisten ja paikallisten toimijoiden välinen yhteistyö ei vielä synnytä tietopohjaista ja vaikuttavaa toimintamallia. Onnistunut moniammatillinen yhteistyö edellyttää sekä tutkimustietoa nuorisorikollisuuden syistä että tietoa tehokkaista käytännöistä ja menetelmistä.

Liddle ja Gelsthorpe (1994) nimeävät moniammatillisen yhteistyön ongelmaksi erot organisaatioiden sisäisissä järjestelyissä. Usein yhteistyössä mukana olevat viranomaiset eivät jaa samoja toiminnan painopisteitä, työtapoja, ongelmanmäärittelyjä, toimivaltuuksia tai resursseja. Moniammatillinen yhteistyö kärsii toisinaan puutteellisesta strategisesta suunnittelusta, epäselvistä tavoitteista sekä siitä, ettei eri viranomaisten rooleja ja vastuita ole selkeästi määritelty ja jaettu. Tehokkaan moniammatillisen yhteistyön toteutumiseksi hyvä koordinaatio on välttämätöntä, ja sen puute voi johtaa resurssien tehottomaan käyttöön.

Viimeaikaisessa kotimaisessa selvityksessä (Vauhkonen ym. 2025a) moniammatillisen yhteistyön haasteet rikoksia tekevien nuorten auttamisessa liittyvät ennen kaikkea epäselvään vastuunjakoon, tiedonkulun esteisiin ja palvelujärjestelmän hajanaisuuteen. Yhteistyö lastensuojelun, psykiatrian, koulujen, poliisin, nuorisotyön ja järjestöjen välillä on usein satunnaista ja henkilösidonnaista, jolloin se ei muodosta pysyvää ja johdonmukaista tukea. Eri toimijoiden tietojärjestelmien yhteensopimattomuus ja tiukka salassapitolainsäädäntö estävät nuoren tilanteen kokonaisvaltaista arviointia, ja lastensuojelu ja psykiatria siirtävät vastuuta toisilleen, mikä johtaa väliin-putoamiseen. Tilannetta pahentavat alueelliset erot ja se, että hyviä käytäntöjä ei ole levitetty laajasti. Lopputulemana palvelujärjestelmä ei kykene

tarjoamaan nuorille oikea-aikaista, koordinoitua ja pitkäjänteistä tukea, vaan apu jää usein riittämättömäksi tai käynnistyy vasta kriisivaiheessa.

Nuorisorikollisuuden torjunnan kannalta on tärkeää, että moniammatillinen yhteistyö on järjestetty hyvin ja siihen sisältyy riittävästi ohjausta (ks. esim. Kaakinen ym. 2022). Epäonnistuneen toteutuksen seurauksena moniammatillinen yhteistyö voi johtaa tilanteisiin, joissa tieto nuorten tarpeista ja tilanteista ei kulje yhteistyötä tekevien tahojen välillä (Unnithan & Johnston 2012). Tällaiset tilanteet ovat kestäättömiä sekä palveluita tarvitsevan nuoren että interventioon liittyvien tehokkuus- ja kustannusnäkökulmien kannalta.

Nuorisorikollisille suunnattuja interventioita arvioivan systemaattisen katsauksen mukaan moniammatillista tukea sisältävillä terapeutisilla interventioilla on vahvin tutkimusnäyttö uusintarikollisuuden ennaltaehkäisyyn suhteen (Evans-Chase & Zhou 2014). Samaan tulokseen päätyi myös uudempaa tutkimusta sisältänyt laajemmin nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisyä käsittelevä systemaattinen katsaus (Aazami ym. 2023).

Näyttö moniammatillisten interventioiden vaikuttavuudesta on tasoltaan vaihtelevaa, mutta monilta osin lupaavaa, eli resursseja tulisi kohdistaa olemassa olevien interventioiden arvioimiseen ja kehittämiseen (Littell ym. 2021; Farrington ym. 2016). Toisaalta Vilman ja Kaakinen (2023) havaitsivat pohjoismaisessa katsauksessaan, että moniammatillisiin toimintamalleihin liittyy haasteita vakavia rikoksia tehneiden tai rikollisjengeihin kytköksissä olevien nuorten tapauksessa. Haasteita aiheuttaa esimerkiksi nuorten kiinnittyminen vapaaehtoiisiin tai poliisin kanssa yhteistyössä toteutettaviin palveluihin. Kohderyhmän nuorten vapaaehtoiisiin palveluihin sitoutumisen haaste on tunnistettu myös Suomessa (Vauhkonen ym. 2025).

2.2 Moniammatillisen yhteistyön organisointi

Moniammatillinen yhteistyö voidaan määritellä esimerkiksi ”kahden tai useamman organisaation väliseksi yhteistyöksi yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi” (Rosenbaum 2002). Moniammatillinen yhteistyö toimintamalleissa voidaan myös organisoida useammalla tavalla (ks. Liddle & Gelsthorpe 1994), eikä Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia edustavissa hankkeissakaan yhteistyötä ole organisoitu yhdenmukaisesti (ks. Piispa ym. 2023).

Liddle ja Gelsthorpe (1994) erottelevat moniammatillisen yhteistyön viiteen eri tyyppiin: (1) viestintämalli, jossa yhteistyö keskittyy eri viranomaisten väliseen viestintään; (2) yhteistyömalli, jossa viranomaiset tekevät yhteistyötä käsillä olevan ongelman ratkaisemiseksi; (3) koordinaatiomalli, jossa eri viranomaistahot koordinoivat resurssien käyttöönsä määrittelyissä

ongelmatilanteissa; (4) federaatiomalli, jossa viranomaiset tarjoavat yhdessä palveluita säilyttäen samalla oman organisaationsa erityispiirteet; ja (5) yhdistymismalli, jossa viranomaistahot jakavat resursseja ja muodostavat erottamattoman yksikön ongelman ratkaisemiseksi.

Yllä kuvatuista moniammatillisen yhteistyön tyypeistä Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin voidaan katsoa muistuttavan lähimmin yhdistymismallia (ks. esim. Piispa ym. 2023). Toimintamallia pilotoivista hankkeista Oulun NURRI-hankkeessa, Turun ROKKI-hankkeessa ja Rovaniemen RIKO-hankkeessa muodostettiin moniammatilliset tiimit, jotka vastaavat edellä kuvattua yhdistymismallia. Näissä hankkeissa tiimit muodostivat oman erillisen yksikön, joka tarjosi nuorille moniammatillista tukea hankkeen sisällä. Tiimien kokoonpano ammattinimikkeittäin on kuvattu **taulukossa 1**.

Taulukko 1. Moniammatillisten tiimien kokoonpanot Oulun NURRI-hankkeessa, Turun ROKKI-hankkeessa ja Rovaniemen RIKO-hankkeessa (Lähde: Piispa ym. 2023)

Oulun NURRI-tiimi	Turun ROKKI-hanke	Rovaniemen RIKO-hanke
Sosiaalityöntekijä Nuorisotyönohjaaja(t) Rikosseuraamustyöntekijä Sairaanhoitaja	Sosiaalityöntekijä (Projektikoordinaattori) Psykiatrinen sairaanhoitaja Kaksi sosiaaliohjaajaa Erityisopettaja Yhdyskuntaseuraamus-toimiston rikosseuraamustyöntekijä Ostopalveluperheterapeutti (marraskuusta 2022 lähtien)	Projektikoordinaattori Psykiatrinen sairaanhoitaja Sosiaalityöntekijät Sosionomi

Vantaan kaupungin Ri-O-hanke puolestaan jakautui kahteen erilliseen osaan: nuorille aikuisille suunnattuun ja alaikäisille suunnattuun toimintamalliin. Alaikäisille rikoksentekijöille suunnattu toiminta rakentui monimuotoisen perheterapeuttisen työskentelyn (engl. multidimensional family therapy, jatkossa MDFT) varaan. Alaikäisille suuntautuvassa toiminnassa MDFT-tiimin muodostivat kolme terapeuttia ja yksi avainterapeutti. (Piispa ym. 2023, 39.)

Ri-O-hankkeen nuorille aikuisille suunnatussa toiminnassa ei muodostettu moniammatillista tiimiä, kuten muiden kaupunkien edellä kuvatuissa hankkeissa. Nuorten aikuisten toiminta perustui viranomaisten väliseen työparityöskentelyyn siten, että he tekivät yhteistyötä pysyen kuitenkin oman organisaationsa työntekijöinä. Näin hankkeen moniammatillinen toiminta oli yllä kuvatuista malleista lähimpänä federaatiomallia. Näin se

poikkeaa organisointitavaltaan jossain määrin toimintamallin lähtökohdistta (Piispa ym. 2023).

2.3 Moniammatillinen palveluohjaus

Toimintatavaltaan Rikoksilla oirelevien nuorten toimintamalli edustaa tai muistuttaa moniammatillista palveluohjausta (*case-management*). Palveluohjaus on sosiaalityössä kehittynyt toimintamalli, jota sovelletaan myös nuoriin rikoksentekijöihin (Healey 1999; vrt. Piispa ym. 2023). Palveluohjauksen käsite tavallisesti tarkoittaa laajempaa kokonaisuutta kuin ainoastaan palvelutarpeen arviointia ja neuvontaa. Se voidaankin määritellä asiakkaan puolesta tehdyksi koordinoituksi strategiaksi, jonka kautta asiakas saa tarvitsemansa palvelut oikea-aikaisesti ja hänen tarpeidensa mukaisesti. (Solomon 1992.) Moniammatilliseen palveluohjaukseen perustuvia toimintamalleja on käytetty esimerkiksi nuorille suunnatuissa rikosentorjuntainterventioissa (Dembo ym. 2006) sekä interventioissa, joissa tavoitteena on vähentää nuorten kodittomuutta ja huumeiden käyttöä (Rapp ym. 2014).

Yleensä palveluohjausmallin mukaiseen moniammatilliseen yhteistyöhön sisältyy sosiaalityöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja tai terapeutti taikka muu mielenterveyden asiantuntija. Heidän tehtävänä on koordinoita asiakkaille sosiaalisia, mielenterveydellisiä ja muita palveluita (Healey 1999). Monet palveluohjaukseen perustuvat toimintamallit sisältävät myös terapiaa (Hoagwood ym. 2001).

2.4 Voimavarasuuntautunut ohjaus

Usein palveluohjaukseen sisältyy niin sanottu voimavarasuuntautunut ohjausmalli. Voimavarasuuntautunut ohjausmalli on palveluohjauksen lailla alun perin kehittynyt sosiaalityössä ja muilla palvelualoilla (Hubble, Duncan & Miller 1999). Voimavarasuuntautuneessa ohjausmallissa painopiste on asiakkaiden kyvyissä ja voimavaroissa, ei niinkään heidän puutteissaan. Toisin sanoen lähestymistavassa työntekijä ja asiakas eivät keskity ainoastaan ongelmiin, vaan he pyrkivät hyödyntämään asiakkaan kykyjä ja valmiuksia ongelmien ratkaisuun. (ks. Early & GlenMaye 2000). Voimavarasuuntautuneessa ohjauksessa tavoitteena on laatia asiakkaalle palvelusuunnitelma, joka perustuu hänen omiin löydöksiinsä omista kyvyistä ja vahvuuksista, sekä motivoida häntä tekemään myönteisiä elämänvalintoja (VanderWaal ym. 2001).

Rikosentorjunnassa voimavaralähtöisen ohjausmallin hyödyksi on tunnistettu erityisesti sen kyky edistää rikoksentekijän ja työntekijän välisen

yhteistyön onnistumista (Kurtz & Linnemann 2006). Lisäksi voimavara-lähtöinen ohjaustapa voi auttaa ymmärtämään paremmin ihmisiä, jotka kuuluvat systeemisesti marginalisoituihin ryhmiin. Ohjaustapa voi auttaa tunnistamaan ja arvostamaan näiden ryhmien ainutlaatuisia vahvuuksia ja näkökulmia. (Silverman ym. 2023.)

Eräänlaiseksi voimavarasuuntautuneeksi ohjaukseksi voi katsoa myös positiiviseen psykologiaan pohjautuvan hyvän elämän mallin (engl. *good lives model*, jatkossa GLM), joka on teoreettinen viitekehys rikoksentekeijöille suunnatuille interventioille. Alun perin seksuaalirikosten tekijöille suunniteltua kuntoutusperiaatetta on pyritty soveltamaan esimerkiksi päihdeongelmaisten ja nuorten rikoksentekeijöiden keskuudessa. (Zeccola ym. 2021.)

Tutkimusnäyttöä GLM:n teoreettisen viitekehysten pohjalta kehitettyjen interventioiden vaikuttavuudesta ei kuitenkaan löydy kuin seksuaalirikollisille suunnatuista interventioista, ja niistäkin melko vähäisesti (Zeccola ym. 2021). Toistaiseksi ei ole täysin selvää, onko GLM:ssä kyse käytännön tasolle vietävästä interventiosta vai interventioiden toimintatapoja ohjaavasta hyvien käytäntöjen suosituksesta (Prescott & Willis 2022; Zeccola ym. 2021).

Nuorilla rikoksentekeijöillä katsotaan olevan aikuisiin verrattuna erilaiset tarpeet, jotka on otettava palveluntarpeen arvioinnissa huomioon. Näitä ovat esimerkiksi nuoren kehityksellisen vaiheen arviointi ja intervention sovittaminen siihen, sekä koulun ja perheen kaltaisten yhteisöjen huomiointi. (Fortune 2018.) Hyvän elämän mallin viitekehys ja siihen liittyvä kokonaisvaltaisen palveluntarpeen arviointi ovat monilta osin lähellä aiemmin mainittua MDFT-interventiota.

2.5 Esimerkkejä rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia muistuttavista interventioista

Tanskalainen SSP (*schools, social services and police*) ja ruotsalaiset SIG (*Sociala insatsgrupper*) ja SSPF (*skola socialtjänst polis fritid*) toimintamallit muistuttavat paljon Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia. Niissä sosiaalipalvelut, poliisi, koulut ja muut viranomaiset tekevät yhteistyötä palveluntarpeen arvioinnissa sekä rikoskierteen ehkäisemiseksi tai siitä irti pääsemiseksi. Ruotsalaisista toimintamalleista SSPF on suunnattu matalan riskitason nuorille ja SIG rikosurallaan pidemmällä oleville. (Roxell 2016; Socialstyrelsen 2017 202.)

Yksi Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia muistuttava interventio on esimerkiksi Iso-Britanniassa 90-luvun loppupuolella käyttöön otettu YOT-toimintamalli (*youth offending team*). Siihen sisältyy restoratiivisia käytäntöjä, ja siinä tarjotaan yksilöllistä moniammatillista tukea nuorten

uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. (Banwell-Moore 2022.) Lisäksi tiimit ja nuorille osoitetut vastuuhenkilöt voivat olla mukana valvomassa mahdollisia yhdyskuntaseuraamuksia ja järjestämässä rikollisuutta ennaltaehkäiseviä palveluita (Brooker, Collinson & Sirdifield 2023). Tiimeihin kuuluu esimerkiksi poliisin, sosiaalipalveluiden, terveydenhuollon ja opetusalan edustajia, jotka osallistuvat rikoksia tehneiden nuorten kuntoutukseen ja ennaltaehkäiseviin toimiin tarpeen mukaan (National Audit Office 2010).

YOT:t ovat laajasti vastuussa Iso-Britannian paikallisista toimista ja käytännöistä nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisyssä. Yhteistyö organisoidaan paikallisella tasolla ja tiimeillä on sen järjestämisen suhteen melko laajat vapaudet. (Williams 2009.) Vuonna 2015 Iso-Britanniassa toimi 157 tiimiä Englannin ja Walesin alueella (Ministry of Justice UK 2015).

YOT-toimintamallissa on ollut ongelmia organisaatioiden välisen tiedonjakamisen suhteen. Nuoriin liittyvien henkilökohtaisten tietojen luottamuksellisuuden takia niiden jakamiseen liittyvät käytännöt ja säännöt eivät aina ole selviä. (Williams 2009.) Vuoden 2022 *Youth Justice Service* -raportin mukaan toiminta nuorisolle tarjottavissa palveluissa on kuitenkin ollut pääsääntöisesti hyvää, mutta kehitettävää esimerkiksi johtamisen ja henkilöstön rekrytoimisen suhteen on esiintynyt jonkin verran (HM Inspectorate of Probation 2023).

Hieman toisella tapaa Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia muistuttava interventio on Yhdysvalloissa käytössä oleva *Crossover youth practice model*, (CYPM). Se puolestaan on sekä rikosoikeudellisessa järjestelmässä että lastensuojelun asiakkaana oleville nuorille (*crossover youth*) kehitetty moniammatillinen toimintamalli. Malli kehitettiin, koska tyyppillisesti molemmissa prosesseissa olevia nuoria hoidettiin kummallakin puolella erikseen. CYPM pyrkii parantamaan näille nuorille suunnattuja palveluita moniammatillisen työskentelyn, tehokkaan koordinoinnin ja yksilöityjen interventioiden avulla. (Haight ym. 2016.)

Myös Vantaan Ri-O-hankkeessa hyödynnettävä MDFT-menetelmä on puolestaan Yhdysvalloissa kehitetty yhdistelmähoitomalli. Sen kohderyhmänä ovat erityisesti nuoret, joilla on todettu päihde- ja käytöshäiriöitä (Dennis ym. 2004; Hogue 2008). MDFT:ssä nuoren elämää pyritään tukemaan kokonaisvaltaisesti paitsi yksilön, myös perheen, koulun ja vapaa-ajan näkökulmista. Kaikkien elämän merkittävien osa-alueiden katsotaan olevan osa käytösongelmaa ylläpitävää kokonaisuutta, joten yksilökeskeisen lähestymistavan sijaan eri osa-alueita pyritään tukemaan kokonaisvaltaisemmin. (van der Pol ym. 2018; Filges ym. 2015.)

MDFT koostuu tyyppillisesti kolmesta vaiheesta, joiden toteuttaminen kestää noin puoli vuotta. Ensimmäisessä vaiheessa nuorelle tehdään hoitosuunnitelma ja motivaatiota hoitoon osallistumiseen pyritään parantamaan. Tämän jälkeen nuoreen ja hänen perheeseensä kohdistuvat

interventiot aloitetaan – nämä voivat sisältää esimerkiksi ongelmakäyttäytymisen riskitekijöihin ja syihin liittyvää koulutusta sekä perhetilanteeseen kohdistettua tukea. Interventioiden päätyttyä tehdään jatkosuunnitelma ja sovitaan mahdollisesta lisätuesta. (van der Pol ym. 2021.)

Multisysteeminen terapia (MST) on MDFT-malliin verrattuna terapia-keskeisempi interventio, jossa kuitenkin voi intensiivisen terapian lisäksi olla mukana erilaisia koulutus- ja tukitoimenpiteitä. Yksilöterapiaa tai perhetapaamisia tarjotaan runsaasti ja terapeutti on tavoitettavissa kellon ympäri. (van der Stouwe ym. 2014.) MST-tapaamiset järjestetään kotona tai koulussa, minkä katsotaan vähentävän intervention keskeyttävien määrää (Henggeler 2011).

Kaikissa mainituissa toimintamalleissa pyritään vähentämään nuoren uusintarikollisuuden riskiä yksilöllisesti kohdennetuilla toimenpiteillä, joihin osallistuu tarveperustaisesti eri alojen ammattilaisia. Tällaisen lähestymistavan voi katsoa heijastelevan *Risk-Need-Responsivity*-periaatetta (RNR), jonka mukaan rikollisille tulee tarjota interventioita ja palveluja heidän yksilöllisen riskitasonsa, riskitekijöiden ja ominaisuuksien mukaan. (Bijlsma ym. 2022; ks. Interventioiden kohdentuminen.)

3 Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin prosessiarviointi

Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin kaltainen moniammatillinen yhteistyö nuorisorikollisuuden ehkäisyssä on sisällöltään moniaineeksista (ks. Farrington 2000), mikä korostaa kvalitatiivisen prosessiarvioinnin merkitystä. Moniaineeksinen toimintamalli kuitenkin voi sisältää erillisiä standardoituja prosesseja, kuten esimerkiksi Vantaan Ri-O-hankkeessa toteutettava MDFT-terapia. Lisäksi työntekijöillä voi olla koulutus erilaisiin systeemiin työskentelymenetelmiin, kuten motivoivan haastattelun menetelmään, jota saatetaan työskentelyssä hyödyntää. Toimintamallia edustavat hankkeet voivat myös hankkia ulkopuoleltaan erilaisia standardoituja hoitoja, mutta ne rajataan toimintamalliin sinänsä sisältymättöminä arvioinnin ulkopuolelle, vaikka ne ovatkin osa potentiaalista vaikutusmekanismia.

Prosessiarviointi tuottaa kuvan siitä, miten Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalli käytännössä toimii, ja ennen muuta tuottaa tietoa siitä, mihin sen mahdolliset rikoksia ennaltaehkäisevät vaikutukset voisivat perustua. Toisin sanoen arvioinnissa tarkastellaan pilotointihankkeiden työntekijöiden ”muutosteorioita”, eli heidän käsityksiään muutoksen aikaansaamisen mekanismeista ja niistä toimenpiteistä, joiden avulla tähän muutokseen voidaan päästä (ks. Chen 2012; Weiss 1995). Prosessiarvioinnilla vastataan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitkä ovat palvelujärjestelmän puutteet kohderyhmän nuorten tukemisessa?
2. Mitkä ovat ne kohderyhmän nuorten haasteet, joihin toimintamallin on vastattava?
3. Miten toimintamalli täydentää palvelujärjestelmää kohderyhmän nuorten tukemisessa?
4. Mitkä ovat ne konkreettiset toimenpiteet, joiden kautta toimintamalli pyrkii vaikuttamaan kohderyhmän nuoriin?
5. Mikä motivoi nuoria osallistumaan toimintaan?

3.1 Lähestymistapa kvalitatiivisessa haastattelututkimuksessa

Eskolan ja Suorannan (1996) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston koko ei ratkaise. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta pohties- sa voidaan sen sijaan puhua pätevyydestä, jolla tutkimuksen tulos vastaa tutkimustiedolle asetettua tarvetta (Varto 1992).

Kvalitatiivisen aineiston riittävyyden keskeinen kriteeri on saturaatio. Se tarkoittaa rajaa, jonka jälkeen aineiston analyysi ei enää tuota lisää tutki- musongelman kannalta oleellista tietoa (Eskola & Suoranta 2008). Saturaa- tiopiste ei ole objektiivinen mittari aineiston riittävyydelle, mutta selkeästi rajattua tutkimusongelmaa käsiteltäessä kvalitatiivisen aineiston keruu ja analyysi usein saavuttaa saturaatiopisteen, mikäli myöskään tutkimusai- neiston saatavuus ei rajoita sen saavuttamista (ks. Vauhkonen ym. 2023; Vauhkonen ym. 2021).

Tutkimusteorian laadullisessa tutkimuksessa käytetään useimmiten sosiaalista konstruktivismia, joka keskittyy sosiaalisen todellisuuden kielel- liseen rakentumiseen (ks. Berger & Luckmann 1966). Tämä lähestymistapa tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalisia ilmiöitä kielel- lisinä konstruktioina ja korostetaan tulkintojen merkitystä objektiivisten havaintojen sijaan.

Sosiaalinen konstruktivismi tarjoaa yhden näkökulman sosiaalisen to- dellisuuden ymmärtämiseen, mutta sitä ei kuitenkaan pidä käyttää ainoana ontologisena tulkintakehyksenä sosiaalisille ilmiöille. Esimerkiksi ”rikos- ja päihdekierre” on sosiaalinen konstruktio, mutta ilmiön ymmärtämisessä kuten siihen liittyvissä toimissakin on otettava huomioon muutkin tekijät kuin sen sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset. (ks. Vauhkonen ym. 2021.)

Tässä prosessianalyysissä lähestymistapana aineistoon toimii faktanä- kökulma (ks. Mäkelä 1990). Faktanäkökulman ottaminen tarkoittaa sitä, että kiinnostuksen kohteena ovat ensisijaisesti ne ilmiöt, joista haastatelta- vat puhuvat, ja vähemmän se, miten he niistä puhuvat – tai niitä kielellisesti konstruoivat.

Faktanäkökulmaa edustaa esimerkiksi historian tutkija, joka haastatte- lee aikalaisia saadakseen tietoa historiallisista tapahtumakuluista. Tämän kaltainen kvalitatiivinen tutkimus lähestyy arkipäätelyä: kun useampi työntekijä, jolla on paljon kokemusta tarkasteltavasta ilmiöstä, toistensa vastauksista tietämättään kuvailee ilmiötä samansuuntaisesti, ilmiö toden- näköisesti on olennaisesti kuvaillun kaltainen.

Pilotointihankkeiden työntekijöiden (n=15) haastattelut toteutettiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla, joissa haastatteluissa toistetut teemat pysyivät kunkin haastateltavan kohdalla samoina, vaikka suuri osa

kysymyksistä olikin tarkennuksia kunkin haastateltavan puheeseen. Haastateltavat toimivat informantteina selvittäessä interventioden prosesseja ja mekanismeja asiakkaiden ja työntekijöiden näkökulmasta. Haastatelluin toteutettava prosessiarviointi tuotti siten tuloksenaan eräänlaisen rekonstruktion Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallista.

Nuorten haastatteluiden (n=3) analyysissa tutkimusstrategiana puolestaan on monitapaustutkimus (Pauwels & Matthyssens 2004). Tapaustutkimus korostaa yksittäisten tapausten roolia osana laajempaa ja kasautuvaa tutkimustietoa sekä ymmärryksen lisäämistä ratkaisujen siirtämisessä muihin kysymyksiin ja ongelmiin. Tässä tutkimuksessa tapaustutkimuksen merkitys ilmenee osana hankkeiden työntekijöiden haastatteluja, joissa haastatellut työntekijät puhuvat asiakkaista ja asiakasprosesseista ammatillisen kokemuksensa pohjalta yleistäen.

Pilotointihankkeiden asiakkaiden haastatteluissa käytettiin elämäntarinahaastattelumenetelmää (Atkinson 2002; Hoikkala 1999). Henkilön oma elämäntarina on luonnollinen tapa rakentaa omaa elämää kielellisesti, ja tässä tarinassa eri ihmiset, tilanteet ja tapahtumat saavat erilaiset roolit (Ks. Sakki ym. 2012). Elämäntarina tihentyy haastateltujen nuorten pilotointihankkeisiin osallistumiseen, jossa olennaista asiakkaiden näkökulmasta on heidän taustansa yhteys nykyisyyteen ja interventiotyöskentelyyn pilotointihankkeissa.

Elämäntarinahaastattelun tavoitteena oli saada haastateltava kertomaan omaelämäkertansa omilla sanoillaan ja valitsemillaan tavoilla (ks. Atkinson 2002). Tämän jälkeen haastattelija kysyi tarkentavia kysymyksiä tutkimuksen kannalta relevanteista teemoista siirtyen pikkuhiljaa siihen vaiheeseen tarinaa, kun henkilö osallistui arvioitavaan Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalliin. Samat kysymykset esitettiin kaikille haastateltaville, jotta aineiston keruu olisi yhtenäistä keskeisten teemojen osalta. Suurin osa kysymyksistä oli kuitenkin tarkoitettu tietyn haastateltavan kertomaan tarinaan liittyvien seikkojen tarkennuksiin. (vrt. Piispa & Salasuo 2014.)

On kuitenkin muistettava, että asiakkaiden toimintaa koskevat selitykset ovat puheessa tuotettuja malleja, joiden on tarkoitus tehdä kertoja ymmärretyksi, eivätkä ne sinällään oikeuta tutkijaa syypäätelmien tekoon. Esimerkiksi antropologiassa korostetaan usein osallistuvan havainnoinnin merkitystä tutkimuksessa ja sitä, että pelkästään haastatteluaineistosta tehtävät päätelmät voivat olla harhaanjohtavia, koska ihmiset eivät usein anna haastatteluissa täysin tarkkaa kuvaa omasta toiminnastaan verrattuna havainnoimalla saatuun tietoon (ks. Kivivuori 2008).

3.1.1 Prosessiarvioinnin analyysimenetelmät

Sekä pilotointihankkeiden työntekijöiden että asiakkaina olleiden nuorten haastatteluiden analyysissä hyödynnettiin teema-analyysia tutkimusmenetelmänä. Tärkeää on huomioda, että haastatteluissa käytetyt teemat eivät välttämättä vastaa analyysin tuloksena syntyviä teemoja (ks. Hirsjärvi & Hurme 2015). Mikäli tutkija käyttäisi analyysissä samoja teemoja kuin haastattelussa, saattaisivat hänen omat ennakkokäsityksensä ohjata analyysia liikaa ja rajata aineiston tulkintaa. Kuunnellessaan aineistoa herkästi, tutkija todennäköisesti tunnistaa erilaisia jäsennysperiaatteita ja teemoja kuin mitä hän on etukäteen muodostanut. Olennaista on siis se, että teemat syntyvät analyysin tuloksena eivätkä pelkästään tekstinpätkien sijoittelusta ennakkoon mietittyjen teemojen alle. (Alasuutari 2011.)

3.2 Prosessiarvioinnin tulokset

Prosessiarvioinnin tulokset käydään läpi kunkin tutkimuskysymyksen osalta. Ensin tarkastelemme kysymystä siitä, mitkä ovat palvelujärjestelmän puutteet kohderyhmän nuorten tukemisessa. Sen jälkeen etenemme tutkimuskysymys kerrallaan toimintamallin työntekijöiden kuvauksiin sen kohderyhmästä sekä kohderyhmän erityishaasteisiin. Sitten analysoimme sitä, miten toimintamalli täydentää palvelujärjestelmää kohderyhmän nuorten tukemisessa ja auttaa vastaamaan kohderyhmän erityishaasteisiin. Lopuksi tarkastelemme vielä, mikä motivoi kohderyhmän nuoria osallistumaan toimintamallia pilotoivien hankkeiden toimintaan. Näihin tutkimuskysymyksiin vastatessa tuotetaan tietoa siitä, mitkä ovat Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin potentiaaliset vaikuttavuuden mekanismit.

3.2.1 Mitkä ovat palvelujärjestelmän puutteet kohderyhmän nuorten tukemisessa

Haastatellut pilotointihankkeiden työntekijät pohtivat palvelujärjestelmän puutteita toimintamallin kohderyhmän auttamisessa ennen muuta pilotointihankkeiden tarpeellisuuden näkökulmasta. Keskeisiksi nostetut palvelujärjestelmän puutteet olivat suurelta osin päällekkäisiä toistensa kanssa, eli kussakin tapauksessa oli kyse osaltaan myös jostain muusta esiin nostetusta puutteesta. Päällekkäisyydestä huolimatta näiden puutteiden erittely oli tärkeää, koska muutoin relevantteja piirteitä palvelujärjestelmässä kohderyhmän nuorten tukemisessa olisi jäänyt huomaamatta.

Keskeisimmiksi palvelujärjestelmän puutteiksi nimettiin hyvin yhdenmukaisesti seuraavat palvelujärjestelmän piirteet

1. Palveluiden hajanaisuus
2. Viranomaisten ja organisaatioiden välisen yhteistyön heikkous
3. Rikoserityisen osaamisen puute palveluissa
4. Rikoksia tekeville nuorille suunnattujen palveluiden puute
5. Riittävien ajallisten ja muiden resurssien puute palveluissa

Palveluiden hajanaisuudella yleensä tarkoitetaan – ja työntekijöiden haastatteluissa tarkoitettiin – sitä, että nuorille suunnatut palvelut ovat hajautuneet eri viranomaisille ja eri organisaatioihin. Tästä syystä nuoret joutuvat asioimaan palveluissa erikseen eri aikoina, eikä kenelläkään kohdatulla työntekijällä ole kokonaisnäkemyä nuoren tilanteesta.

Riittävien palveluiden saaminen järjestelmässä, jossa palvelut ovat hajautuneet, on erityisen haastavaa rikos- ja päihdekierteessä oleville nuorille. Ilman rinnalla kulkevaa moniammatillista palveluohjausta rikos- ja päihdekierteessä olevat nuoret jäävät haastateltujen mukaan hyvin todennäköisesti ilman tarvitsemiaan palveluita – ja rikos- ja päihdekierre jatkuu.

Eri viranomaisten ja organisaatioiden välisen yhteistyön heikkous liittyy haastatteluiden perusteella palvelujärjestelmän hajautuneisuuteen. Palveluiden erinäisyyttä on pyritty kompensoimaan niiden välisellä yhteistyöllä, mutta haastateltujen työntekijöiden mukaan yhteistyö toteutuu puutteellisesti. Lisäksi toisten organisaatioiden toimintaan vaikuttamisen todettiin olevan lähtökohtaisesti haastavaa.

Työntekijöiden mukaan eri viranomaisten ja organisaatioiden välisen yhteistyön heikkous kohderyhmän nuorten auttamisessa näkyi tiedonvaihdossa, asiakassuunnitelmissa sekä kohderyhmän nuorten kanssa tehdyssä työssä.

Nämä nimetyt palvelujärjestelmän puutteet toimivat työntekijöiden haastatteluissa myös perusteluina Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin käyttöönotolle kunnissa. Myös poliisin tietoon tulleen nuorisoriikollisuuden kasvu katsottiin käyttöönoton perusteluksi. Kasvu on nähtävissä tilastoista, ja ollut näkyvästi esillä julkisessa keskustelussa.

Eri viranomaistahojen ja organisaatioiden välisen yhteistyön heikkouden näkymisellä tiedonvaihdossa tarkoitettiin ensinnäkin sitä, että nuoria koskevat tiedot siirtyvät eri organisaatioiden välillä vain vajavaisesti. Lisäksi

heikosta yhteistyöstä johtuvilla tiedonvaihdon ongelmilla viitattiin siihen, etteivät nuoria koskevat asiakassuunnitelmat eri organisaatioissa ole yhteneväiset. Tämä näkyy nuorten kanssa tehtävässä työssä monin tavoin. Se myös johtaa eri organisaatioissa päällekkäisen työn tekemiseen: esimerkiksi yhdyskuntaseuraamustyöntekijä saattaa tehdä sosiaaliohjaajan työtä menemällä nuoren kanssa työvoimatoimistoon tai Ohjaamoon.

Rikoserityisen osaamisen puute palveluissa johtaa haastattelujen työntekijöiden mukaan siihen, ettei rikosprosessissa oleva nuori saa riittävän hyvää tukea hänen tilanteensa parantamiseksi. Rikoserityisellä osaamisella tarkoitettiin kaikkea sitä relevanttia tietoa ja taitoa, joka liittyy niihin asiakastapauksiin, joissa asiakkaana oleva nuori on rikosprosessissa. Rikoserityisen osaamisen puute voi periaatteessa koskea mitä tahansa ammattiryhmää. Haastatteluaineistossa sillä tarkoitettiin kuitenkin ennen muuta sosiaalityötä, mikä liittyy viranomaisvastuuseen ja -statukseen. Sosiaalityöhön kaivattiin selkeitä toimintaohjeita tilanteisiin, joissa nuori sosiaalitoimen asiakas on rikosprosessissa:

”...ei ollut toimintaohjeita, jos tuli joku asia niin tiimeissä kyseltiin et onks jollain ollu, ja mitä tän kans tehdään, ei ole siis selkeitä toimintamallia, mitä tehdään nuorisorikollisten kanssa.” (työntekijä 43)

Rikoksia tekeville nuorille suunnattujen palveluiden puute liittyy osin edellä kuvattuun rikoserityisen osaamisen puutteeseen. Palveluiden puutteella tarkoitettiin kuitenkin ensi sijassa sitä, että kohderyhmän nuorille ei ole olemassa sellaista rikoserityistä palvelua tai hoitoa, johon heidät voitaisiin ohjata.

Vaikka tarjolla onkin tukea esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmiin, ei palvelujärjestelmän kuitenkaan katsottu sisältävän sellaista palvelua, joka vastaisi kohderyhmän kasautuneisiin ja monisyisiin ongelmiin. Myöskään valtakunnallista poliisin ennaltaehkäisevää ankkuritoimintaa ei ole tarkoitettu rikoskierteessä oleville nuorille. Toiminta on suunnattu ensimmäisistä rikoksistaan kiinni jääneille nuorille, rikoskierteen syntymisen ja muun kielteisen kehityksen ehkäisemiseksi. Haastattelujen työntekijöiden mukaan esimerkiksi alaikäisille rikoskierteessä oleville nuorille kodin ulkopuolelle sijoittaminen näyttäytyi palvelujärjestelmässä ainoana näköpiirissä olevana keinona.

Lastensuojelun sijaishuoltoa ei kuitenkaan katsottu riittäväksi tai muutoinkaan parhaimmaksi kuviteltavissa olevaksi toimenpiteeksi alaikäisille kohderyhmän nuorille. Lastensuojelun sijaishuollossakaan, laitoshuolto mukaan lukien, ei nähty olevan mitään erityistä rikoserityistä tai edes muunlaista kohderyhmän nuoria tukevaa hoidollista osaamista.

Riittävien ajallisten resurssien puute palveluissa on ehkä keskeisin palvelujärjestelmän puute kohderyhmän nuorten auttamisessa. Ongelma kytkeytyy laajempaan ja pitkäaikaiseen sosiaalipalveluiden ruuhkautumisen ongelmaan. Haastatellut asiantuntijat mainitsivat sen melko systemaattisesti palvelujärjestelmän puutteita kuvatessaan ja epäsuorasti toimintamallin tarpeellisuutta sekä toimintatapoja kuvatessaan.

Nykyisessä suomalaisessa palvelujärjestelmässä ei ole riittävästi aikaa eikä muitakaan resursseja auttaa kohderyhmän nuoria sillä intensiteetillä, jollaista heidän autetuiksi tulemisensa edellyttäisi. Palvelut eivät ole riittävän kiinnipitäviä, eli niissä ei toteuteta riittävän pitkäkestoista, intensiivistä ja monipuolista luottamukseen perustuvaa asiakassuhdetta. Tämän puutteen merkityksellisyttä korostivat erityisesti työntekijöiden kuvaukset pilotointihankkeiden kiinnipitävän työtavan tärkeydestä. Palvelujärjestelmän kritiikki kohdistui yhdessä haastattelussa myös palvelukulttuuriin:

”Mä sanon, että ydinongelma on se, että palvelut ja työntekijät eivät ole sitoutuneita ja motivoituneita. Mä oon jo allerginen sille kun missä tahansa, kun (...) on monta yksikköä ja monta palvelua, joita minä sitten koordinoin, kun pitäisi asiakkaalle saada jokin tietty apu, vaikka päihdeapu, kun meillä on erikseen päihdehoidon yksiköt ja näin, ja kun meillä on aina esittely et mitä tässä yksikössä oli, niin kaikissa lukee että asiakkaan tulee olla sitoutunut ja motivoitunut palveluun ja ei se voi mennä niin, ei missään laissa lue niin...siis tottakai on velvollisuuksia joita olisi ihan hyvä hoitaa, ja miten saa niitä palveluja, niin olemalla mukava niin saa myös työntekijöiltä mukavaa...mutta ei se...se rakenne on aivan nurinkurinen, että sosiaalihuollossa, että aika ajoin työntekijöitä on liian vähän ja siihen se sitoutuminen kaatuu.” (työntekijä 43)

Palveluiden hajanaisuus, viranomaisten ja organisaatioiden välisen yhteistyön heikkous, rikoserityisen osaamisen puute palveluissa, rikoksenteijöille suunnattujen palveluiden puute sekä riittävien ajallisten resurssien puute palveluissa olivat keskeisiä palvelujärjestelmän puutteita, joihin Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalli haastateltujen työntekijöiden mukaan kunnissa vastaa. Niitä voidaan heidän mukaansa myös pitää osaseityksenä kohderyhmän nuorten vaikealle tilanteelle yhteiskunnassa. Tästä näkökulmasta tarkastelu voisi laajentua myös laajemmalle peruspalveluihin, kuten kouluihin ja perheiden tukemiseen.

Palvelujärjestelmän puutteet eivät kuitenkaan ole haastateltujen mukaan primaareja syitä kohderyhmän nuorten heikolle tilanteelle. Primaareina syinä pidettiin sen sijaan sellaisia riskitekijöitä, jotka selittäisivät sekä rikoskierteen syntyä sitä edeltävine vaiheineen että erityistä palveluntarvetta. Seuraavissa kahdessa kappaleessa tarkastellemmekin hankkeiden

työntekijöiden näkemyksiä kohderyhmän nuorten primaareista haasteista sekä sitä, millaisia haasteita ne muodostavat pilotointihankkeiden käytännön työssä.

3.2.2 Toimintamallin kohderyhmä työntekijöiden kuvaamana

Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin kohderyhmänä ovat vakavia ja/tai toistuvia rikoksia tekevät nuoret. Tämän kaltaisella kohderyhmällä on rikostaustan lisäksi myös muunlaisia yhdistäviä piirteitä. Nämä piirteet liittyvät olennaiselta osin sosiaaliseen syrjäytymiseen.

Tässä tutkimuksessa toimintamallia pilotoineiden hankkeiden toteutuneesta asiakaskunnasta saatiin tietoa rekisterilähteistä. Rekisterilähteiden tiedot kuvaavat kattavasti paitsi asiakkaiden rikostaustaa, niin myös esimerkiksi heidän sosioekonomista ja mielenterveystaustaa. Asiakkaina olleiden nuorten taustoja tarkastellaan Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin vaikuttavuuden arvioinnissa rekisterilähteiden valossa.

Rekistereistä ei kuitenkaan voida havaita kaikkia kohderyhmän nuorten kuvailun ja asiakkaiksi valikoitumisen kannalta relevantteja ominaispiirteitä. Rekisterilähteiden tarjoamaa kuvausta kohderyhmän nuorista täydentävätkin osaltaan pilotointihankkeiden työntekijöiden kuvaukset kohderyhmän nuorten taustoista ja muista ominaisuuksista.

Työntekijät saavat tietoa asiakkaina olevista nuorista asiakkaiden alkukartoituksen avulla sekä asiakkaiden kanssa työskentelyn ja siinä käytyjen keskusteluiden kautta. Alkukartoitusta sekä työntekijöiden ja nuorten välistä dialogista työskentelyä käsitellään kappaleessa 3.2.5. Tutkimuksessa nuorten itsensä antamien haastattelujen määrä sen sijaan on liian pieni ($n=3$) hankkeiden asiakaskunnan kuvailuun. Hankkeiden työntekijöiden haastatteluita on enemmän, ja heillä on paremmin yleistettävää tietoa toimintamallin asiakkaista.

Tässä tarkastelussa pilotointihankkeiden työntekijät toimivat tutkijan informanttina toimintamallin asiakkaista. Vaikka haastatteluin kerättyä kuvausta asiakkaista ei voida pitää sellaisena eksaktina tietona, joka mahdollistaisi määrällisen yleistyksen, niin siihen sisältyy toisella tapaa relevantti ja käytännöllinen yleistämisen mahdollisuus (ks. kappale 3.1).

Pilotointihankkeiden työntekijöiden mielestä asiakkaina olleiden nuorten taustat olivat hyvinkin samankaltaisia rikos- ja/tai päihdekierteseen johtaneiden kehityskulkujen osalta. Asiakkaiden taustojen yhteneväisyys ilmenee työntekijöiden kuvauksissa usein toistuvista teemoista. Haastatellut itsekin suoraan toteavat asiakkaiden taustojen olevan hyvin samanlaisia.

Haastatteluiden perusteella toimintamallin asiakaskunta vaikuttaa suhteellisen yhdenmukaiselta, mikä voi edesauttaa toimintamallin kehittämistä vastaamaan kohderyhmän tarpeisiin yhä paremmin. Samalla työntekijöiden kuvaukset antavat viitteitä siitä, millaiset rikoskierteessä olevat nuoret eivät osallistu toimintamalliin tai eivät osallistuessaankaan sitoudu siihen – ja toisaalta mikä on toimintamallin ideaali kohderyhmä, tai jonka kohdalla toimintamalli on potentiaalisin interventiomuoto.

Useampikin työntekijä arvioi ”miltei kaikilla” asiakkaina olleilla nuorilla olevan neuropsykiatrisia (”nepsy”) haasteita, ja osalla myös autismikirjon piirteitä. Tulkinta voi perustua sekä työntekijöiden tietoihin nuorten aikaisemmin saamista diagnooseista että nuoren käyttäytymiseen, hänen itse kertomiinsa kuvauksiin ongelmistaan sekä työskentelyn aikana tehtyihin asiantuntija-arvioihin ja mahdollisiin diagnooseihin.

Auktoriteettivastaisuus, omaehtoisuus, heikko tunnesäätely ja impulsivisuus nimettiin asiakaskunnan nuorten tyypillisiksi piirteiksi. Haastattelujen mukaan tämän kaltaiset piirteet voivat liittyä diagnosoitavissa oleviin neuropsykiatrisiin haasteisiin, mielenterveyden häiriöihin tai persoonallisuuteen. Toisaalta käyttäytymisen katsottiin olevan mahdollisesti yhteydessä epäsuotuisiin elämäkokemuksiin lapsuudessa ja nuoruudessa. Haastattelujen työntekijöiden mukaan asiakkaina olleiden nuorten elämänhistoria sisälsikin usein traumaattisia kokemuksia, kuten koulukiusaamista sekä paljon syyllistämistä auktoriteettien, kuten opettajien taholta.

Haastatteluaineiston mukaan asiakkaiden ongelmat kasautuvat ja kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa. Työntekijöiden kuvauksissa asiakkaina olleista nuorista, nuoria yhdistävät taustatekijät ilmaistiin yleensä kertomuksellisesti polkuina nykyisyyteen. Eri työntekijöiden kuvaukset näistä poluista niin ikään olivat hyvin samankaltaisia, joskin niissä painottuivat hieman eri asiat. Kohderyhmän nuoria kuvaavissa poluissa nuoria yhdistävät piirteet ja elämänvaiheet muodostavat ydinkertomuksen, jonka kaikki piirteet ja vaiheet eivät kuitenkaan toteudu kaikkien nuorten kohdalla.

Haastattelujen kuvauksissa neuropsykiatriset haasteet olivat tyypillisesti ajallisesti ensimmäinen vaihe polulla rikoskierteeseen. Niihin liittyvä käyttäytyminen puolestaan johtaa vaikeuksiin opettajien ja muiden auktoriteettien kanssa. Nuori saa kuvausten mukaan jatkuvasti huonoa palautetta. Tämä aiheuttaa itsetunto- ja mielialaongelmia, joita nuori alkaa lääkitsemään päihteillä. Eli toisin sanoen mielenterveysongelmat ruokkivat haastatteluiden mukaan päihteiden käyttöä. Mielenterveyden häiriöiden lisäksi päihteiden käyttöön voi olla muitakin sisäisiä motivaatioita. Yhden haastatellun nuoren mielestä päihteiden käytön aloittamisessa oli omalla kohdallaan kyse pikemminkin kapinoinnista:

”...Ehkä se oli semmosta lääkitsemistä joo, mutta ehkä tää kannabiksen poltto oli et halus kapinoida ja halus olla sekava tai sekaisin tai... mä vähän luulen näin.” (Asiakas 70)

Päihde- ja rikosuran alkamisen nähtiin olevan tiiviisti yhteydessä nuoren kaveripiiriin. Asiantuntijoiden mukaan kohderyhmän nuoret ovat usein ”et-sineet hyväksyntää vääränlaisesta seurasta”. Toisaalta työntekijöiden mukaan on tärkeää huomata, ettei nuoren omaa valintaa elämäntilanteestaan tulisi liikaa korostaa. Usein rikosaktiiviseen seuraan päätymisessä kuvattiin olevan pikemminkin kyse siitä, mihin ryhmään nuori hyväksytään, ja mihin ei.

Työntekijöiden haastatteluissa nähtiin yhteys syrjäytymisen ja auktoriteetteja vastustavien alakulttuurien tai ryhmien vetovoiman välillä. Kun nuorella on kokemus moniulotteisesta epäonnistumisesta, kun hän saa jatkuvasti huonoa palautetta itsestään ja toiminnastaan ja kun hän on vastustusten auktoriteettien kanssa, hän voi alkaa hakea hyväksyntää ja yhteenkuuluvuutta vaihtoehtoisista ryhmistä, jotka kyseenalaistavat vallitsevia normeja. Tällaisia ryhmiä ei haastatteluissa tarkemmin määritelty, mutta ne hahmottuvat nuorisoporukoina, joissa ihannoidaan rikollista elämäntapaa, kuten katujengeinä.

Seuraavaksi esitämme kaksi näytettä pilotointihankkeiden asiakkaina olleiden kahden eri nuoren haastatteluista. Ensimmäisessä niistä (**näyte 1**) kuvastuu se, miten traumaattiset kokemukset, vastoinkäymiset, mielenterveyden häiriöt, sosiaalinen ympäristö, sekä rikos- ja päihdekierre voidaan hahmottaa kokemuksellisesti osana samaa kokonaisuutta. Toisessa näytteessä (**näyte 2**) sen sijaan kuvataan yksilöllisempi rikoskierreprosessi, jonka kulku poikkeaa huomattavasti edeltävästä esimerkistä.

Näyte 1

”Olin 11-vuotias (...)Oli semmonen skeittiramppi jossa sitten liikuttiin, oli aika railakasta se meno siinä ja ite menin et mä halusin maistaa ja ne viinipullon löi käteen ja siitähän se meni aika rajuksi se homma että jäin heti vanhemmille kiinni ja olin alkanu riehuun jotain ja (...) sen jälkeen meni joku pari kolme kuukautta ja uudestaan ja se oli vähän huonompi kerta, mä olin koittanu hypätä semmoseen jokeen tai ojaan mis oli vetä aika paljon ja mun kaveri mut sieltä pelasti (...) aika lailla samoissa porukoissa alko sitten se kannabiksen käyttö, yks vanhempi tyyppi sitä tarjos mulle (...) joskus siinä kolmentoista neljäntoista ikäisenä se lähti päivittäiseksi (...) mun isä kuoli kun olin kolmetoista ja sitten sen kuoleman jälkeen masennuin tosi pahasti ja silloin aloin liikkua...jäi niinku semmonen hyvä porukka kenen kans, mä harrastin pyöräilyä niitten

kans, ja tää porukka jäi sit ihan kokonaan ja tuli tämmönen toinen porukka siihen tilalle, jotka niinku houkuteli kaikkeen tyhmään mukaan (...) koulunkäynti meni ihan höpöksi, että mä lintsasin, melkein vuoden oli pois koulusta, mä kumminkin aina lähin kotoa, ja yhden toisen kaverin kanssa lintsattiin, me menttiin jonnekin istumaan ettei tarvis mennä kouluun ja mä jäin luokalle, ja sitten alkoi toisella luokalla se koulu ja mä en tuntenu ketään sieltä, mutta sinne tuli yks toinenkin tyyppi jonka kans pyörin, sil oli kans vähän samoja juttuja, se kans poltteli ja aloin taas lintsata, ja olin varmaan kolme kuukautta lintsannut kun alko tuleen noita sossupalavereja ja tuli eka sijoitus lastenkotiin ja alko laitoskierre (...) tuli karkailua ja (...) nykypäivänä kyllä ymmärrän miks äiti suostui siihen (sijoitukseen) kun eihän sillä itelläkään voimavarat riittäny, kun se oli itekin masentunut (...) sit tää masennus meni tosi pahaks, enkä saanu nukuttua enää ja iltaisin vaan mietin et miks iskän piti kuolla..18-vuotiaana tuli sitten rikoksia, huumeitten myyntiä, sitä ennen oli vain huumausaineitten käyttäriksi... mä olin alkanu polttaa myös synteettistä kannabista, mulla on vähän heikko tuo muisti niiltä ajoilta...siinä hatka-aikana alko tuleen näitä ekstaasikokeiluja paljon enemmän...siitä tuli semmonen euforian tunne et ei ollu niinku mitään pahaa, ei ahistanu eikä masentanu.” (asiakas 70)

Näyte 2

”Se alko itse asiassa ikään kuin vahingossa, et mulla oli tosi rankat traumataustat lapsuudesta ja nuoruudesta et mulla on tosi rikkonainen ja hajanainen niinku lapsuus ja nuoruus, niin minulle tuli niistä johtuen tämmönen paniikkihäiriö, ja kun mie olin semmonen 16-vuotias ja asuin ensimmäistä kertaa omillaan, niin mie lukittauduin, jumittauduin kotio, minulla oli niin paha paniikkihäiriö, et minä en voinut mennä edes kauppaan että jonkun piti käydä minun puolesta siellä kaupassa kun mie sain niin kovia paniikkikohtauksia ihmisten ilmoilla. Sitten mulla oli semmoset hiusten pidennykset, ja mie myin Facebookissa, kun mie näin että ostetaan hiusten pidennykset, ja minulla sattui olemaan ylimääräiset semmoset, niin mie aattelin, että tuostahan mie tekaisen muutaman kympin rahaa, kun mie nuo myyn. No mie myin ne, ja se makso ne mulle, mutta se miun paniikkihäiriö tuli esteeksi, että aina kun mie yritin viedä niitä postiin niin minulle tuli kauhea hätä, mie en ikinään päässy sinne kassoiille asti, kun tuli paniikkikohtaus. Että aluksi se oli puhdas vahinko se ensimmäinen, et se oli tämmönen. Ja sitten se laittoi aina mulle viestiä se ostaja, että joko sinä postitat ne, että mikä homma, kun hän on maksanut ja sie et oo postittanut. Ja mie sille yritin selittää että kun mulla on niin kauhia paniikkihäiriö et mie en oo pysyny

niitä viemään. Ja kun minä tarpeeks kauan vetosin siihen samaan syyhyn, niin siltä loppu kärsivällisyys ja se teki rikosilmoituksen, josta mie huomasi, että jaa, tästä tuli sakko eikä mulla ole mitään mistä ulosmitata, että menköön sinne kun luottotiedot oli muutenkin jo mitä on. Ja sitten mie hoksasi, että sehän oli helppo keino hankkia rahaa, ja sitten se lähti, et jossakin vaiheessa se liuku siihen, että tästähän on tullu vähän niinku elämäntapa.” (asiakas 71)

Lopuksi: Haastatellut toivat kuitenkin esiin, että jokainen asiakas elämänsä kulkuneuvo on aina yksilöllinen (ks. myös näyte 2 yllä). Useat haastateltavat mainitsivatkin, että osa asiakkaina olleista nuorista ei kuitenkaan muistuta yleistä rikoskierretyyppiä. Tästä mainittiin esimerkiksi rikos- ja päihdekierteeseen ajautuneet urheilijataustaiset nuoret, joilla on mennyt sosiaalisesti hyvin. Lisäksi keskeisenä erontekona mainittiin motivoituneet ja motivoitumattomat asiakkaat. Toisin sanoen hankkeiden työntekijät usein kuvasivat nuoria, jotka kyllä osallistuivat toimintamallin tarjoamaan työskentelyyn, mutta eivät osoittaneet sen aikana motivaatiota muutokseen.

3.2.3 Kohderyhmän nuorten haasteet, joihin toimintamallin on vastattava

Seuraavaksi käsittelemme hankkeiden työntekijöiden ja asiakkaiden näkemyksiä niistä pilotointihankkeiden asiakkaiden haasteista, joihin toimintamallin on vastattava. Teema on osin päällekkäinen edellisessä kappaleessa kuvailluille asiakkaiden taustoille. Tässä luvussa näkökulma on kuitenkin tarkemmin siinä, millaisia haasteita kohderyhmän nuorten taustatekijät muodostavat asiakastyön onnistumiselle eli rikos- ja päihdekierteen katkaisemiselle. Siinä missä muissa osissa analyysia nuorten haastatteluaineisto esitetään työntekijöiden haastatteluista erillisinä näytteinä, tässä molempia haastatteluaineistoja käytetään näiden haasteiden kuvaamiseen.

Haastatteluaineistoista nostettuja kohderyhmän nuorten haasteita, joihin toimintamallin on vastattava, ovat (1) toiminnanohjauksen ongelmat, (2) sosiaalinen ahdistus ja muut mielenterveyden häiriöt, (3) päihderiippuvuus, (4) auktoriteettivastaisuus, (5) elämäntavan eriytyminen, (6) kiinnittyminen rikoskierteeseen olevaan kaveripiiriin, (7) marginaaliryhmän sosiaaliset taidot ja -identiteetti sekä (8) motivaation puute.

Toiminnanohjauksen ongelmat ovat keskeinen kohderyhmän nuorten haaste, joka näkyy erityisesti vähäisenä kykynä sitoutua pitkäaikaiseen ja tavoitteelliseen toimintaan. Nämä ominaisuudet voivat liittyä asiakaskunnan nuorten keskuudessa yleisiin neuropsykiatrisiin haasteisiin, päihderiippuvuuteen ja yleisempään elämän epäjärjestykseen. Tämä heikentää

mahdollisuuksia työskennellä nuorten kanssa toivottavalla intensiteetillä, ja usein pakottaa työskentelyn etenemään vain pienin askelin.

Sosiaalinen ahdistus ja muut mielenterveyden häiriöt vaikeuttavat paitsi toimintamalliin osallistumista niin myös päihteiden käytön lopettamista. Mielenterveyden häiriöt voivat ilmetä monenlaisina haasteina. Erityisesti sosiaalinen ahdistus sekä siihen rinnastuvat havainnot, joita kuvattiin myös termeillä ”ujous” ja ”ihmisarkuus”, muodostivat mielenterveyden häiriöissä tai sitä muistuttavissa piirteissä oman luokkansa.

Kohderyhmän nuorten sanottiin kokevan usein sosiaaliseen vuorovaikutukseen osallistumisen ahdistavaksi. Jos sosiaalinen vuorovaikutus koetaan ahdistavaksi, myös ajatus toimintamallin työskentelyyn osallistumisesta voi olla nuorelle kuormittava. Päihteiden käyttö voi joskus liittyä sosiaalisen ahdistuksen ylittämiseen, kuten seuraavassa nuoren antamassa kuvauksessa:

”Muutin omilleni enkä tiennyt elämästä yhtään mitään, en ollut kokenut mitään normaalia siihen mennessä paitsi niinku lapsena. Ja sitten olin tosi ahdistunut ja masentunut että ihmisten seurassa ei pystynyt niinku olemaan selvinpäin ja oli semmosta ahdistusta ja ei niinku kokenut oloaan ihmisten seurassa hyväksi koskaan, ja sit tuli näitä uusia kavereita (...) ne alko käyttämään (...)kun ekan kerran tilas amfetamiinia niin saman tien tuli semmonen rakkaus siihen aineeseen ja tuns olonsa niinku hyväks, ja tuns olevansa kaiken yläpuolella (...) pysty puhumaan ihmisille ja ei ahistanut.” (asiakas 70)

Päihderiippuvuus onkin keskeinen haaste toimintamallin mukaiselle tavoitteelliselle toiminnalle. Kohderyhmän nuorista monet ovat päihderiippuvaisia, mikä vaikeuttaa heidän sitoutumistaan ja heidän tavoitettavuuttaan. Toisinaan nuoria tuli toimintamallin tapaamisiin päihtyneinä. Työntekijät suostuivat tapaamaan nuoria silloinkin, kun nuoret olivat päihtyneitä, mutta tämä nostatti myös eettisiä kysymyksiä työntekijöiden keskuudessa.

Lisäksi päihderiippuvuuteen liittyvät vieroitusoireet vaikeuttavat päihteiden käytön lopettamista ja sitä myöten muutakin elämänmuutosta. Pitkään kovia huumeita käyttänyt nuori joutuu jossain vaiheessa kokemaan päihteiden käytön lopettamista seuraavat vieroitusoireet. Niitä voidaan kuitenkin lääkkeillä helpottaa. Edellä haastateltu asiakas passitettiin kuitenkin yllättäen vankilaan, jolloin hänen keskeinen pelkonsa oli, miten hän tulee vankilassa pärjäämään tulevien vieroitusoireiden kanssa.

”... olin ollut viis päivää ilman ja oli aivan hirveä olo, oli kuumetta ja oli tosi flunssainen olo ja maha oli ihan löysällä ja oksennus tuli ja mä vaan mietin siinä, että onko tässä ees mitään järkeä lopettaa tätä, koska en

*minä pysty tämmösiä oloja niinku kokemaan että en niinku vaan pysty-
ny siihen lopettamiseen.” (Asiakas 70)*

Auktoriteettivastaisuus on pilotointihankkeiden työntekijöiden mukaan yleinen piirre kohderyhmän nuorilla, ja se näkyy epäluottamuksena viranomaisia kohtaan. Työntekijöiden mukaan ne nuoret, jotka ovat olleet vähemmän tekemisissä viranomaisten kanssa, ovat yleensä luottavaisempia viranomaisia ja hankkeen työntekijöitä kohtaan. Erityisesti mielenterveys-ongelmia kokevat ovat asiantuntija-haastatteluiden mukaan epäluottavaisia:

*”...niillä, joilla on mielenterveysongelmia, niin heissäkin näkyy siten se epäilevyys, se on jopa vainoharhaista ja hirvittävän vaativaa työn teki-
jälle, että asiakkaalla on pelkkiä oikeuksia, ja työntekijällä pelkkiä vel-
vollisuuksia...sen tyypistä ja ajoittain valtavan aggressiivista työntekijää kohtaan se käytös sen vainoharhaisuuden tai sen epäilyn vuoksi.”
(työntekijä 42)*

Toiminnanohjauksen ongelmat (vähäinen kyky sitoutua pitkäaikaiseen toimintaan), sosiaalinen ahdistus ja muut mielenterveyden häiriöt, päihderiippuvuus ja auktoriteettivastaisuus ovat haastatteluiden perusteella todennäköisesti enemmän haasteita työskentelyä aloitettaessa ja alkuvaiheen aikana kuin myöhemmin sen edistyessä. Haasteltujen mukaan nämä haasteet kasautuvat, kuten huono-osaisuus ja muut tyypilliset ongelmat nuorten taustoissa.

Loput esiin nostetuista haasteista, eli elämäntavan eriytyminen, kiinnittyminen rikosaktiiviseen kaveripiiriin sekä marginaaliryhmän identiteetti ja sosiaaliset taidot liittyvät vahvemmin muutostyöskentelyyn. Nämäkin teemat kytkeytyvät toisiinsa, mutta ne on analyysissa eroteltu omiksi teemoikseen, koska ne voivat kukin kuitenkin esiintyä myös ilman toisiaan.

Elämäntavan eriytyminen tarkoittaa yhteiskunnan valtavirrasta vieraantunutta ajankäyttöä ja elämänrytmiä. Elämäntavan ja sen rytmin muuttaminen puolestaan liittyy vahvasti jo muutostyöskentelyyn, ja sen haastatellut työntekijät kuvaavat olevan helpompaa nuoremmilla kuin vanhemmilla asiakkailla. Elämäntavan ja sen rytmin muuttamisessa on kyse elämän organisoimisesta valtavirran elämänrytmin mukaiseksi. Rikos- ja päihdekierteessä olevalla nuorella syrjäytyminen on voinut alkaa jo kouluaikana, ja elämänmuutoksessa voi olla paljon työtä tehtävänä. Yksi nuori kuvailikin elämänmuutostaan ”alusta aloittamiseksi”.

Kiinnittyminen rikoskierteessä olevaan kaveripiiriin muodostaa toisinaan ison haasteen rikos- ja päihdekierteestä irrottautumiselle. Suurella osalla kohderyhmän nuorista rikos- ja päihdekierteeseen tapahtuu osana samanlaisessa kierteessä olevaa kaveripiiriä. Kaveripiirin vaihtamisen

tärkeys rikos- ja päihdekierteen katkaisemisessa esiintyi kuitenkin niin työntekijöiden puheessa kuin nuorten näytteissä. Kaveripiiristä luopuminen ei kuitenkaan koske suinkaan kaikkia kohderyhmän nuoria.

Rikoksia tekevään ja päihteitä käyttävään kaveriporukkaan kuulumisen vaihtoehtona on usein yksinäisyys. Ajan viettämiselle tässä rikosaktiivisessa ja päihteitä käyttävässä kaveriporukassa pitäisi löytää korvaavaa toimintaa. Usein tälle kaveriporukalle ei kuitenkaan ole helposti saatavilla vaihtoehtoisia vertaissuhteita.

Parisuhteen puuttuminen voi myös olla riippuvuutta kaveripiiristä lisäävä tekijä. Esimerkiksi edellä siteerattu nuori (asiakas 70) kertoi olleensa aiemmin jonkin aikaa kuivilla ja tekemättä rikoksia, kun hänellä oli tyttöystävä. Kumppanin merkitys tuli esiin toisessakin haastattelussa:

”silloin lopetin (rikokset) melkein kokonaan, kun tuli poikaystävä, joka oli kunnollinen, kävi töissä ja oli huottotiedot kunnossa...no sit tää toinen poikaystävä oli kriminaali itsekin ja se taas niinku kannusti mua tekemään rikoksia”. (asiakas 71)

Marginaaliryhmän identiteetti ja sosiaaliset taidot mainittiin työntekijöiden haastatteluissa yhdeksi elämänmuutosta vaikeuttavaksi tekijäksi. Sillä tarkoitetaan sitä, että moni kohderyhmän nuorista on niin vahvasti sosiaalistunut omaan huumeita käyttävään ja rikoksia tekevään ryhmäänsä, että heidän on vaikea toimia toisenlaisissa sosiaalisissa ympäristöissä, joissa odotetaan toisenlaista olemista ja toimimista.

Marginaaliryhmän identiteetti ja sosiaaliset taidot muistuttavat habituksen käsitettä. Habituksella tarkoitetaan yksilön sosiaalisesti tuotettua olemusta (ks. Bourdieu & Passeron, 1977). Joidenkin kohderyhmän nuorten kohdalla tämä siis tarkoittaisi rikoksia tekevän ja huumeita käyttävän kaveriporukan tuottamaa sosiaalista olemusta. Yleisemmin kulttuurisesta näkökulmasta haastatellut esittivät esteeksi joidenkin nuorten **rikosmyönteiset arvot ja asenteet**. Ne kuitenkin ennen muuta sisältyivät suurempaan haasteeseen, joka oli motivaation puute.

Motivaation puute on haastatteluaineiston perusteella suurin haaste tavoitteiden saavuttamiselle. Ne kohderyhmän nuoret, joilla ei ole motivaatiota osallistua, eivät todennäköisesti useinkaan osallistu yhteenkään tapaamiseen. Hankkeiden työntekijät kertoivat heillä olevan myös asiakkaita, joista osa osallistuu tapaamisiin silloin tällöin ja osa jopa usein ja säännöllisesti, mutta ei kuitenkaan osoita motivaatiota muutokseen. Yhdessä työntekijöiden haastatteluista mainittiin näissä tapauksissa esiintyvän joskus rikoksilla kerskailuakin.

Tällaisia nuoria sanottiin yhdistävän se, että he kokevat rikoskäyttäytymisen edelleen jollain tapaa itselleen palkitsevaksi, ja tuntevat niin sanotusti

”kuolemattomuutta”. Nämä nuoret muodostavat työskentelyn tavoitteiden saavuttamisen kannalta toimintamallin haastavimman asiakasryhmän.

3.2.4 Miten toimintamalli täydentää palvelujärjestelmän puutteita kohderyhmän nuorten tukemisessa

Tässä kappaleessa tarkastelemme sitä, miten Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalli paikkaa palvelujärjestelmän puutteita kohderyhmän nuorten tukemisessa. Kappaleessa 3.2.1 kuvailtiin näitä puutteita. Nimettyjä palvelujärjestelmän puutteita olivat (1) palveluiden hajanaisuus, (2) viranomaisten ja organisaatioiden välisen yhteistyön heikkous, (3) rikoserityisen osaamisen puute palveluissa, (4) rikoksia tekeville nuorille suunnattujen palveluiden puute sekä (5) riittävien aikaresurssien puute palveluissa.

Haastateltujen mukaan rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalli vastaa kaikkiin nimettyihin palvelujärjestelmän puutteisiin muodostamalla rikoserityisen moniammatillisen tiimin tai kehittämällä moniammatillista yhteistyötä ja rikoserityistä osaamista palveluissa.

Toimintamallia pilotoivista hankkeista Turun ROKKI-hankkeessa, Oulun NURRI-hankkeessa sekä Rovaniemen RIKO-hankkeessa perustettiin moniammatilliset tiimit. Vantaan Ri-O-hankkeessa nuorten aikuisten osalta keskityttiin viranomaisten välisen yhteistyön kehittämiseen sekä rikoserityisen osaamisen parantamiseen olemassa olevissa palveluissa kohderyhmän nuorten auttamiseksi. Alaikäisille kohderyhmän nuorille Ri-O-hanke tarjosi MDFT-terapiaa.

Moniammatillisten tiimien suurin etu on siinä, että ne tarjoavat nuorille tarvittavat palvelut yhdestä paikasta – ja usein samalla käynnillä – sen sijaan, että nuorten pitäisi hakeutua eri paikkoihin eri aikoina. Pilotointihankkeiden työntekijät pitivät merkittävänä sitä, että moniammatillisilta tiimeiltä asiakkaat saivat apua heterogeenisiin tuentarpeisiinsa. Sosiaalityöntekijän lisäksi moniammatillisesta tiimistä sai tukea myös sosiaaliohjaajilta ja nuorisotyöntekijältä. Näiden työntekijöiden asiantuntemusta täydentäviä työntekijöitä olivat psykiatrinen sairaanhoitaja ja rikosseuraamustyöntekijä. Yhdessä hankkeessa tiimiin kuului myös erityisopettaja.

”No just tää moniammatillisuus et ennen mua täällä oli viä erityisopettaja, sosiaalityöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja, kaks sosiaaliohjaajaa, niin se on aika laaja skaala yhden katon alla...jos ajatellaan et ihmiset kävis vastaavissa ammattiryhmissä niin ne olis eri puolilla käytännössä kaikki (...) näillä nuorilla on muutenkin hyvin vaikea sitoutua ihan jopa meihin osalla, että jos tavallaan pitäis olla joka suuntaan niitä lonkeroita, et pitää olla tonne yhteydessä ja nää auttaa mua tässä...et

kuin moni tarvii esimerkiks taloudellista tukea, niin saa samalla kertaa kela-hakemuksen tehtyy, ja voi tulla mun kans juttelemaan sen jälkeen jos on jotain, tosi stereotyyppistä, mut jos on jotain mielialan kanssa.” (työntekijä 80)

ROKKI-, NURRI- ja RIKO-hankkeiden moniammatillisten tiimien kokoonpano vaihteli näiden hankkeiden välillä (ks. taulukko 1) sekä hankkeiden sisällä toimikauden aikana. Viimeksi mainittu liittyy myös hanketyöskentelylle tyypilliseen työntekijöiden suureen vaihtuvuuteen. Erityisesti Vantaan MDFT kärsi työntekijöiden siirtymisestä, jonka syynä oli haastattelutietojen mukaan hankkeen päättymisen uhka.

Vantaan Ri-O-hankkeessa ei muodostettu moniammatillista tiimiä, mutta siinä keskityttiin parantamaan eri viranomaisten ja organisaatioiden välistä yhteistyötä kohderyhmän nuorten auttamiseksi. Yhteistyötä pyrittiin vahvistamaan niin sanotun työparityöskentelyn avulla. Työparityöskentelyssä hankkeen työntekijä muodostaa yhteistyökumppanina toisen organisaation työntekijän kanssa työparin, joka työskentelee yhdessä asiakkaina olevien nuorten hyväksi. Keskeiseksi yhteistyösuhteeksi muodostui erityisesti hankkeen sosiaalityöntekijän ja yhdyskuntaseuraamuslaitoksen työntekijän välinen yhteistyö. Sosiaalityöntekijä oli vastuussa nuorten asiakassuunnitelmasta, kun taas yhdyskuntaseuraamuslaitoksen työntekijä vastasi nuorten rangaistusajan suunnitelmasta, ja he yhtenäisivät nämä suunnitelmat.

Työpari sopi keskenään tehtävistään ja tapasi aina nuorta samalla kertaa, mikä merkitsi sitä, ettei tämän tarvinnut osallistua erillisiin tapaamisiin vaan ainoastaan yhteen yhteiseen tapaamiseen. Tämän yhteistyön ansiosta yhdyskuntaseuraamustyöntekijälle vapautui aikaa oman työkenttensä ulkopuolisilta tehtäviltä, ja hän pystyi keskittymään oman työnsä kannalta olennaisiin asioihin, kuten desistanssityöhön.

Vantaan Ri-O-hankkeen työntekijä kuvaili myös, että hankkeen myötä sosiaalityön ja tutkintavankilan välinen yhteistyö on vahvistunut. Tämän yhteistyön ansiosta on voitu paremmin vastata erityisesti niiden sakkovankien tarpeisiin, jotka vapautuvat asunnottomina. Hankkeen sosiaalityöntekijä on osallistunut yhteistyöhön arviointikeskuksen kanssa suunniteltaessa, minne nuoret sijoitetaan suorittamaan tuomiotaan. Osallistumisen tarkoituksena on ollut varmistaa, että nuorten kuntoutus toteutetaan mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti myös sosiaalityön näkökulmasta.

Asiakassuunnitelmat kattavat myös vapautumisvaiheen tuen, ja sosiaalityöllä on tärkeä rooli myös koevapauden järjestämisessä. Koevapauden aikana henkilö on velvoitettu osallistumaan mielekkääseen tekemiseen, mikä tarkoittaa kuntouttavaan toimintaan osallistumista, opiskelua tai työssäkäyntiä. Sosiaalityöntekijä osallistuu näiden mielekkään tekemisen veloitetta koskevien järjestelyjen toteuttamiseen.

Lisäksi Ri-O-hankkeessa on laadittu toimintaohjeet tapauksiin, joissa sosiaalityön asiakkaina on rikoksiin syyllistyneitä nuoria. Aiemmin sosiaalityöntekijöillä ei ollut selkeitä toimintaohjeita siitä, miten heidän tulee toimia rikosprosessissa olevien nuorten asioiden suhteen.

Työntekijöiden haastatteluissa korostettiin, että sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja on nuoren vastuutyöntekijä, jonka tehtävänä on koordinoida koko palvelukokonaisuutta ja vastata siitä. Sosiaalityöntekijän vastuulla on tarvittaessa koota moniammatillinen tuki nuorelle, mutta pilotointihankkeissa tiimit itsessään ovat moniammatillisia. Tämä mahdollistaa tiimin jäsenten asiantuntemuksen hyödyntämisen, ja siten parantaa kykyä vastata kohderyhmän nuorten kasautuneisiin haasteisiin.

Kaiken kaikkiaan pilotointihankkeiden työntekijät näkivät sekä moniammatilliset tiimit että moniammatillisen yhteistyön tärkeiksi komponenteiksi kohderyhmän nuorten auttamisessa. Ne mahdollistivat tarvittavien palvelujen nopean saatavuuden ja tehokkaan tukiverkoston. Sosiaalityöntekijän rooli ja vastuu korostui palvelujen koordinoinnissa.

Moniammatillisten tiimien muodostamisen ehkä keskeisin etu kohderyhmän nuorten tilanteen parantamisessa on ollut se, että hankkeissa työntekijöillä on ollut riittävästi aikaa ja muita resursseja työskennellä kiinnipitävällä otteella. Riittävän aikaresurssin kautta on mahdollista muodostaa luottamuksellinen, kestävä ja kiinnipitävä asiakassuhde nuoren kanssa. Vastaavasti tällaisen asiakassuhteen muodostaminen on myös keskeisin haaste asiakkaan vapaaehtoisuuteen perustuvan intervention toteutumisessa suunnitelmallisesti ja tuloksellisesti. Tiiviistä rinnalla kulkemisesta oli hankkeiden asiakkailla hyviä kokemuksia, esimerkiksi:

"...mie kerkesin pari kertaa näitä hankkeen työntekijöitä tavata ennen sitä, me käytiin siinä yhen kerran syömässä ja pari kertaa toimistolla tavattiin ennenkö menin sinne vankilaan, ja sitten tuota vielä silloin päivää ennen kuin lähin vankilaan niin tavattiin, ja sitten oikeestaan sen koko vankeus aika pidettiin puhelimitse tiiviisti yhteyttä ja he kävivät minua siellä vankilassa, vaikka täältä meidän paikkakunnalta on sinne vankilaan matkaa useampi sata kilometriä niin he kävivät minua ihan fyysisesti siellä tapaamassa, ja siitä se sitten lähti se meidän yhteistyö ja se kesti koko sen vankeusajan ja sitten mie olin siellä vankilassa semmoiset 6 kuukautta ja mie pääsin sieltä sitten koevapauteen nilkkapannan kanssa ja koko sen koevapaudenkin ajan hanke oli mukana kuvioissa, ja koko sen ajan kun sitä koevapautta suunniteltiin, ja kävi kun minä sitten kotona olin sen nilkkapannan kanssa, niin kävivät kotona kattomassa, ja tuossa tänä vuonna lähti se nilkkapanta ja loppu se niinku se vapausrangaistus, ja senkin jälkeen oon koko ajan ollu tiiviisti tekemisissä hankkeen kanssa ja elokuussa loppu se

ehdonalainenkin ja vähän on elämä muuttunu toiseen suuntaan kun silloin vähän reilu vuosi siten.” (asiakas 71)

3.2.5 Keskeiset toimenpiteet toimintamallin pilotoinneissa

Tässä luvussa tarkastellaan niitä konkreettisia toimia, joiden kautta Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia pilotoivissa hankkeissa pyritään parantamaan asiakkaiksi ohjautuneiden nuorten asemaa sekä vähentämään rikollisuutta. Näitä toimia ovat (1) alkukartoitus; (2) rinnalla kulkeva tuki; (3) moniammatillinen tuki sekä (4) osallistaminen. Kappaleessa kuvataan näiden neljän kategorian sisältö ja tarkoitus. Nämä kategoriat eivät ole virallisia toimintamallin asiakastyön vaiheita vaan empiirisen haastatteluai-
neiston perusteella tunnistettuja työskentelyn kategorioita sisältöineen ja funktioineen.

Asiakasprosessi alkaa alkutapaamisesta, jossa on nuoren (ja mahdollisesti hänen vanhempiansa) lisäksi useampi kuin yksi toimintamallin tiimin jäsen. Alkutapaamisen aikana voidaan sopia jo se, kuka tiimin jäsenistä alkaa toimia nuoren vastuuhenkilönä, ja toisinaan nuori saa itsekin vaikuttaa tähän asiaan. Ensimmäinen vaihe asiakastyössä on kuitenkin alkukartoitus, joka voi olla epämuodollista tutustumista ja myös strukturoitua menetelmää hyödyntävää.

Alkukartoituksen tarkoituksena on saada nuoresta tietoa, jonka avulla voidaan suunnitella työskentelyä hänen kanssaan. Oikeusministeriön viimemän työryhmän raportissa oli suositeltu käytettävän strukturoitua BAROfi-menetelmää nuorten tilanteen arviointiin ja seurantaan.

Oikeusministeriön raportin (Piispa ym. 2023) mukaan BAROfi-arvioinnin avulla on mahdollista dokumentoida arviointikriteerit, tehdä johtopäätökset nuorille ymmärrettävässä muodossa ja perustella heidän palvelutarpeensa – mahdollisuuksien mukaan jo ennen syyttäjän seuraamuselvityspyyntöä. Näin arviointi toimisi nuoren eduksi sekä ennakoivasti että oikea-aikaisesti. Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia edustavat hankkeet käyttivät suosituksesta huolimatta kuitenkin itse parhaiksi katsomiaan arviointimenetelmiä asiakkaina olleiden nuorten tilanteiden arvioimiseksi.

BAROfi-arviointimenetelmän ohella tai sen sijasta pilotointihankkeiden käyttämiä arviointimenetelmiä olivat Tulostähti, sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointi, Ohjenuora, Hämähäkkikaavio, Pitkä masennuskysely (BDI-21), AUDIT-kysely, Beckin ahdistuskyselylomake (BAI), Muutosvalmiusmitarit (URICA ja SOCRATES) sekä Riskiarviointimenetelmä (ARAT) (Piispa ym. 2023).

Haastatteluai-
neistossa korostuivat kielteiset kokemukset BAROfi-arviointimenetelmästä. Nekään, jotka käyttivät hankkeessa kyseistä

menetelmää, eivät usein erityisemmin pitäneet siitä. Sitä pidettiin liian ras-
kaana kartoitusmenetelmänä, joka toi joillekin työntekijöille mieleen myös
kuulustelun. Usein myös koettiin, että koska BAROfi-menetelmä on tarkoi-
tettu lastensuojelun tarpeen arviointiin, se ei suoraan sovellu Rikoksilla oi-
reilevien nuorten toimintamallin kohderyhmän taustojen kartoittamiseen
ja seurantaan.

Rinnalla kulkeva tuki on Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamal-
lissa keskeinen työskentelytapa. Rinnalla kulkeva tuki koostuu nuoren ja
vastuutyöntekijän tapaamisista ja yhdessä tekemisestä. Rinnalla kulkevaan
tukeen sisältyvät tapaamiset ja aktiviteetit pitävät sisällään monia vaikutta-
vuuden näkökulmasta relevantteja tarkoituksia. Rinnalla kulkevassa tues-
sa on keskeistä myös se, että nuori kokisi osallistumisensa toimintamalliin
mukavaksi ja mielekkääksi.

Toiminnan tuloksellisuuden kannalta pidettiin tärkeänä, että nuoret ko-
kivat hankkeen työntekijöiden tapaamisen mielekkääksi ja motivoivaksi.
Tästä syystä haastattelut korostivat, että toiminnassa tarvittiin myös muka-
vaa yhdessä tekemistä nuorten kanssa. Muutoin nuorten sitoutuminen pro-
sessiin voisi jäädä vähäiseksi, mitä pidettiin keskeisenä haasteena vapaaeh-
toisuuteen perustuvassa interventiossa.

Työntekijöiden haastatteluissa toimintoja kuten kartingin ajamista kut-
suttiinkin ”palkinnoksi” (osallistumisesta). Yleisesti pidettiin hyvänä sitä,
että hankkeella oli resursseja toimia nuorten kanssa näin. Yksi haastateltu
työntekijä ilmaisi palkitsemisen merkityksen niin, että on todennäköisem-
pää, että nuori tulee tapaamiseen kuullessaan ehdotuksen mukavasta yh-
dessä tekemisestä, kuin että nuorta ainoastaan pyydetäisiin tulemaan.

Toinen tärkeä funktio tapaamisille ja aktiviteeteille kohderyhmän nuor-
ten kanssa oli sen sosiaalisen ja ajankäytöllisen aukon täyttäminen, jonka
mahdollinen rikosaktiivisesta kaveriporukasta poistuminen jättää. Edellä
kuvattiin sitä, että rikosaktiivisen kaveriporukan jättäminen on monissa ta-
pauksissa osa rikoskierteestä irrottautumista, mutta kavereiden jättäminen
ei usein ole helppoa. Nuorella ei välttämättä ole vaihtoehtoja kaveriporuk-
kaa tai ajankäyttötapoja, johon kiinnittyä.

Haasteltujen mukaan herkässä irtautumisvaiheessa oleva nuori saattaa
palata takaisin aiempiin ajanviettotapoihinsa, jos hänellä ei ole mielekästä
tekemistä korvaamaan ongelmallisia ajanviettotapoja. Yksi haastateltu nuo-
ri kertoiikin siitä, kun toimintamallin työntekijät jäivät kesälomalle, ja kun
tapaamisia ei kesällä ollut, hän retkahti takaisin päihdekierteeseen. Toinen
hankkeen asiakas kuvasi yhdessä tekemisen merkitystä näin:

*”Ollaan tavattu perjantaisin ja ollaan käyty tekeen, just siellä studioli-
la ollaan käyty muutaman kerran, tai alussa käytiin muutaman ker-
ran ja sen jälkeen se studiohomma vähän jäi ja ollaan käyty tekemässä*

kaikkee mukavaa yhdessä. Ollaan käyty pelaamassa sulkapalloa yhesti, yhesti ollaan käyty keilaamassa ja syömässä ja ollaanko me kolme vai neljä kertaa käyty pelaamassa biljistä, kaikkee tämmöistä. Se on mulle tosi tärkeä juttu ollu tän vuoden aikana (...) kun mä pääsen perjantaina kaheltatoista koulusta, niin mulla ei oo mittään siinä illalla, oon yksin ja joudun muutenkin vältteleen niinku liikkumista tuolla kun mulla ei oo enää niitä vanhoja kavereita ja haluan olla sillai rauhassa ja elää rauhassa niin on tärkeä että on niinku joku toiminta mihin mennä aina silloin perjantaisin.” (Asiakas 70)

Kolmas funktio on toiminnan perustana olevan luottamussuhteen rakentaminen. Luottamussuhteen muodostumisen katsottiin olevan ratkaisevan tärkeää toiminnan tuloksellisuuden kannalta. Ilman luottamussuhteen rakentumista työntekijät eivät uskoneet voivansa vaikuttaa toimintamallin tavoitteiden saavuttamiseen.

”Nuori ottaa omakseen, ja kokee tulleen omaksi otetuksi, muttei kuitenkaan sillä lailla piinaavalla tavalla.” (Työntekijä 80)

Neljäs funktio työntekijöiden mielestä oli keskusteluapu nuorelle. Kaikki haastatellut nuoret kertoivat kokevansa keskustelun vastuutyöntekijän ja muiden työntekijöiden kanssa merkitykselliseksi ja palkitsevaksi. He kokivat hankkeiden työntekijöiden ymmärtävän heitä – myös tavalla, jolla tähän mennessä muut eivät olleet vielä ymmärtäneet.

Joidenkin työntekijöiden mielestä keskustelu itsessään oli merkittävä osa toimintamallin rikoksia vähentävää vaikutusmekanismia. Toisin sanoen asioiden avaamisen ymmärtävän aikuisen kanssa arvioitiin olevan muutosta aikaansaava asia.

”Ekalla tapaamisella oli ehkä vähän silleen ja toisellakin että niin hyvin ei vielä saanut kontaktia, mutta sen jälkeen, kun on tavattu niin on ollu aina tosi mukava puhua ja sitten nää kahenkesiset juttelut on tosi mukavia, että on aina pystynyt niinku kertomaan, että mitä on tehnyt ja miltä tuntuu ja kaikesta muustakin niinku maan ja taivaan välillä.” (asiakas 70)

Viides rinnalla kulkevan tuen funktio on se, että eri paikoissa ja ennen muuta eri tilanteissa on mahdollista saada tarkentuva kuva nuoresta ja hänen tilanteestaan. Yhdessä tekemisen yhteydessä työntekijä tarkkailee nuorta, ja saa näin paremmin tietoa hänen tuentarpeistaan. Saadun tiedon perusteella tukea voidaan kohdentaa vastaamaan paremmin hänen tarpeitaan.

Lisäksi haastatellut kuvasivat, että yhdessä tekemisen avulla nuori pääsee usein kapeista ympyröistään ja näkee muita mahdollisia tapoja toimia yhteiskunnassa. Kokemuksen perusteella nuori voi ymmärtää paremmin, että nämä toiminnan ja osallistumisen tavat ovat myös hänelle mahdollisia. Tämä funktio on myös osa toimintamallin neljättä elementtiä, eli osallistamista, jota käsittelemme edempänä.

Motivointi on keskeinen osa rinnalla kulkevaa tukea. Luottamussuhteen rakentaminen, yhdessä tekeminen ja uusien kokemusten ja näkökulmien tuottaminen luovat pohjaa tulokselliselle motivoinnille. Motivoinnissa kerrottiin otettavan tavoitteeksi sellaisia asioita, joita nuori itse koki tavoiteltaviksi. Lisäksi tavoitteita kuvattiin pieniksi ja etenemistä niitä kohden hitaaksi. Liian suuret tavoitteet saattaisivat tuntua nuoresta liian kaukaisilta, eikä hän näin ehkä motivoituisi niiden tavoitteluun.

Moniammatillinen tuki on keskeinen osa kehitettyä Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia. Toimintamallia pilotoivissa hankkeissa tiimit koostuvat eri alojen asiantuntijuutta edustavista työntekijöistä. Eri aloja edustavat ammattilaiset toivat tiimiin monipuolista osaamista. Esimerkiksi rikosseuraamustyöntekijä toi kaivattua osaamista rikoksiin liittyvien asioiden käsittelyyn ja teki rikosprosessin näkyväksi osana nuoren kokonaistukea.

Tiimien työntekijät konsultoivat toisiaan nuorten asioiden edistämisessä. Esimerkiksi mielenterveydellistä tukea tarvitsevan nuoren kohdalla vastuutyöntekijänä toimiva sosiaalityöntekijä voi ehdottaa, että nuori tapaisi tiimiin kuuluvan psykiatrisen sairaanhoitajan. Jos nuoren sitten arvioidaan tarvitsevan mielenterveydellistä hoitoa, psykiatrinen sairaanhoitaja voi motivoida nuorta hakeutumaan näihin palveluihin. Mikäli nuori suostuu, vastuutyöntekijä tai psykiatrinen sairaanhoitaja tulee nuoren mukaan mielenterveyspalvelun tapaamiseen ainakin ensimmäisellä kerralla. Eli nuori ohjataan palveluihin saattaen.

Jos taas nuori tarvitsisi tiimin työntekijän mielestä esimerkiksi päihdepalveluja, tiimin ulkopuolelta voi tulla päihdepalveluiden työntekijä tapamaan nuorta. Vastaava kuvio toistuu myös muunlaisten tarpeiden ja palveluohjauksen tapauksissa:

”Me mennään työntekijän ja tän kokemusasiantuntijan kans pelaamaan biljistä ens viikolla. Ja sitten se työntekijä tulee mukaan kun mä käy ekaa kertaa siellä, se on semmonen päiväkeskus.” (asiakas 70)

Osallistamisella tarkoitamme nuoren auttamista kiinnittymään yhteiskunnan toimintoihin. Tämä voi tarkoittaa asunnon hankkimista, nuoren auttamista saamaan toimeentulotukea tai muita sosiaalietuksia, joihin hän on oikeutettu, koulutukseen tai työhön pääsyssä auttamista tai vaikka

harrastusten aloittamisessa tukemista. Jotkut nuorista on ohjattu bänditoiminnan piiriin, jos taustalta löytyy soittoharrastus tai kiinnostusta musiikin tekemiseen. Liikuntaharrastuksista erityisesti kuntosaliharjoittelu ja kamppailulajit ovat olleet suosittuja asiakasnuorten keskuudessa.

3.2.6 Nuorten motivaatio osallistua toimintamalliin

Tässä kappaleessa tarkastelemme nuorten osallistumismotivaatiota koskevaa tutkimuskysymystä. Edellisessä kappaleessa kuvattiin, kuinka motivointi on haastateltujen mukaan tärkeä osa asiakastyötä koko asiakasprosessin ajan. Motivaation synty nähtiin ratkaisevan tärkeänä toiminnan tuloksellisuuden näkökulmasta. Tässä kappaleessa siirrymme asiakasprosessissa askeleen taaksepäin siihen vaiheeseen, kun nuorelle ehdotetaan toimintamallia.

Haastatteluaineiston perusteella keskeiset jaot motivaatioissa ovat alaikäisten nuorten ja nuorten aikuisten väliset motivaatioerot sekä sisäisen ja ulkoisen motivaation välinen eronteko (ks. esim. Deci & Ryan 2000). Alaikäisten ja nuorten aikuisten väliset motivaatioerot liittyvät eroihin auktoriteettien vaikutuksessa, iän mukaisiin eroihin rikosuralla sekä elämänsä kaaren vaiheisiin. Sisäinen motivaatio edustaa tässä tutkimuksessa nuoren osallistumista toimintamalliin siksi, että hän haluaa irtautua rikos- ja päihdekierteestä. Ulkoinen motivaatio taas viittaa siihen, että nuori haluaa osallistua muista syistä, kuten saadakseen itselleen jotakin etua.

Pakon kokemus on keskeinen alaikäisten nuorten motivaatio osallistua toimintamalliin. Toisin kuin täysi-ikäiset nuoret, alaikäiset nuoret kokevat haastateltujen työntekijöiden mukaan usein painostusta tai epäsuoraa pakkoa taikka painetta osallistua toimintamalliin, kun osallistumista heille ehdotetaan.

Alaikäiset nuoret ovat täysi-ikäisiä nuoria useammin vanhempiensa tai muiden kontrollinlähteiden vaikutuksenalaisia, vaikkakin tilanne vaihtelee huomattavastikin nuorten välillä. Haastateltujen mukaan alaikäisten nuorten vanhemmat ovat usein huolissaan rikoksia tekevästä ja päihteitä käyttävästä lapsistaan, ja he usein enemmän tai vähemmän suoraan painostavat lapsiaan osallistumaan. Painostus voi kuitenkin tulla muultakin auktoriteettilta kuin vanhemmilta, esimerkiksi:

”sosiaalityöntekijä on antanut ymmärtää, että jos tämä ei toimi niin seuraava ikävämpiä...tää nyt on vielä ihan semmonen mukava.” (työntekijä)

Alaikäisten nuorten huoltajilta pyydetään aina lupa heidän lastensa osallistumiseen, joten jonkinlainen kontakti heihin muodostuu toimintamallissa aina. Toimintamallin mukaisessa työskentelyssä vanhempien mukanaoloon

suhtaudutaan myönteisesti, ja usein he osallistuvatkin jonkinasteisesti. Vanhempien osallistuminen ei haastatteluaineiston perusteella ole aina yksinomaan myönteinen asia, vaan vanhempien osallistumisesta koettiin toisinaan olevan jopa haittaa. Tällaiset tapaukset liittyvät tilanteisiin, joissa nuorella on huonot välit vanhempiensa kanssa, minkä vuoksi vanhempien mukanaolo voi vaikeuttaa työskentelyä.

Vantaan Ri-O-hankkeessa toteutettavassa MDFT:ssä nuoren vanhempien rooli kuitenkin on erityisen tärkeä. Asiakasprosessin aloittaminen ei edes edellytä nuoren osallistumista alussa, vaan prosessi pystytään käynnistämään vanhempien kanssa ilman nuorta itseäänkin.

Aikuisen huomion kaipuu on työntekijöiden mukaan pakon kokemuksen ohella alaikäisten keskeinen osallistumisen motivaatio. Positiivista huomiota kutsuttiin myös ”aikuisen näläksi”. Kun työskentely on saatu aloitettua, hankkeen työntekijöistä tulee nuorelle usein luotettavia aikuisia. Haastatteluaineiston perusteella nuoret eivät useinkaan koe hankkeen työntekijöitä osaksi sosiaalityöntekijän, poliisin, opettajien ja vanhempien muodostamaa verkostoa, jolloin he voivat saada erityisen aseman luotettuna aikuisena.

Haastateltujen työntekijöiden karkean arvion mukaan kaksikymppiset nuoret aikuiset keskeyttävät asiakkuutensa nuorempia asiakkaita selvästi herkemmin ja aikaisemmin. Nuoria aikuisia – jotka kuuluisivat aikuissosiaalityön kohderyhmään erotuksena jälkihuollon asiakkaista – pidettiinkin alaikäisiä nuoria vaikeammin tavoitettavana ja vähiten sitoutuvana asiakasryhmänä. He ovat usein kaikkien palveluiden ulkopuolella ja tavoittamattomissa. Tyypillisesti he käyttävät palveluita ainoastaan silloin, kun he tarvitsevat niiltä jotakin spesifiä, kuten toimeentulotukea tai muita sosiaali-etuuksia taikka asunnon. Haastateltu hankkeen asiakas kuvasi tätä elämänvaihetta omalla kohdallaan näin:

”Jälkihuolto oli semmonen et ne autto, mutta mä en halunnu sitä apua ottaa vastaan, ja ne autto kämpän saannissa, kun mä sain ensimmäisen hädän ja kun olin hommaamassa kämppää sen jälkeen joku vuosi niin vuoden olin yli asunnottomana ja kyllä kun hain sitä asuntoa niin kyllä ne silloin autto ja otin sitä apua vastaan, ja en muuten. Ja poliisin ja tullin kanssa oli näitä kohtaamisia eli oli näitä huumeiden tilaamis..tuli kiinnijäämisiä...ei ne mitään apua mulle tarjonnu.” (asiakas 70)

Hanketyöntekijät kuitenkin tunnistavat yli 20-vuotiaiden kohderyhmästä alaryhmän, jolle on muodostunut sisäinen motivaatio muutokseen. Näillä nuorilla on iän ja kypsymisen myötä syntynyt tarvetta eletyn elämän reflektointiin, johon myös motivaatio elämänmuutokseen usein liittyy. Osa nuorista on tähän ikään mennessä saanut huumeiden käytöstä myös

terveyshaittoja, jotka niin ikään ovat muutokseen motivoivia. Haastateltu asiakas mennessään toista kertaa vankilaan oli motivoitunut elämänmuutokseen, ja koki toimintamallin suureksi avuksi muutoksessa:

”Ootin vaan silloin niitä kärkejä ja tällaista ja sitten tuli tämmönen koulutus, johon mä menin, tämmönen valma-koulutus ja siellä alko vähän enemmän niinku kiinnostuun, että haluais hakea opiskelupaikkaa ja alko kiinnostaa enemmän niinkö sen elämän jättäminen ja elämän rakentaminen toiseen suuntaan ja mä itse asiassa olin korvaushoidossa kun jouduin vankilaan (...) ja se tavallaan piti niinku siinä normaali-elämässä kiinni niinku, toivoa oli niinku siinä tosi paljon ja sitten mulle ehdotettiin tätä hanketta sen koulutuksen kautta. Sitten kiinnostuin siitä, että totta kai haluan apua silloin kun mä pääsen pois joskus ja sen jälkeen alko tää, oli ensimmäinen tapaaminen ja ne kiinnostu musta tosi paljon ja halus ottaa mut sinne...ekaa kertaa tarjottiin oikeaa apua tonne niinku vankilan ulkopuolelle.” (asiakas 70)

Työntekijöiden mukaan vankilassa olevat nuoret alkavat helposti yhteistyöhön hanketyöntekijöiden kanssa. Haastatteluaineistossa esiintyikin kokemus siitä, että vankila helpottaa joidenkin kohderyhmän nuorten tavoittamista, ja heidän kanssaan työskentelyä: vankilassa he ovat tavoitettavissa ja selvinpäin. Vankilasta vapauduttuaan näiden nuorten kerrottiin kuitenkin usein katoavan nopeasti työntekijöiden tavoittamattomiin. Katoaminen on hanketyöntekijöiden mukaan yleisempää silloin, kun osallistuminen toimintamalliin on jo vankeusrangaistusta suorittaessa jäänyt vähäiseksi.

Kohderyhmän nuorten tavoittaminen riippuu kuitenkin paljon siitä, kuinka hyvin asiakasohjaus hankkeisiin toimii. Haastatteluaineiston perusteella toimintamallin suosio on kasvanut hankekauden aikana, mikä on edistänyt asiakasohjautuvuutta. Erityisesti nuorten kohderyhmässä tämä malli on joidenkin kuvausten perusteella tullut tunnetuiksi. Toisaalta vapaaehtoisuus ja mukava ilmapiiri voivat houkutella myös niitä nuoria, jotka eivät vaikuta muutoshalukailta. He osallistuvat toimintaan säännöllisesti, mikä voi johtua henkilökohtaisen suhteen palkitsevuudesta ja työntekijöiden ymmärryksestä heidän tilannettaan kohtaan.

Joissakin hankkeissa on kuitenkin koettu pettymystä poliisin ohjausmäärien vähäisyydestä. Tämän taustalla arveltiin olevan poliisin ja toimintamallin välinen suuri etäisyys. Poliisilla on oma ankkuritiiminsä, joka on poliisitehtävissä työskenteleville luonteva yhteistyökumppani. Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallissa taas on omat asiakaskriteerinsä. Ankkuritoiminnan ja Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin osittainen päällekkäisyys on yksi syy, joka voisi haastateltujen mukaan selittää poliisin vähäisiä ohjausmääriä. Myös Ankkuritoiminnasta tehdyn tutkimuksen

(Kaakinen ym. 2022) mukaan lyhytinterventioksi suunnitellun Ankkuritoiminnan toteutuksessa on paikallista vaihtelua, ja jotkut ankkuritiimit voivat tavattaessa tarjota myös rinnalla kulkevaa tukea nuorille.

Lastensuojelun ja sosiaalityön kautta tulevien asiakasohjauksien sujuvuutta edistää se, että useimmilla asiakkailla on oma sosiaalityöntekijä. Asiakkuuden aloittaminen on helpompaa, kun vastuussa oleva ammattilainen tuntee nuoren tilanteen. Työntekijät korostavat rikosseuraamustyöntekijän merkitystä, sillä hän voi suorittaa valvontaa ja tarjota nuorelle kaikki tarvittavat palvelut.

3.3 Yhteenvetoa Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin prosessiarvioinnista

Yhteenvedossa esitämme tiiviisti prosessiarvioinnin tulokset, kunkin tutkimuskysymyksen alla. Tutkimuskysymyksemme olivat: (1) miten toimintamalli täydentää palvelujärjestelmää kohderyhmän nuorten tukemisessa, (2) mitkä ovat ne kohderyhmän nuorten haasteet, joihin toimintamallin on vastattava, (3) mitkä ovat ne konkreettiset toimenpiteet, joiden kautta toimintamalli pyrkii vaikuttamaan kohderyhmän nuoriin ja (4) mikä motivoi nuoria osallistumaan toimintaan.

Miten toimintamalli täydentää palvelujärjestelmää kohderyhmän nuorten tukemisessa

Tutkimustulosten mukaan suomalaisessa palvelujärjestelmässä on monia puutteita, jotka haittaavat nuorten tukemista. Näitä ovat palveluiden hajanaisuus, heikko yhteistyö viranomaisten ja organisaatioiden välillä, rikoserityisen osaamisen ja nuorille suunnattujen palveluiden puute sekä riittämättömät resurssit.

Heikko yhteistyö estää johdonmukaisen tuen tarjoamisen monimutkaisista haasteista kärsiville nuorille. Rikoserityisen osaamisen puute tarkoittaa, että sosiaali- ja terveystalvet eivät pysty vastaamaan nuorten erityistarpeisiin. Riittämättömät resurssit rajoittavat palvelujen saatavuutta ja heikentävät niiden laatua sekä vaikuttavuutta.

Kohderyhmän nuorten haasteet, joihin toimintamallin on vastattava

Haastattelut paljastavat kahdeksan päähaastetta, joihin toimintamallin on vastattava: (1) toiminnanohjauksen haasteet, (2) sosiaalinen ahdistus ja muut mielenterveyden häiriöt, (3) päihderiippuvuus, (4) auktoriteettivastaisuus,

(5) elämäntavan eriytyminen, (6) kiinnittyminen rikoskierteessä olevaan kaveripiiriin, (7) marginaaliryhmän sosiaaliset taidot ja identiteetti, ja (8) motivaation puute.

Toiminnanohjauksen ja arjenhallinnan haasteet liittyvät myös neuropsykiatriisiin vaikeuksiin ja päihderiippuvuuteen, hidastaen edistymistä. Sosiaalinen ahdistus ja muut mielenterveyden häiriöt vaikeuttavat osallistumista toimintamalliin ja päihteiden käytön lopettamista, ja vieroitusoireet vaativat lääketieteellistä tukea.

Auktoriteettivastaisuus ilmenee luottamuksen puutteena viranomaisia kohtaan. Elämäntapojen muuttaminen on helpompaa nuoremmille asiakkaille. Kiinnittyminen rikoskierteessä olevaan kaveripiiriin sekä marginaaliryhmän identiteetti heijastavat nuorten ympäristöä, jossa rikokset ja päihteet ovat arkipäivää. Nämä tekijät vaikeuttavat irrottautumista rikos- ja päihdekierteestä.

Suurin haaste on kuitenkin joidenkin nuorten motivaation puute, erityisesti niiden, jotka kokevat rikoskäyttäytymisen palkitsevaksi. Tämä ryhmä on toimintamallin haastavin asiakasryhmä, sillä he eivät osoita halua muutokseen, vaikka osallistuisivatkin toimintamalliin. Motivaation puutteen ratkaiseminen on vaikeaa, vaikka toimintamallissa pyritään aktiivisesti motivointiin.

Miten toimintamalli täydentää palvelujärjestelmää kohderyhmän nuorten tukemisessa

Turun ROKKI-, Oulun NURRI- ja Rovaniemen RIKO-hankkeet tarjoavat nuorille kattavia rikoserityisiä palveluita moniammatillisissa tiimeissä, ohjaten ja saattaen heitä tarvittaessa muihin palveluihin. Tiimien monipuolinen asiantuntemus mahdollistaa erilaisten tukitarpeiden huomioimisen saman katon alla. Tiimin työskentely vahvistui eri alojen ammattilaisten yhdistetystä osaamisesta. Rikosseuraamustyöntekijän mukanaolo toi erityistä asiantuntemusta rikoksiin liittyvien kysymysten käsittelyyn ja auttoi kytkemään rikosprosessin osaksi nuoren kokonaisvaltaista tukemista. Vantaan Ri-O-hankkeen nuorten aikuisten osuudessa keskityttiin viranomaisten yhteistyön kehittämiseen ja sosiaalityön erityisosaamisen vahvistamiseen, jossa työparityöskentelyyn oltiin varsin tyytyväisiä.

Kaikissa hankkeissa oli ratkaisevaa varmistaa riittävät resurssit nuorten tukemiseen, mikä haastateltavien mukaan mahdollisti kestävien asiakassuhteiden muodostumisen.

Konkreettiset toimenpiteet, joiden kautta toimintamalli pyrkii vaikuttamaan kohderyhmän nuoriin

Empiirisen analyysin mukaan Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalli jakautuu neljään osaan, jotka nimettiin (1) alkukartoitukseksi; (2) rinnalla kulkeva tuki; (3) moniammatillinen tuki ja (4) nuoren osallistaminen yhteiskuntaan. Toimintamallin rakennetta kuitenkin luonnehtii suuri joustavuus ja asiakkaana olevien nuorten ehdoilla eteneminen. Toimintamallin prosessit myös vaihtelivat selvästi pilotointihankkeiden välillä.

Mikä motivoi nuoria osallistumaan toimintaan

Alaikäiset saattavat kokea pakkoa osallistua toimintaan vanhempien tai auktoriteettien vaikutuksesta. Vaikka vanhempien osallistuminen nähdään yleensä myönteisenä, se voi olla haitallista huonon suhteen tapauksessa. Nuorten motivaatiossa korostuu myös aikuisen huomion tarve, ja työntekijöistä tulee usein luotettavia aikuisia. Nuoret eivät aina koe työntekijöitä osana viranomaisten verkostoa, mikä helpottaa luottamuksellisten suhteiden syntymistä.

Nuoret aikuiset keskeyttävät asiakkuutensa usein nuorempia aikaisemmin ja ovat vaikeammin tavoitettavissa. He hyödyntävät palveluita lähinnä konkreettisten tarpeidensa, kuten asunnon tai sosiaalietuuksien, saamiseksi. Joillakin nuorilla aikuisilla voi kehittyä sisäinen motivaatio muutokseen oman elämän reflektoinnin tai vastoinkäymisten ja terveysongelmien seurauksena. Vankilassa olevat nuoret aloittavat helposti yhteistyön hanketyöntekijöiden kanssa, mutta vapautumisen jälkeen moni heistä katoaa työntekijöiden ulottuvilta.

4 Moniammatillisten toimintamallien vaikuttavuus

Tässä kappaleessa tarkastelemme lyhyesti rikoksia tehneille nuorille suunnattujen interventioiden vaikuttavuutta koskevaa kirjallisuutta. Tarkastelemme lähemmin sellaisten interventioiden vaikuttavuutta, jotka ovat Rikoksilla oirelevien nuorten toimintamallin kaltaisia. Tarkastelemme myös MDFT-terapian vaikuttavuutta, koska MDFT-terapiaa toteutetaan osana Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia.

4.1 Rikksensorjuntainterventioiden vaikuttavuus aiemmassa kirjallisuudessa

Joidenkin meta-analyysien (esim. Wilson ym. 2018) mukaan nuorille suunnatuilla rikksensorjuntainterventioilla on rikollisuutta vähentävää vaikutusta, joidenkin meta-analyysien mukaan puolestaan ei (esim. Bouchard & Wong 2018; Petrosino ym. 2010). Erot nuorille suunnattujen rikksensorjuntainterventioiden vaikuttavuudesta tehtyihin tutkimushavaintoihin voivat liittyä intervention tyyppiin, intervention toteutuksen laatuun sekä intervention kohdentumiseen. Lisäksi vaikuttavuuden arvioinneista syntyvää vaikuttavuustietoa voivat vääristää tutkimuksissa käytettyjen metodien taso, käytetyt mittarit ja niin sanottu julkaisuharha. (ks. esim. Kaakinen ym. 2022.)

Intervention tyyppi voi olla yhteydessä sen tehoon. Restoratiivisten menetelmien vaikuttavuudesta on saatu positiivista näyttöä (Bolivar 2019; Schalin 2019; Bazemore 1998). Lipseyn (2009) meta-analyysissa terapeutisten menetelmien, palveluohjauksen, taitojen opetuksen ja restoratiivisten menetelmien arvioitiin vähentävän uusintarikollisuutta, mutta restoratiivisten menetelmien vaikutukset arvioitiin hieman muita heikommiksi. Myös mentoroinnilla (Tolan ym. 2013; Jolliffe & Farrington 2007; Rhodes & 2005) ja kognitiivisbehavioraalisilla (CBT) malleilla (de Vries ym. 2018; Lipsey 2009; Lösel & Beelman 2003) on havaittu olevan nuorten rikollisuutta vähentävää vaikutusta.

Farrington (2016) toteaa, että yhteisöpohjaiset interventiot, kuten perhe- ja koulupohjaiset toimet, vähentävät antisosiaalista käyttäytymistä ja rikollisuutta. De Vriesin ja kumppaneiden (2015) meta-analyysin mukaan perhepohjaiset ohjelmat ovat erityisen tehokkaita ehkäisemään nuorten uusintarikollisuutta. Lisäksi Schwalben ja kollegoiden (2011)

analyysissa vain perheinterventiot vähensivät tilastollisesti merkitsevästi uusintarikollisuutta.

Intervention toteutuksen laadulla voi kuitenkin toisinaan olla suurempi vaikutus tuloksiin kuin intervention tyypillä. Mikäli tehokkaaksi oletettu interventio toteutetaan puutteellisesti, sen vaikutukset voivat jäädä heikommiksi kuin paremmin toteutetulla, mutta alun perin vähemmän tehokkaaksi arvioidulla interventiolla. Interventioiden toteutuksen laatua ei usein dokumentoida riittävästi tutkimuksissa, eikä sitä oteta huomioon arvioinneissa. Tämän ongelman taustalla voi olla esimerkiksi tutkimuksen tekijän osallistuminen intervention toteutukseen. Systemaattisesti suunnitellut ja valvotut kehittämisvaiheessa olevat ohjelmat ovat yleensä paremmin toteutettuja kuin rutiinikäyttöön suunnitellut ohjelmat. (Lipsey 2009.)

Interventioiden kohdentuminen voi vaikuttaa niiden tehoon. Nuorten demografisten taustatekijöiden ei ole havaittu olevan yhteydessä interventioiden vaikuttavuuteen (de Vries ym. 2015; Lipsey 2009), mutta nuoren aiemman rikostaustan (rikosten määrän) on havaittu olevan siihen yhteydessä (Lipsey 2009). Useissa tutkimuksissa on huomattu, että interventiot hyödyttävät eniten niitä nuoria, joilla on tunnistettuja rikoskäyttäytymiseen liittyviä riskitekijöitä taustallaan (Deković ym. 2011; Farrington 2016; Lösel & Beelmann 2003).

Intervention mahdollisimman hyvää sovittamista asiakasryhmän tarpeisiin myös pidetään interventioiden tehon kannalta tärkeänä. Nykyisissä rikosentorjuntainterventioissa pyritäänkin yleensä noudattamaan niin kutsuttua RNR-periaatetta (*risk, need & responsivity*). Riskiperiaatteen (*risk principle*) mukaan hoidon intensiteetti tulisi sovittaa rikosentekijän riskitasoon, eli ohjelman tulisi olla sitä pidempikestoisempi ja intensiivisempi, mitä korkeampi uusimisriski nuorella on. Vastaavasti ohjelman intensiteetin tulee olla suhteellisen matala niiden nuorten kohdalla, joilla riski rikoksen uusimiseen on matala. (ks. Andrews & Bonta 2010.) Tarveperiaatteen (*need principle*) mukaan tehokkaan hoidon tulisi keskittyä eksplisiittisesti hoidettavan kriminogeenisiin tarpeisiin, eli niihin dynaamisiin riskitekijöihin, joiden on tutkimuksella osoitettu olevan yhteydessä rikoksen uusimisen riskiin, ja joihin voidaan interventiossa vaikuttaa. Vastaanottavuuden periaatteen (*responsivity principle*) mukaan hoitoa tulisi antaa siten, että se mukautuu hoidettavan nuoren ominaisuuksiin, kuten hänen kognitiivisiin kykyihinsä, tunnetilaansa, oppimistyyliinsä sekä erilaisiin kulttuurisiin piirteisiin. Tämä katsotaan tärkeäksi erityisesti siksi, että sen arvioidaan edesauttavan hoidettavan sitoutumista interventioon. (Andrews & Bonta 2010.)

RNR-mallia on testattu erilaisilla rikollistyypeillä alaikäisten rikosentekijöiden ohjelmien meta-analyysisessä kirjallisuudessa, ja näyttöä on

todistettu niiden erilaisista vaikutuksista korkea- ja matalariskisten rikollisten välillä (esim. Dowden & Andrews 1999).

Tutkimusmenetelmät ja -asetelma vaikuttavat arvioihin rikoksensortajainterventtioiden vaikuttavuudesta. Arvioidaan, että laatuongelmat johtavat usein liian myönteisiin näkemyksiin interventtioiden vaikutuksesta (Hanson ym. 2009). Esimerkiksi Wilson ja Hoge (2012) totesivat kirjallisuuskatsauksessaan, että rikoksensortajainterventiot ovat yleensä tutkimustulosten mukaan rikosoikeudellisia seuraamuksia tehokkaampia uusintarikollisuuden vähentämisessä. Mutta kuitenkin tutkimuksissa, joissa oli vahva tutkimusasetelma (kuten satunnaistettu kontrolloitu koe, onnistunut kaltaistaminen ja tutkijoiden riippumattomuus intervention toteutuksesta), ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja interventioon osallistuneiden ja verrokkiryhmien välillä.

Käytetty mittari voi niin ikään vaikuttaa arvioon vaikuttavuudesta. Rikollisuutta voidaan mitata joko poliisin tietoon tulleella rikollisuudella (rikosepäilyt ja -tuomiot) rekisterilähteistä tai itseilmoitetulla rikollisuudella kyselyaineistoin. Mulvey ja tutkimusryhmä (1993) totesivat, että hyvin toteutetut interventiot vaikuttavat vähentävän uusintarikollisuutta rikosepäilyillä mitattuna, mutta eivät itseilmoitetun rikollisuuden osalta.

Julkaisuharha voi myös vääristää käsitystä interventtioiden vaikuttavuudesta. Julkaisuharhaa syntyy siten, että tutkimukset, joissa interventiot ovat osoittautuneet vaikuttaviksi, tulevat useammin julkaistuiksi kuin ne, joissa interventtiota ei ole havaittu vaikuttavaksi (ks. esim. Williamson & Gamble 2005). On myös huomioitava, etteivät meta-analyysit sisällä kaikkia mahdollisia, etenkin vasta kehitettyjä, interventioita (Dopp ym. 2017).

4.2 Moniammatillisen palveluohjauksen vaikuttavuus

Vaikka moniammatillisia toimintamalleja on toteutettu kauan, niiden vaikuttavuudesta on siihen nähden suhteellisen vähän tietoa. Rosenbaumin (2002) mukaan moniammatillisten toimintamallien vaikuttavuuden arviointien suhteellinen vähäisyys on liittynyt siihen, että niiden vaikuttavuutta on erityisen vaikea arvioida. Tämä puolestaan johtuu siitä, että moniammatilliset toimintamallit koostuvat erilaisista monimutkaisista toimista, joita toteutetaan niin yksilö-, perhe-, kuin yhteisötasolla. Lisäksi nämä toimintamallit ovat dynaamisia, muuttuvia ja kehittyviä, jolloin tutkimuksen pitäisi arvioida niin sanotusti ”liikkuvaa maalia”.

Lisäksi moniammatillisten toimintamallien kontekstuaaliset tekijät ovat monimutkaisia ja riippuvat paikallisten, poliittisten, taloudellisten ja demografisten olosuhteiden yhdistelmästä (Rosenbaum 2002). Myös Farrington

(2000) arvioi moniammatillisten toimintamallien olevan sisällöiltään niin moniaineksisia, ettei niiden sisältöjen merkitystä pystytä täysin arvioimaan.

2000-luvulla on kuitenkin moniammatillisista toimintamalleista kuitenkin tehty useita arviointitutkimuksia. Seuraavassa tarkastelemme ensin moniammatillisen palveluohjauksen vaikuttavuudesta tehtyjä tutkimuksia, joiden kohdalla on huomioitava, että näiden toimintamallien toteutus vaihtelee suuresti, eikä niiden eroja Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalliin pystytä arvioimaan. Moniammatillisten toimintamallien tarkastelun jälkeen siirrymme MDFT- ja MST-terapiaa koskeviin vaikuttavuuden arvioihin.

Lipsey (2009) jaotteli meta-analyysissään nuorille rikoksentekijöille suunnatut interventiot erilaisiin luokkiin interventioiden sisältöjen ja tavoitteiden perusteella. Meta-analyysiaan varten keräämistään tutkimuksista hän luokitteli osan arvioiduista interventioista luokkaan ”koordinoitujen palvelut” (*multiple coordinated services*). Tähän kategoriaan kuuluvat interventiot eivät olleet järjestetty minkään pääasiallisen palvelutyypin tai muuttaman sellaisen yhdistelmän ympärille, vaan ne oli suunniteltu tarjoamaan useiden palveluiden yhdistelmää, joka saattoi olla samanlainen kaikille osallistuville nuorille tai olla yksilöllistetty siten, että eri nuoret saavat erilaisia palveluita. Tämän kaltaiset interventiot oli jaettu kolmeen ryhmään:

1. palveluohjaus (*Case management*), missä nuoren vastuutyöntekijä tekee nuorelle palvelusuunnitelman, järjestää nämä palvelut sekä seuraa nuoren edistymistä
2. palvelunvälitys (*Case broker*), jossa työntekijä tekee nuorelle lähetteen palveluihin, mutta välittäjän rooli nuoren tukemisessa jää vähäiseksi
3. Monimuotoinen hoito (*Multimodal regimen*), jossa kaikille osallistuville nuorille tarjotaan monimuotoinen opetussuunnitelma tai koordinoitu palveluiden sarja, joka usein toteutetaan laitossuhteissa

Meta-analyysin tulosten mukaan moniammatillinen palveluohjaus oli yhteydessä muihin interventiomuotoihin verrattuna suhteellisen suureen uusintarikollisuuden vähenemiseen (-20 %). Sen sijaan palvelunvälitys oli yhteydessä selvästi pienempään rikoksen uusimisen vähenemiseen (-10 %), ja monimuotoinen hoito puolestaan oli yhteydessä vaatimattomaan uusintarikollisuuden laskuun (-3 %). (Lipsey 2009.)

Palveluohjaukseen yhteydessä oleva rikoksen uusimisen väheneminen oli meta-analyysissä samaa tasoa kuin mentoroinnin (*mentoring*, -21 %) ja ryhmäohjauksen (*group counseling*, -22 %). Tehokkaimmaksi interventiotyypiksi tässä meta-analyysissä arvioitiin kognitiivisbehavioraalinen terapia (*Cognitive-behavioral therapy*, -26 %). (Lipsey 2009.)

Myöhemmässä Ashfordin ja Gallagherin (2019) tutkimuksessa arvioitiin moniammatillisen palveluohjauksen (*case-management*) vaikuttavuutta vertaamalla siihen osallistuneita niihin nuoriin, jotka olivat ehdonalaishavonnalla (*probation*) alla tavanomaisessa valvonnassa. Koeryhmän tehostettu valvonta sisälsi tavallisten ehdonalaishavvojan tapaamisten ja seurannan lisäksi kattavampaa elämänsuunnittelua ja laajempaa tukea rikoksesta tuomitun perheelle. Tutkimuksen mukaan tehostettu palveluohjaus vähensi uusintarikollisuutta ensimmäisen vuoden aikana erityisesti huumausaineisiin ja toisiin ihmisiin kohdistuneiden rikosten osalta, mutta kolmen vuoden kuluttua ryhmien välillä ei ollut enää eroja uusintarikollisuudessa. Omaisuusrikoksissa ei havaittu eroja ryhmien välillä seuranta-ajalla lainkaan. Tehostetun palveluohjauksen osallistujat syyllistyivät uusintarikoksiin myöhemmin kuin vertailuryhmän henkilöt, mutta se ei vaikuttanut heidän absoluuttiseen uusintarikollisuuden riskiinsä. Tutkimustulosten tilastollisesta merkitsevyydestä huolimatta on tärkeää huomioida, että koeryhmässä oli lopulta vain 22 henkilöä verrattuna vertailuryhmän 114 henkilöön.

Yhdysvalloissa on kehitetty moniammatillinen toimintamalli (CYPM) nuorille, jotka ovat sekä rikosoikeudellisen järjestelmän että lastensuojelun asiakkaita (*crossover youth*). CYPM:n tavoitteena on parantaa näille nuorille suunnattujen palveluiden laatua moniammatillisen yhteistyön, palveluiden tehokkaan koordinoinnin ja yksilöllisen tuen avulla (Haight ym. 2016).

CYPM-ohjelman vaikuttavuutta arvioineet tutkimukset ovat tuottaneet vaihtelevia tuloksia (Wright, Spohn & Campagna 2020; Height ym. 2016). Ohjelma näyttää edistävän nuorten rikosasioiden käsittelyä ilman oikeudellista puuttumista ja johtaa usein nuorten sijoittamiseen takaisin perheisiin. Uusintarikollisuuden ehkäisyssä ohjelma ei kuitenkaan suoriudu paremmin kuin muut interventiot (Wright, Spohn & Campagna 2020).

4.3 MDFT- ja MST-terapian vaikuttavuus

Monimuotoinen perheterapia (MDFT) on, kuten monimuotoinen systeeminen terapia (MST), suunnattu moniongelmaisille nuorille. MDFT:ssä pyritään tukemaan nuorta kokonaisvaltaisesti, ottaen huomioon hänen perheensä, koulunsa ja vapaa-ajan toimintansa. Tämä lähestymistapa perustuu ajatukseen, että kaikki nuoren elämän merkittävät osa-alueet ovat osa käytösongelmaa ylläpitävää kokonaisuutta, jolloin yksilökeskeisen

sijaan valitaan kokonaisvaltaisempi lähestymistapa (van der Pol ym. 2018). Keskeinen ero MDFT:n ja MST:n välillä on se, että jälkimmäinen keskittyy enemmän nimenomaan päihdeongelmaisiin nuoriin (ks. van der Pol ym. 2018; van der Stouwe ym. 2014).

MDFT:n vaikuttavuudesta on saatu jonkin verran lupaavia tuloksia nuorten ongelmakäyttäytymisen ja rikollisuuden vähentämisessä (van der Pol ym. 2017; Schaub ym. 2014). Satunnaistetulla koeasetelmalla (RCT) toteutetussa tutkimuksessa MDFT-terapiaa saaneiden nuorten ryhmää verrattiin yksilökeskeistä psykoterapiaa (CBT) saaneeseen kontrolliryhmään. Tulokset osoittivat, että 13–18-vuotiaiden kannabiksen käyttäjien keskuudessa MDFT vähensi itseilmoitettua väkivaltarikollisuutta enemmän kuin pelkkä psykoterapia, mutta omaisuusrikoksissa eroja ei havaittu (van der Pol ym. 2018). Molemmat hoidot kuitenkin vähensivät yleisesti rikosten määrää, ja itseraportoidun rikollisuuden vähenemisessä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa.

Van der Pol ja tutkimusryhmä (2021) jatkoivat edellä mainitun MDFT- ja CBT-malleja vertailevan tutkimuksen seuranta-aikaa rekisteritietojen avulla seitsemään vuoteen. Molempiin hoitoihin osallistuneiden pidätykset vähenivät pidemmällä seuranta-ajalla, eikä MDFT:n ja CBT:n välillä havaittu eroja. Tuloksen perusteella ei kuitenkaan voi tehdä varmaa päätelmää hoitojen vaikuttavuudesta, koska yleinen rikostaso (Hollannissa) väheni seuranta-ajan aikana ja interventioihin osallistuneet nuoret myös ohittivat rikosaktiivisimman ikävaiheen.

Avohoitoon ohjatuille nuorille suunnatussa ryhmäterapiaa ja MDFT:tä vertailevassa satunnaistetussa kontrolloidussa tutkimuksessa todettiin, että MDFT vähensi päihteiden käyttöä ja rikollisuutta 12 kuukauden seuranta-jaksolla jonkin verran tehokkaammin kuin ryhmäterapia (Liddle ym. 2009). Vaikka molemmat hoidot vähensivät päihteiden käyttöä, ryhmäterapiaa saaneiden keskuudessa rikoskäyttäytyminen lisääntyi.

MDFT:llä on havaittu olevan tiettyjä käytännön hyötyjä verrattuna yksilökeskeisempiin interventioihin. Nuoret osallistuvat ja pysyvät MDFT-hoidossa melko hyvin, ja sekä nuoret että heidän vanhempansa ovat olleet hoitomuotoon tyytyväisiä. Lisäksi interventioon osallistuneet ammattilaiset ovat raportoineet myönteisiä kokemuksia monialaisesta yhteistyöstä (Liddle ym. 2011; Liddle ym. 2009).

Britanniassa tehdyssä satunnaistetulla koeasetelmalla toteutetussa tutkimuksessa tarkasteltiin MST:n ja nuorten rikollisuutta ennaltaehkäisevän tiimityöskentelyn vaikuttavuuden eroja (Butler ym. 2011). Interventoiden keskeiseksi eroksi katsottiin MST:n tarkemmin jäsennelty toteutus, jossa kaikki intervention piiriin tulleet saivat moniammatillista apua. Tiimityöskentelyssä eri alojen ammattilaisten tukea tarjottiin tarveperustaisesti. MST oli tutkimuksen mukaan jonkin verran tiimityöskentelyä tehokkaampi

interventio, ja MST-ryhmän nuoret syyllistyivät harvemmin rikoksiin 18 kuukautta interventioiden päättymisen jälkeen.

Australialaisessa tutkimuksessa (Poynton & Menéndez 2015). selvitettiin monimuotoisen systeemisen terapian ja perinteisen palveluohjauksen eroja uusintarikollisuuden suhteen. Tulosten mukaan interventioiden välillä ei ollut eroa uusintarikollisuuden suhteen, vaikka niiden aikana (6kk) monimuotoiseen systeemiseen terapiaan osallistuneet olivat vähemmän päiviä pidätettynä. Tämän kuitenkin katsottiin johtuvan intervention rakenteeseen liittyvistä syistä, eikä esimerkiksi todellisesta vaikutuksesta uusintarikollisuuteen: MST-interventiossa ohjaajat saattoivat puhua aktiivisemmin sellaisten rangaistusten puolesta, joihin ei liity vapaudenmenetystä.

Meta-analyysissä sekä MST ja MDFT ovat tuottaneet pienet, mutta positiiviset efektit rikoskäyttäytymisen vähenemisen suhteen (van der Stouwe ym. 2014; van der Pol ym. 2017). Toisaalta Littellin ja kollegoiden (2021) systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa ja meta-analyysissä todetaan, että tutkimusnäyttö MST:n vaikuttavuudesta on epäjohdonmukaista. Molempien hoitomuotojen osalta on huomioitava, että niitä koskevia tutkimuksia on melko vähän. Lisäksi tutkimuksissa voi olla ongelmia esimerkiksi satunaistamisen, koe- ja kontrolliryhmien vertailukelpoisuuden ja tuloksien valikoivan raportoinnin suhteen (Littell ym. 2021).

Ruotsalaista moniammatillista SIG-toimintamallia, jossa sosiaalipalvelut, poliisi, koulut ja muut viranomaiset tekevät yhteistyötä kartoittaakseen niiden nuorten tilannetta ja mahdollisia palvelutarpeita, on tehty arviointitutkimusta. Arviointitutkimuksissa toimintamallilla ei ole havaittu olevan rikoksia ennaltaehkäiseviä tai uusintarikollisuutta vähentävää vaikutusta korkean rikollisuuden riskin nuorten kohdalla (Villman & Kaakinen 2024; k. myös Socialstyrelsen 2017, 2020; Roxell 2016). Laadullisten prosessiarviointien perusteella SIG-toimintamallilla kuitenkin on mahdollisesti merkittäväkin rooli vahvistettaessa osallistuvien nuorten suhdetta viranomaisiin sekä heidän osallisuuttaan koulutukseen ja työhön (Brönnert & Ekholm 2022; Zamparutti 2016a). Tanskan vastaavasta yhteistyömuodosta, SSP:stä, ei ole tehty vaikuttavuusarviointia, ainoastaan kvalitatiivista prosessiarviointia (Villman & Kaakinen 2024).

4.4 Yhteenveto moniammatillisen palveluohjauksen ja MDFT- ja MST-terapioita koskevista arviointitutkimuksista

Kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltiin aiempia vaikutusten arviointeja moniammatillisesta palveluohjauksesta sekä sen kaltaisista toimintamalleista nuorisorikollisuuden ehkäisemisessä sillä ajatuksella, että nämä toimintamallit muistuttavat läheisesti **Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia**. Lisäksi kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltiin MDFT-terapian (sekä MST-terapian) vaikuttavuutta nuorisorikollisuuden ehkäisyssä, koska Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallissa hyödynnetään myös MDFT-terapiaa.

Aiemman kirjallisuuden perusteella moniammatillisella palveluohjauksella voidaan vähentää rikoksenuusimista nuorten keskuudessa. Esimerkiksi Lipseyn (2009) meta-analyysissä mukana olleessa palveluohjausinterventiossa nuorella oli Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin tapaisesti tukenaan vastuutyöntekijä ja moniammatillinen tiimi. Interventio todettiin tehokkaammaksi kuin sellainen palveluohjaus, jossa nuori ainoastaan lähetetään palveluihin tai hän käy läpi sarjan erilaisia palveluita (palvelunvälitys ja monimuotoinen hoito). Yleisesti palveluohjaus ei kuitenkaan näytä poikkeavan teholtaan muista yleisesti käytetyistä interventioista uusintarikollisuuden vähenemisen osalta (ks. Wright, ym. 2020 Ashford & Gallagher 2019; Lipsey 2009).

Myös MDFT:n ja muiden nuorille suunnattujen monimuotoisten interventioiden vaikuttavuus nuorten rikoksenuusimiseen näyttää positiiviselta. Arvioivien tutkimusten näyttötaso on kuitenkin melko matala, vaikka osa tutkimuksista on tehty vahvoilla tutkimusasetelmilla. Lyhyet seuranta-ajat, pienet otoskoot, valikoituminen sekä tutkimus- ja kontrolliryhmien erot hankaloittavat tutkimustulosten tulkintaa ja yleistettävyyttä (Littell ym. 2021).

Esimerkiksi interventioiden intensiteeteissä saattaa olla suuria eroja sellaisissa tutkimuksissa, joissa rikoskäyttäytymisellä oireileville nuorille tarjotaan eri hoitomuotoja (esim. van der Pol ym. 2018). Tällaisissa tapauksissa on hankala tulkita, johtuvatko positiiviset tulokset hoidon intensiteetistä vai hoitomuodosta, vaikka korkea intensiteetti olisikin keskeinen erottava tekijä interventioiden välillä. Toisaalta tutkimus- ja kontrolliryhmille tarjottavat interventiot ovat toisinaan hyvin samankaltaisia keskenään, mikä osaltaan selittää pieniä eroja ongelma- ja rikoskäyttäytymisen vähenemisen suhteen (Littell ym. 2021).

MDFT ja muut monimuotoiset interventiot vaikuttavat tietyiltä osin lupaavilta menetelmiltä ongelma- ja rikoskäyttäytymisellä oireilevien nuorten

keskuudessa, vaikkakin tutkimusnäyttö on epäjohdonmukaista. Erityisesti interventioihin sitoutuminen sekä toimenpiteiden kohteena olevan nuoren ja tämän perheen hyvät kokemukset niihin osallistumisesta näyttävät tutkimustulosten valossa positiivisilta. Perhe- ja yhteisökeskeisillä interventioilla on luultavasti jonkin verran etuja yksilökeskeisiin interventioihin verrattuna, mutta vaikuttavuuden arvioinnin kannalta tarvitaan riippumattomia korkeamman näyttötason tutkimuksia.

5 Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin vaikuttavuuden arviointi

Tutkimuksessamme tarkastelimme myös Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin pilotointihankkeiden vaikuttavuutta. Tässä luvussa kuvaamme vaikuttavuuden arvioinnissa käytetyn aineiston ja menetelmät.

Palveluiden vaikuttavuuden ja vaikutusten arvioinnilla viitataan lähtökohtaisesti kausaaliseen päättelyyn eli syy-seuraussuhteisiin (Huntington-Klein 2021). Tässä tutkimuksessa siis arvioimme sitä, onko tietyllä toimenpiteellä saavutettu sille asetetut tavoitteet, ja onko ne saavutettu juuri toimenpiteen avulla. Arviointi perustuu kattavaan rekisteriaineistoon. Arvioidavan mallinesintuodut tavoitteet ovat laajat, mutta analyysissämme keskitymme arvioimaan intervention vaikutusta tulevaan rikoskäyttäytymiseen.

Tässä tutkimuksessa toimintamallin vaikutusten arviointia ei ollut mahdollista toteuttaa satunnaistetun koeasetelman avulla. Tästä johtuen vaikutuksia koskevan päättelyn kannalta isoin haaste on mahdolliset sekoittavat tekijät. Sekoittavien tekijöiden harha muodostuu siitä, ettei havaintoaineistoon perustuen voida huomioida kaikkia sellaisia tulevaan rikoskäyttäytymiseen yhteydessä olevia tekijöitä, joiden suhteen interventioon osallistuneiden henkilöiden ryhmä mahdollisesti poikkeaa muista verrokinuorista (ks. Baiocchi ym. 2014). Tämän takia havaitut erot tulevassa rikoskäyttäytymisessä voivat heijastaa toimintamallin vaikutusten sijaan muita ryhmien välisiä eroja.

Tässä tutkimuksessa sekoittavien tekijöiden aiheuttamaa harhaa on pyritty minimoimaan kolmivaiheisen analyysin avulla. Ensimmäisessä vaiheessa interventioon osallistuneille henkilöille muodostettiin kaltaistamisen (engl. propensity score matching) avulla valittujen riski- ja taustatekijöiden suhteen mahdollisimman samankaltainen verrokkiryhmä (Caliendo & Kopeinig 2008). Toisessa vaiheessa analysoitiin tulevan rikoskäyttäytymisen riskiä Cox-regressioanalyysin avulla. Kaltaistamisessa käytetyt riski- ja taustatekijät huomioitiin myös regressiomallinnuksessa. Kolmannessa vaiheessa tutkimusasetelmaan jäävien sekoittavien tekijöiden mahdollista vaikutusta pyrittiin edelleen vähentämään instrumenttimuuttujamallin avulla (ks. esim. Baiocchi ym. 2014). Käsitlemme instrumenttimuuttujamallien tuloksia tutkimuksen päätuloksina (samankaltaisesta arviointimenetelmästä ks. myös Kaakinen ym. 2022).

5.1 Vaikuttavuuden arvioinnin aineisto ja menetelmät

Tutkimusaineistona käytettiin kattavaa viranomaisrekistereihin perustuvaa pitkittäisaineistoa. Tutkimusaineiston keskeisimmät tiedot koostuivat Tilastokeskuksen (TK) ylläpitämästä rikos- ja pakkokeinotilastosta poimituista nuoria koskevista epäillyistä rikoksista. Aineistoon haettiin Tilastokeskuksen ja THL:n ylläpitämistä rekistereistä tietoja henkilöistä (myöhemmin nuoret), jotka ovat vuosien 2018 ja 2020 välisenä aikana olleet 13–29-vuotiaita ja epäiltynä jostain rikoksesta. Vaikutusten arvioimista varten rekisteriaineistoon tuotiin pilotointihankkeilta saatu tieto nuorista, jotka olivat osallistuneet interventioon vuoden 2021 aikana ($n = 153$).

Seitsemän nuoren tiedot jouduttiin jättämään analyysin ulkopuolelle, koska heidän henkilötunneistaan oli puutteellinen tai heidän tietojan ei voitu muuten yhdistää rikos- tai muihin rekisteritietoihin. Lisäksi aineistosta poistettiin kolme nuorta, joita epäiltiin henkirikoksesta tai henkirikoksen yrityksestä, sillä tällaiset tapaukset poikkeavat merkittävästi muusta joukosta (nämä nuoret poistettiin myös muusta tutkimusjoukosta). Analyysikerroissa puolestaan suljettiin pois 12 tapausta, joiden osalta tapaamiskertojen määrää ei ollut mahdollista arvioida luotettavasti. Lopulta tutkimusaineistoon jäi yhteensä 214 678 nuorta, joista 131 oli osallistunut interventioon.

Seuraavaksi interventioon osallistujille muodostettiin rikoshistorian ja relevanttien taustatekijöiden mukaan mahdollisimman samankaltainen verrokkiryhmä. Tämä tehtiin propensiteettipistemääriin perustuvan kaltaistamismenetelmän avulla (engl. propensity score matching; ks. esim. Kaakinen ym. 2022). Kaltaistamisessa käytettiin interventiota edeltävää aikaa koskevia tietoja. Tieto intervention alkuajankohdasta saatiin tutkittavilta pilotointihankkeilta. Vertailtavuuden vuoksi muille aineistossa oleville henkilöille luotiin satunnainen päivämäärä vuodelle 2021, jota käytettiin tietojen hakemisessa alkupäivämäärän omaisesti. Jatkossa viittaamme aloituspäivällä toimintamalliin osallistuneiden nuorten kohdalla intervention raportoituun alkupäivämäärään ja muiden kohdalla satunnaisesti arvotun päivämäärään vuonna 2021.

Kaltaistamisessa huomioituja rikoslajeja olivat vuosien 2018–2020 yhteenlasketut omaisuusrikokset, ryöstörikokset, huumausainerikokset ja rattijuopumusrikokset, henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset ja seksuaalirikokset (tarkemmat rikosnimikkeet eritelty liitteessä 1). Lisäksi kaltaistamiseen käytettiin tietoa siitä, kuinka monta päivää oli kulunut nuoren edellisestä rikosepäilystä aloituspäivästä taaksepäin laskien (missä tahansa edellä kuvatussa rikoslajissa vuoden 2018 alkuun saakka). Tieto luokiteltiin neljään luokkaan: ei rikosepäilyjä tutkituissa rikoslajeissa, edellisestä

epäilystä alle 32 päivää, edellisestä epäilystä 32–183 päivää, edellisestä epäilystä yli 183 päivää.

Taulukko 2. Interventioon osallistuneiden ja muiden nuorten rikosepäilyjen määrät vuosina 2018–2020 ja ikä vuoden 2020 lopussa.

	Interventio (n=131)		Rikoksesta epäillyt nuoret (n=214 547)		p
	Ka	Kh	Ka	Kh	
Omaisuusrikokset	3,8	10,0	0,4	2,5	,000
Ryöstöt	0,5	1,1	0,0	0,2	,000
Huumausainerikokset ja rattijuopumukset	2,2	5,0	0,3	1,6	,000
Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	1,1	1,8	0,2	0,6	,000
Petosrikokset	0,9	2,8	0,2	1,9	,000
Seksuaalirikokset	0,0	0,4	0,0	0,4	,440
Ikä	17,1	3,5	24,5	5,5	,000

Ka=keskiarvo, Kh=keskihajonta, p=riippumattomien otosten t-testin kaksisuuntainen p-arvo

Kaltaistamisessa käytettyjä taustatietoja olivat ikä vuoden 2020 lopussa, väestötietoihin vuonna 2020 kirjattu sukupuoli, ulkomaalaistaustaisuus (suomalaistaustaisuus ja joko 1. tai 2. sukupolven ulkomaalaistaustaisuus), sijaishuollon asiakkuus (oliko nuori vuoden 2020 lopussa tarkasteltuna ollut joskus sijoitettuna lastensuojelun sijaishuoltoon), nuoren kotitaloudesta saatu toimeentulotuki vuonna 2020 (0=ei saatu, 1=saatu), koulutuksen ulkopuolella oleminen vuonna 2020 (ei, kyllä, alle 15v), yhdessä Suomen kymmenestä isoimmasta kaupungista asuminen vuonna 2020, mielenterveydellisistä syistä johtuvia hoitokäyntejä (oliko nuori ollut mielenterveysperusteisessa hoitokontaktissa avoterveydenhuoltoon vuosien 2019 ja 2020 välillä) sekä vankeustuomion saaminen vuosien 2019 tai 2020 aikana (0=ei tuomioita, 1=vähintään yksi tuomio).

Kaltaistamisprosessissa jokaiselle interventioon osallistuneelle nuorelle haettiin mukana olevien rikos- ja taustamuuttujien suhteen mahdollisimman samankaltaisia verrokkinuoria. Kaltaistamisen jälkeen aineisto sisälsi 131 interventioon osallistunutta nuorta ja 622 verrokkiryhmään kuulunutta nuorta. Tarkemmat tiedot kaikista rikoksista epäillyistä, interventioon osallistuneista ja verrokkiryhmään kuuluvista nuorista on esitetty taulukoissa 2–5.

Taulukko 3. Interventioon osallistuneiden ja muiden nuorten kategoristen taustamuuttujien jakaumat.

	Interventio (n=131)		Rikoksesta epäillyt nuoret (n=214 547)		p
		%		%	
Päivää edellisestä epäilystä ^a					,000
Ei epäilyjä	8	6,1	124 307	57,9	
<32	33	25,2	3 063	1,4	
32–183	65	49,6	15 459	7,2	
>183	25	19,1	71 718	33,4	
Poika/Mies	108	82,4	151 810	70,8	,003
Ulkomaalaistaustaisuus	17	13,0	18 938	8,8	,094
Työn ja opiskelun ulkopuolella vuonna 2020					,000
Ei	61	46,6	165 139	77,0	
Kyllä	38	29,0	41 895	19,5	
Alle 15-vuotias	32	24,4	7 513	3,5	
Kotitalous saanut toimeentulotukea 2020	46	35,1	37 005	17,3	,000
Hoitokontakti vuosina 2019–2020	48	36,6	42 810	20,0	,000
Sijaishuollon asiakkuus elämän aikana	87	66,4	20 260	9,4	,000
Vankeustuomio vuosina 2019–2020	33	25,2	9 121	4,3	,000

^a=tutkituissa rikoslajeissa; p=khiin neliötestin p-arvo

Taulukko 4. Verrokkiryhmän ja interventioon osallistuneiden nuorten rikosepäilyjen määrät vuosina 2018–2020 ja ikä vuoden 2020 lopussa.

	Interventio (n=131)		Verrokkinuoret (n=622)		p
	Ka	Kh	Ka	Kh	
Varkaudet ja vahingonteot	3,8	10,0	3,4	8,0	,629
Ryöstöt	0,5	1,1	0,5	1,2	,560
Huumausainerikokset ja rattijuopumukset	2,2	5,0	2,4	5,8	,760
Pahoinpitelyt ja muut henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	1,1	1,8	1,1	1,9	,859
Petosrikokset	0,9	2,8	1,0	3,9	,928
Seksuaalirikokset	0,0	0,4	0,1	0,3	,836
Ikä	17,1	3,5	17,4	4,0	,414

Ka=keskiarvo, Kh=keskihajonta, p=riippumattomien otosten t-testin kaksisuuntainen p-arvo

Taulukko 5. Verrokkiryhmän ja interventioon osallistuneiden nuorten kategoristen taustamuuttujien jakaumat.

	Interventio (n=131)		Verrokkinuoret (n=622)		p
		%		%	
Päivää edellisestä epäilystä^a					,344
Ei epäilyjä	8	6,1	19	3,1	
<32	33	25,2	161	25,9	
32–183	65	49,6	304	48,9	
>183	25	19,1	138	22,2	
Poika/Mies	108	82,4	518	83,3	,816
Ulkomaalaistaustaisuus	17	13,0	75	12,1	,770
Työn ja opiskelun ulkopuolella vuonna 2020					,917
Ei	61	46,6	279	44,9	
Kyllä	38	29,0	191	30,7	
Alle 15-vuotias	32	24,4	152	24,4	
Kotitalous saanut toimeentulotukea 2020	46	35,1	255	41,0	,212
Hoitokontakti vuosina 2019–2020	48	36,6	233	37,5	,860
Sijaishuollon asiakkuus elämän aikana	87	66,4	432	69,5	,494
Vankeustuomio vuosina 2019–2020	33	25,2	152	24,4	,856

^a=tutkituissa rikoslajeissa; p=khiin neliötestin p-arvo

Intervention arvioinnin aluksi tarkastelimme, missä määrin interventioon ohjatut nuoret osallistuivat interventioon ja miten kaltaistamisessa huomioidut riskitekijät olivat yhteydessä osallistumiseen. Tätä analyysia varten loimme binäärimuuttujan, joka ilmaisi, oliko nuori osallistunut pilttihankkeen tapaamiseen useammin kuin kerran (0 = ei, 1 = kyllä). Tämän jälkeen mallinsimme logistisen regressioanalyysin avulla tutkittujen riskitekijöiden yhteyttä interventioon osallistumiseen useammin kuin kerran.

Tämän analyysin tulokset raportoidaan tulosluvussa sanallisesti (ei taulukkoa). Mallista raportoidaan merkitsevien yhteyksien osalta vetosuhde (engl. odds ratio, jatkossa OR) ja siihen liittyvä tilastollinen merkitsevyys (p-arvo). Tämän analyysin kohdalla yhtä pienemmät (<1) OR-arvot viittaavat siihen, että kyseinen muuttuja on yhteydessä pienempään todennäköisyyteen osallistua interventioon useammin kuin kerran. Vastaavasti yhtä

suuremmat arvot (>1) viittaavat korkeampaan todennäköisyyteen. OR-arvo yksi ($=1$) puolestaan tarkoittaa, ettei muuttujien välillä ole yhteyttä. Tämän ja muiden analyysien kohdalla tilastollisena merkitsevyystasona pidetään raja-arvoa 0,05 ($p < 0,05$).

Intervention mahdollisten vaikutusten estimoimiseksi käytettiin sekä tavallista Cox-regressiomallinnusta että kvasikokeellista, kaksivaiheista instrumenttimuuttujamenetelmää (ks. Angrist ym. 1996; Baiocchi ym. 2014; Kaakinen ym. 2022). Cox-regressio on laajalti käytetty monimuuttujamenetelmä, joka analysoi tutkitun tapahtuman (tässä tapauksessa rikosepäilyn) suhteellista riskiä seuranta-ajan alusta sen päätökseen saakka (ks. esim. Abd ElHafeez ym. 2021). Menetelmän avulla siis tarkastellaan malliin valittujen selittäjien yhteyttä tapahtuman ilmaantumisaikaan suhteellisinä riskeinä.

Suhteellinen riski ilmaistaan yleensä niin sanotulla Hazard Ratio -parametrilla (jatkossa HR). HR kertoo, moninkertaistuuko ($HR > 1$) tai pieneneekö ($HR < 1$) tapahtuman riski selittävän muuttujan arvon kasvaessa yhdellä yksiköllä. HR:n arvo 1 tarkoittaa, ettei muuttuja ole yhteydessä tapahtuman todennäköisyyteen. Näin ollen alle yhden olevat HR-arvot viittaavat pienempään riskiin ja yli yhden olevat korkeampaan riskiin.

Tämän tutkimuksen Coxin regressioanalyysissä vastemuuttuja oli ensimmäinen rikosepäily vuoden seurantajaksolla intervention alkupäivämäärästä (muilla satunnainen päivämäärä) alkaen. Analyysissä huomioitiin erikseen rikosepäilyt petoksissa, näpistyksissä, muissa omaisuusrikkoksissa kuin näpistyksissä, henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa, ryöstöissä ja rattijuopumuksissa ja huumausainerikoksissa (rikosnimikkeet raportoitu liitteessä).

Analyysin päätulokset perustuivat instrumenttimuuttujamallinnukseen. Instrumenttimuuttuja-asetelman avulla voidaan kontrolloida havaitsemattomien sekoittavien tekijöiden vaikutusta, kun tarkastellaan interventioon osallistumisen ja myöhempien rikosepäilyjen välistä yhteyttä (ks. Baiocchi ym. 2014). Kaksivaiheisessa instrumenttimuuttujamallissa interventioon osallistuminen estimoidaan ensin valitun instrumentin avulla, ja tämän jälkeen tutkitaan estimoidun osallistumistodennäköisyyden yhteys tarkasteltavaan lopputulokseen. Tämä edellyttää kuitenkin, että instrumenttimuuttuja-analyysin keskeiset oletukset täyttyvät. Menetelmän ydinolettamus on, että valittu instrumentti vaikuttaa intervention kohteeksi joutumiseen, mutta ei ole suorassa yhteydessä uusintarikollisuuteen muuten kuin intervention kautta (ks. luku Vaikuttavuuden arvioinnin rajoitteet).

Instrumenttimuuttuja-analyysin ensimmäisessä vaiheessa käytettiin lineaarista todennäköisyysmallinnusta, jossa vastemuuttujana oli interventioon osallistuminen (ks. esim. Angrist & Pischke, 2008). Riippumattomina muuttujina mallissa olivat instrumenttimuuttuja ja kaltaistamisessa

käytetyt riski- ja taustatekijät (ks. liite 2). Instrumenttimuuttujana käytettiin tietoa nuoren asuinkunnasta. Toisin sanoen tieto kuvasi sitä, oliko nuorella asuinkunnan perusteella mahdollisuus päätyä mukaan yhteen neljästä pilotointihankkeesta (0 = ei, 1 = kyllä). F-testin mukaan instrumentin voimakkuus oli riittävä ($F(1, 732) = 600,97, p < ,001$). Mallin perusteella kullekin nuorelle estimoitiin todennäköisyys interventioon osallistumiselle. Analyysin toisessa vaiheessa tehtiin regressiomalli (Coxin regressio), jossa analysoitiin ennustetun interventioon osallistumisen yhteyttä ensimmäiseen rikosepäilyyn intervention aloitusta seuraavan 12 kuukauden aikana (mukana mallissa olivat myös kaltaistamisessa mukana olleet rikos- ja taustamuuttujat).

5.2 Vaikuttavuuden arvioinnin tulokset

Interventioon osallistuneet nuoret olivat selvästi muita rikoksista epäiltyjä nuoria rikosaktiivisempia (taulukko 2). Intervention kohteena olleilla nuorilla oli seksuaalirikoksia lukuun ottamatta merkittävästi enemmän rikosepäilyjä kaikissa huomioidussa rikostyypeissä. Interventio näyttää siis kohdistuneen suunnitellusti nuoriin, joilla oli taustallaan muita nuoria merkitsevästi enemmän rikoksia. Interventioon osallistuneet nuoret erosivat muista nuorista myös tutkittujen riski- ja taustatekijöiden suhteen ulkomaalaistaustaisuutta lukuun ottamatta (ks. taulukko 3). Kaltaistamisprosessin jälkeen interventioon osallistuneet nuoret eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi verrokkinuorista tutkittujen rikostietojen tai riski- ja taustatekijöiden suhteen (taulukot 4 ja 5).

Pilotointihankkeisiin osallistuneista nuorista 37,4 % osallistui tapaamiseen vain yhden kerran. Vain 62,6 % osallistui tapaamisiin useammin kuin kerran, mikä on matala osuus ottaen huomioon moniammatillisen toimintamallin periaatteet. Logistisen regressioanalyysin mukaan (ei raportoitu taulukoissa) tutkituista riskitekijöistä ulkomaalaistaustaisuus ($OR = 0,28, p = ,017$), mielenterveyteen liittyvät hoitokontaktit ($OR = 0,33, p = ,011$) sekä varkaus- ja vahingontekorikosten määrät ($OR = 0,96, p = ,045$) olivat merkitsevästi yhteydessä pienempään todennäköisyyteen osallistua interventioon useammin kuin kerran.

Cox-regression ja instrumenttimuuttuja-analyysin perusteella toimintamalliin osallistuminen ei vähentänyt nuorten uusintarikollisuuden riskiä intervention alkua seuraavan vuoden aikana. Tavallisen, yksivaiheisen Coxin regression perusteella toimintamalliin osallistuneet nuoret olivat seuraavan vuoden aikana verrokkinuoria todennäköisemmin epäiltynä kaikista muista rikoksista paitsi ryöstöistä (taulukko 6).

Edellä kuvatut tulokset viittaavat siihen, että vaikka analyysissä on pyritty kontrolloimaan useita keskeisiä riskitekijöitä, aineistossa on todennäköisesti edelleen valikoitumista. Tämä tarkoittaa, että interventioon osallistuneet nuoret eroavat verrokkiryhmästä myös muiden, analyyseista puuttuvien, ominaisuuksiensa perusteella, mikä voi vaikuttaa tulosten tulkintaan ja intervention vaikutuksen erottamiseen. Tätä tulkintaa tukevat myös instrumenttimuuttujamallinnuksen tulokset. Kun analyysi tehtiin kaksi-vaiheisella instrumenttimuuttujamenetelmällä, ei interventioon osallistuminen enää ollut yhteydessä rikosepäilyjen suhteelliseen riskiin vuoden seurantajakson aikana (taulukko 6). Interventioon osallistuneiden nuorten todennäköisyys tehdä tiettyjä rikoksia oli joissain tapauksissa pienempi ja joissain suurempi verrattuna verrokkeihin, mutta nämä erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä.

5.3 Vaikuttavuuden arvioinnin rajoitteet

Raportoituun vaikuttavuuden arviointiin liittyy rajoitteita, jotka tulee huomioida sen tulosten tulkinnassa. Ensinnäkin vaikuttavuutta tutkittiin vain tuleviin rikosepäilyihin liittyen ja vain vuoden seurantavälillä. Koska toimintamallin tavoitteet ovat huomattavasti pelkkää rikoskäyttäytymistä laajempia, tulisi sen vaikuttavuutta arvioida jatkossa pidemmällä aikavälillä sekä liittyen myös muutoksiin nuorten hyvinvoinnissa ja yhteiskunnallisessa osallisuudessa. Tämä antaisi toimintamallin vaikutuksista kokonaisvaltaisemman ja paremmin sen tavoitteita heijastavan kuvan. Onkin mahdollista, että muutokset esimerkiksi hyvinvoinnissa tai koulutukseen ja työelämään integroitumisessa tukevat tulevaa rikoksetonta elämää pidemmällä aikavälillä. Tätä ei kuitenkaan voitu tässä tutkimuksessa tarkastella.

Taulukko 6. Interventioon osallistumisen yhteys rikosepäilyyn 12kk seurantajakson aikana.

	Yksivaiheinen Cox-regressio		Cox-regressio instrumenttimuuttujalla	
	HR	p	HR	p
Petokset	1,76	,035	0,93	,849
Näpistyksen	1,61	,026	1,13	,654
Muut omaisuusrikokset	1,67	,009	0,97	,898
Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	1,53	,033	1,27	,348
Ryöstöt	1,81	,063	1,07	,857
Rattijuopumukset ja huumausainerikokset	1,58	,026	0,81	,448

Käytetty 12 kuukauden seuranta saattaa heijastua tutkimustuloksiin myös muilla tavoin. Hankkeet käynnistyivät samaan aikaan sekä koronaviruspandemian ja siihen liittyvien rajoitustoimien että toisaalta hyvinvointialueiden aloittamiseen liittyvien hallinnollisten uudistusten kanssa. Myös hankkeiden käynnistäminen ja toiminnan aloittaminen etenivät hie- man eri tavoin eri hankkeissa. Pidempi aikaväli olisi myös mahdollistanut sen, että pilotointihankkeisiin osallistuneita nuoria olisi voitu alkaa seurata vasta, kun interventio oli jatkunut jonkin aikaa. Näin sen mahdolliset vaikutukset olisivat voineet tulla paremmin näkyviin. Toisaalta tätä mahdollisuutta olisivat rajanneet myös korkea keskeytysaste sekä haasteet sopivan vaihtoehtoisen seuranta-ajan alkukohdan määrittämisessä.

Lisäksi on syytä huomioda, että arvioinnin kohteena olleet pilotointihankkeet erosivat toisistaan myös toteutuksen osalta. Näin ollen jatkossa olisi olennaista arvioida myös erilaisten toteutusten vaikuttavuutta. Esimerkiksi MDFT:n vaikuttavuudesta on saatu aikaisemmissa tutkimuksissa jonkin verran lupaavia tuloksia nuorten rikollisuuden vähentämisessä. MDFT oli käytössä myös yhdessä arviointiin sisällytetyistä hankkeista. Valitettavasti tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan voitu arvioida erikseen yksittäisten pilotointihankkeiden vaikuttavuutta.

Havaintoaineistoon perustuviin kausaalipäätelmiin liittyy aina rajoitteita. Tutkimuksessa oli käytössä laaja rekisteriaineisto, jonka avulla analyysiin voitiin sisällyttää useita relevantteja riski- ja taustatekijöitä. On silti todennäköistä, että kaltaistamisesta ja monimuuttuja-analyysistä huolimatta tuloksiin vaikuttavat sellaiset toimintamalliin osallistuneiden henkilöiden ja muiden nuorten väliset erot (sekoittavat tekijät), joita ei voitu käytössä olevan aineiston avulla huomioda. Tässä tapauksessa havaitut erot tulevassa rikoskäyttäytymisessä voivat kertoa enemmän Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalliin osallistuneiden nuorten valikoitumisesta ja haastavista lähtökohdista kuin intervention todellisista vaikutuksista.

Havaitsemattomien sekoittavien tekijöiden ongelmaa pyrittiin tutkimuksessa ratkaisemaan instrumenttimuuttuja-analyysin avulla. Tämän menetelmän perusteella tehtyyn vaikutusten arviointiin liittyy kuitenkin myös rajoituksia. Instrumenttimuuttujamenetelmän käyttö edellyttää tiettyjen oletusten täyttymistä, jotta tulokset olisivat luotettavia ja kausaalitulkinnat mahdollisia (ks. Angrist ym., 1996). Keskeinen vaatimus on, että instrumentti vaikuttaa vasteeseen ainoastaan intervention kautta. Tässä tutkimuksessa se tarkoittaa, että nuoren asuinkunta interventiota edeltäneen vuoden lopussa ei saa vaikuttaa hänen uusintarikollisuuteensa millään muulla tavalla kuin pilotointihankkeisiin osallistumisen välityksellä. Lisäksi instrumentin ei tule olla yhteydessä sellaisiin havaitsemattomiin tekijöihin, jotka voivat vaikuttaa sekä siihen, päätyykö nuori pilotointihankkeeseen, että hänen myöhempään rikoskäyttäytymiseensä. Näitä oletuksia

ei yleensä voida testata suoraan, vaan niiden pätevyys perustuu tutkimusta edeltävään tietoon tutkitusta ilmiöstä. Analyysin tulokset voivat heijastaa todellisten vaikutusten sijaan myös ongelmia instrumenttimuuttujan oletusten toteutumisessa.

Käytimme analyysissa instrumenttina nuorten asuinkuntaa. On mahdollista, etteivät instrumenttimuuttuja-analyysin kaikki edellytykset täyty tällaisessa asetelmassa. Asuinkunta saattaa esimerkiksi liittyä rekisteröityyn uusintarikollisuuteen alueellisten poliisitoimintaa koskevien erojen kautta. Lisäksi asuinkunta voi olla yhteydessä havaitsemattomiin sekoittaviin tekijöihin, jotka vaikuttavat sekä nuoren päätymiseen toimintamallin piiriin että uusintarikollisuuden riskiin. Näitä mahdollisia oletuksiin liittyviä ongelmia ei voi arvioida pelkästään aineistoa tarkastelemalla, ja sekoittavien tekijöiden vaikutukset voidaan kontrolloida vain analyysissä käytettyjen havaittujen muuttujien osalta.

On myös mahdollista, että osallistuminen tutkittuun toimintamalliin kasvattaa nuorten tulevien rikosten ilmitulon todennäköisyyttä esimerkiksi lisäämällä kontrollia nuorten sosiaalisessa ympäristössä (kuten kotona tai koulussa) tai laskemalla rikosten ilmoituskynnystä. Tällaisia mekanismeja ei voitu tässä tutkimuksessa arvioida.

6 Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa arvioimme Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia pilotoineiden hankkeiden toteutusta ja vaikuttavuutta laadullisen ja määrällisen analyysin avulla. Laadullisessa prosessiarvioinnissa käytimme aineistona toimintamallin asiakkaiden ja työntekijöiden haastatteluja. Vaikuttavuuden arviointiin käytimme laajaa rekisteriaineistoa.

Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallissa palvelut keskitetään yhteen yksikköön. Toimintamallissa huolehditaan nuorten tuesta koko työskentelyn keston ajan sekä koordinoidaan tarpeelliseksi katsotut tukitoimet. Erikoistunut työntekijä vastaa nuoren tilanteesta, ja häntä tukevat muut työntekijät ja palvelut. Mukana ovat myös rikosprosessin viranomaiset, jotta tuki olisi kattavaa ja tehokasta (Sambou & Piispa 2019).

Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin pilotointia varten käynnistettiin neljä hanketta: Turun ROKKI, Oulun NURRI, Rovaniemen RIKO ja Vantaan Ri-O. Turun, Oulun ja Rovaniemen hankkeissa perustettiin moniammatilliset tiimit. Vantaan hankkeessa keskityttiin viranomaisten välisen yhteistyön ja rikoserityisen osaamisen parantamiseen nuorten aikuisten osalta, ja alaikäisille nuorille tarjottiin MDFT:tä (*Multidimensional Family Therapy*).

Kirjallisuuskatsauksessa tarkastelimme tutkimuksia, joissa on arvioitu Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin kaltaisten interventoiden vaikuttavuutta. Aiemman kirjallisuuden perusteella moniammatillinen palveluohjaus voi vähentää nuorten rikoksenuusimista, mutta sen teho ei eroa merkittävästi muista yleisesti käytetyistä nuorten rikosentorjuntainterventioista (ks. Wright ym. 2020; Ashford & Gallagher 2019; Lipsey 2009).

Moniammatillinen palveluohjaus voidaan kuitenkin organisoida eri tavoin (ks. Liddle & Gelsthorpe 1994). Näiden erilaisten organisointitapojen yhteyttä palveluohjauksen vaikuttavuuteen ei ole juurikaan arvioitu. Kuitenkin sellaisen palveluohjauksen, jossa nuorelle on nimetty vastuuhenkilö, on havaittu olevan tehokkaampaa kuin sellaisen, jossa vastuuhenkilöä ei ole (ks. Lipsey 2009). Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallissa nuorelle on aina nimetty vastuuhenkilö.

Myös MDFT:n vaikuttavuudesta on saatu lupaavia tuloksia nuorten rikollisuuden vähentämisessä (van der Pol ym. 2017; Schaub ym. 2014; Stouwe ym. 2014). MDFT:llä on havaittu olevan tiettyjä käytännön etuja verrattuna yksilökeskeisempiin interventioihin. Nuoret osallistuvat ja pysyvät MDFT-hoidossa melko hyvin, ja sekä nuoret että heidän vanhempansa ovat olleet hoitoon tyytyväisiä. Lisäksi interventioon osallistuneet ammattilaiset ovat raportoineet myönteisiä kokemuksia monialaisesta yhteistyöstä (Liddle ym. 2011; Liddle ym. 2009).

Kaikkiaan kirjallisuuskatsauksen perusteella sekä moniammatillinen palveluohjaus, jossa nuorella on nimetty vastuuhenkilö, että MDFT ovat lupaavia keinoja vähentää nuorten rikollisuutta. Moniammatillinen palveluohjaus on kuitenkin sisällöltään vaihtelevaa ja muuttuvaa (ks. Rosenbaum 2002), joten aiemman kirjallisuuden perusteella ei voida kattavasti arvioida, kuinka paljon eri toimetukset eroavat toisistaan ja Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallista.

Prosessiarvioinnissa tarkastelimme Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin toteutusta ja mahdollisia vaikuttavuuden mekanismeja hyödyntämällä hankkeiden työntekijöiden ja asiakkaiden haastatteluja. Toimintamallin vaikuttavuuden mekanismit liittyvät palvelujärjestelmän puutteisiin sekä kohderyhmän nuorten erityisiin haasteisiin, joihin mallin on vastattava.

Prosessiarvioinnin tulosten perusteella työntekijät havaitsivat suomalaisessa palvelujärjestelmässä useita puutteita, joihin Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia pilotoivat hankkeet pyrkivät vastaamaan. Näitä puutteita ovat palvelujen hajanaisuus, viranomaisten ja muiden organisaatioiden välisen yhteistyön heikkous, rikoserityisen osaamisen puute sekä rikoksia tekeville nuorille suunnattujen palvelujen vähäisyys ja riittämättömät ajalliset resurssit.

Viranomaisten ja organisaatioiden välisen yhteistyön heikkous on merkittävä puute, sillä se estää johdonmukaisen ja jatkuvan tuen tarjoamisen kohderyhmän nuorille, jotka usein kohtaavat moninaisia haasteita. Rikoserityisen osaamisen puute tarkoittaa, että sosiaali- ja terveystaloudissa ei yleisesti ottaen ole riittäviä valmiuksia kohdata näiden nuorten erityisiä tarpeita. Riittämättömät ajalliset resurssit muodostavat merkittävän esteen tehokkaan tuen tarjoamiselle. Tämä puute ei ainoastaan rajoita palvelujen saatavuutta, vaan heikentää myös niiden laatua ja vaikuttavuutta.

Näihin palvelujärjestelmän puutteisiin vastatakseen Turun ROKKI-, Oulun NURRI- ja Rovaniemen RIKO-hankkeiden moniammatilliset tiimit tarjoavat kohderyhmän nuorille kattavia rikoserityisiä palveluita yhdessä paikassa sekä ohjaavat ja saattavat tarvittaessa heitä myös muiden palveluiden pariin. Moniammatillisuuden suurin etu on kyky tarjota monenlaisiin tukitarpeisiin vastaavaa apua saman katon alla. Tiimien jäsenet, joilla on erilaisia ammatillisia taustoja, tuovat mukanaan erityisasiantuntemusta, mikä on erityisen tärkeää kohderyhmän nuorille, joilla on yleensä monenlaisia palveluntarpeita.

Vantaan Ri-O-hankkeessa painotettiin viranomaisten välistä yhteistyötä sekä rikoserityisen osaamisen kehittämistä erityisesti sosiaalityössä. Työparityöskentely, jossa hankkeen työntekijä ja toisen organisaation työntekijä yhdistävät voimansa nuorten hyväksi, on koettu hyödylliseksi yhteistyömuodoksi.

Kaikissa Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia pilotoineissa hankkeissa tavoitteiden saavuttamisen kannalta oli ammattilaisten mukaan keskeistä se, että hankkeet mahdollistivat riittävät ajalliset ja muut resurssit kohderyhmän nuorten tukemiseen. Se mahdollisti heidän mukaansa luottamukseen perustuvien, kestävien ja kiinnipitävien asiakassuhteiden muodostamisen nuorten kanssa.

Prosessiarvioinnissa tutkittiin paitsi palvelujärjestelmän puutteisiin vastaamista myös sitä, mitkä ovat Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin kohderyhmän erityistarpeet ja miten toimintamalli vastaa niihin.

Haastateltujen työntekijöiden mukaan nuorten rikoskäyttäytymisen taustalla olevat polut rakentuvat usein toisiinsa kietoutuvista riskitekijöistä, mikä korostaa tarvetta monipuoliselle ja yksilölliselle lähestymistavalle heidän tukemisessaan. Aineistosta ilmenneitä haasteita kohderyhmän nuorilla olivat toiminnanohjauksen vaikeudet, sosiaalinen ahdistus ja muut mielen terveyden häiriöt, päihderiippuvuus, auktoriteettivastaisuus, eriytynyt elämäntapa, kiinnittyminen rikoskierteessä olevaan kaveripiiriin, marginaaliryhmän sosiaaliset taidot ja identiteetti sekä motivaation puute.

Haastateltujen mukaan toiminnanohjauksen ja arjenhallinnan haasteet liittyvät neuropsykiatrisiin vaikeuksiin ja päihderiippuvuuteen, mikä hidastaa edistymistä työskentelyssä. Sosiaalinen ahdistus ja muut mielen terveyden häiriöt vaikeuttavat nuorten osallistumista toimintamalliin ja päihteiden käytön lopettamista. Lisäksi vieroitusoireet muodostavat merkittävän esteen päihteiden käytön lopettamiselle. Auktoriteettivastaisuus puolestaan ilmenee epäluottamuksena viranomaisia kohtaan, erityisesti mielen terveysongelmia kokevien nuorten keskuudessa. Elämäntavan ja rytmin muuttaminen norminmukaiseksi on helpompaa nuoremmille asiakkaille.

Tulosten mukaan riippuvuus rikos- ja päihdekierteessä olevista kaverista sekä marginaaliryhmän identiteetti heijastavat nuorten sosiaalista ympäristöä, jossa rikokset ja päihteiden käyttö ovat normaalia. On tärkeää löytää korvaavaa toimintaa ajan viettämiselle tässä rikosaktiivisessa ja päihteitä käyttävässä kaveriporukassa. Marginaaliryhmän sosiaalisilla taidoilla ja identiteetillä tarkoitamme sitä, että monet kohderyhmän nuorista ovat vahvasti sosiaalistuneet omaan huumeita käyttävään ja rikoksia tekevään ryhmäänsä, minkä vuoksi heillä on vaikeuksia sopeutua toisenlaisiin sosiaalisiin ympäristöihin, joissa odotetaan erilaista käyttäytymistä ja olemista.

Suurin haaste on kuitenkin joidenkin nuorten motivaation puute, erityisesti niiden joukossa, jotka edelleen kokevat rikoskäyttäytymisen palkitsevana. Tämä ryhmä muodostaa toimintamallin haastavimman asiakasryhmän, sillä he eivät osoita halua muutokseen, vaikka osallistuisivatkin toimintamalliin. Tämän haasteen ratkaiseminen nykyisellään on vaikeaa, vaikka työskentelyn aikana pyritäänkin aktiivisesti motivointiin.

Empiirisen analyysin mukaan Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin käytännön työskentely kohderyhmän nuorten kanssa jakautuu neljään osaan, jotka olivat (1) alkukartoitus; (2) rinnalla kulkeva työ nuoren kanssa; (3) moniammatillinen tuki ja (4) nuoren osallistaminen yhteiskuntaan. Toimintamallin rakennetta kuitenkin luonnehtii suuri joustavuus, ja asiakkaana olevien nuorten ehdoilla eteneminen.

Alkukartoituksen avulla kerätään tietoa nuoresta, mikä auttaa suunnittelemaan hänen kanssaan toteutettavaa työskentelyä. Toimintamallia pilotoivissa hankkeissa ei kuitenkaan oltu täysin tyytyväisiä suositeltuun BAROfi-menetelmään. Niinpä hankkeissa käytettiin monia erilaisia strukturoituja menetelmiä nuoren tilanteen kartoittamiseksi.

Rinnalla kulkeva työ tarkoittaa nuoren ja vastuutyöntekijän tapaamisia ja yhdessä tekemistä nuoren tukemiseksi. Tavoitteena on tarjota nuorelle mukavaa ja merkityksellistä toimintaa, joka edistää hänen sitoutumistaan prosessiin. Esimerkkeinä toiminnasta voivat olla pelailu, yhdessä syöminen tai muut yhteiset aktiviteetit. Tällainen toiminta auttaa haastateltujen mukaan luomaan luottamussuhteen ja mahdollistaa nuoren tuen tarpeiden havainnoinnin eri tilanteissa. Nuori saa uusia kokemuksia ja voi nähdä elämässä uusia mahdollisuuksia. Samalla hän saa keskusteluapua, jolla uskotaan olevan positiivinen vaikutus nuoren muutoshalukkuuteen. Nuoren motivointi muutokseen on myös keskeinen sisältö rinnalla kulkevassa työssä.

Haastatteluaineiston perusteella rinnalla kulkeva tuki näyttäytyi odotettuakin keskeisempänä komponenttina Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallissa. Aineiston perusteella niissä Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia edustavissa hankkeissa, joissa perustettiin moniammatillinen tiimi, toimintamalli asemoituukin vahvasti myös mentorointi-interventioksi.

Moniammatillinen tuki käsittää sekä toimintamallin moniammatillisen tiimin että hankkeen ulkopuolisten eri alojen ammattilaisten tarjoaman tuen nuorille asiakkailleen. Tiimin sisällä nuoren vastuutyöntekijä hyödyntää muiden tiimin jäsenten erikoisosaamista, ja tarvittaessa nuoria ohjataan ulkopuolisten palveluiden piiriin. Tämä toteutetaan usein saattamalla, eli hankkeen työntekijä lähtee nuoren mukaan ensimmäisille käynneille. Näin madalletaan nuoren kynnystä osallistua palveluihin.

Osallistaminen yhteiskuntaan voi käsittää esimerkiksi avustamista asunnon hankinnassa tai sosiaalietuuksien hakemisessa. Lisäksi se voi tarkoittaa nuoren tukemista koulunkäynnissä tai opiskelussa, opiskelupaikan saamisessa ja työnhakuprosessissa. Haastatteluaineiston perusteella on suositeltavaa tarjota tällaista osallistavaa tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa työskentelyä, jotta nuori voi konkreettisesti kokea asioidensa etenevän.

Toimintamallia edustavien hankkeiden toteutuksissa on kuitenkin vaihtelua, eikä niiden eri osien yhteyttä toimintamallin vaikuttavuuteen pystytä arvioimaan. Lisäksi toimintamallin vaikutukset rikollisuuteen riippuvat asiakastyön onnistumisen lisäksi siitä, miten hyvin se saa kohderyhmän nuoria osallistumaan sekä asiakasohjauksen toimivuudesta.

Prosessiarvioinnin perusteella alaikäiset kohderyhmän nuoret kokevat usein pakkoa tai painostusta osallistua toimintaan, mitä voivat aiheuttaa vanhemmat tai muut auktoriteetit. Toisaalta haastateltujen mukaan nuorten motivaatiossa korostuu myös tarve saada aikuisen huomiota, ja toimintamallin työntekijöistä tulee usein nuorille luotettavia aikuisia. Nuoret eivät välttämättä näe työntekijöitä osana viranomaisten, vanhempien tai muiden aikuisten muodostamaa verkostoa, mikä puolestaan edistää luottamuksellisen suhteen syntymistä.

Nuoret aikuiset keskeyttävät usein asiakkuutensa nuorempia aikaisemmin ja ovat haastavampi asiakasryhmä, koska he usein ovat palveluiden ulkopuolella ja vaikeasti tavoitettavissa. He käyttävät palveluita pääasiassa konkreettisten tarpeiden, kuten asunnon tai sosiaalietuuksien, täyttämiseen. Joillakin nuorilla aikuisilla voi kuitenkin kehittyä sisäinen motivaatio muutokseen, joka saattaa syntyä oman elämän reflektion kautta tai joskus elämän haasteiden ja terveysongelmien seurauksena. Vankilassa olevat nuoret aloittavat haastatteluiden perusteella helposti yhteistyön hanketyöntekijöiden kanssa, mutta vankilasta vapautumisen jälkeen moni katoaa työntekijöiden ulottuvilta yhtä helposti.

Asiakasohjausten osalta joissakin hankkeissa on oltu pettyneitä poliisin ohjausmäärien vähäisyyteen, jonka ei nähty täyttävän odotuksia. Tämän taustalla arveltiin olevan poliisin ja toimintamallin välinen suuri etäisyys. Poliisilla on oma ankkuritiimensä, joka on poliisitehtävissä työskenteleville luonteva yhteistyökumppani, kun taas Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallissa on omat asiakaskriteerinsä ja prosessinsa.

Määrällisen vaikuttavuuden arvioinnin perusteella interventio on kohdentunut korkeamman rikosaktiivisuuden nuoriin. Kuitenkin vain 63 % nuorista osallistui pilotointihankkeiden tapaamisiin useammin kuin keran. Toiminnan keskeyttivät erityisen todennäköisesti ulkomaalaistaustaiset nuoret, ne joilla on mielenterveyteen liittyviä hoitokäyntejä sekä omaisuusrikoksia tehneet. Jatkossa toimintamallia tuleekin kehittää niin, että se kykenee sitouttamaan nuoria nykyistä paremmin.

Arvioinnin perusteella pilotointihankkeisiin osallistuminen ei vähentänyt nuorten tulevia rikoksia vuoden seurantajaksolla. Yksi mahdollinen selitys tälle on se, ettei iso osa nuorista sitoutunut toimintaan riittävästi. On myös tärkeää muistaa, ettei hankkeita voitu tässä tutkimuksessa arvioida erikseen. Koska hankkeiden toteutukset erosivat toisistaan merkittävästi, on mahdollista, että osa tutkituista hankkeista onnistui vaikuttamaan

nuorten rikoskäyttäytymiseen muita paremmin. Arvioinnin tulokset voivat heijastaa todellisten vaikutusten sijaan myös analyysiasetelman rajoitteita kuten intervention kohderyhmän huomattavaa valikoitumista, jota ei voitu täysin huomioida.

7 Johtopäätökset ja toimenpidesuosituksset

Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallien kaltaisten interventioiden vaikuttavuudesta on jonkin verran tutkimusnäyttöä. Kirjallisuuskatsauksen perusteella sekä moniammatillinen palveluohjaus, jossa nuorelle nimetään vastuuhenkilö, että MDFT-malli näyttäytyvät lupaavina keinoina nuorten rikollisuuden vähentämiseksi. Moniammatilliset toimintamallit ovat kuitenkin usein toteutukseltaan vaihtelevia, mikä hankaloittaa niiden vaikutusten arviointia ja soveltamista eri toimintaympäristöissä. Myös tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että konkreettiset toteutustavat voivat vaihdella merkittävästi.

Asiantuntijahaastattelujen mukaan toimintamalli vastasi alueellisiin palveluvajeisiin, jotka liittyivät muun muassa palvelujen hajanaisuuteen, yhteistyön puutteisiin viranomaisten ja eri organisaatioiden välillä, rikoserityisen osaamisen vähäisyyteen sekä nuorille rikosentekijöille suunnattujen palveluiden niukkuuteen ja rajallisiin resurssi-kehyksiin. Vastaavanlaisia palveluiden aukkokohtia on todettu myös aikaisemmissa selvityksissä (Vauhkonen ym 2025; Haikkola ym. 2019). Haastattelujen ja määrällisen analyysin perusteella intervention kohderyhmällä on useita kumuloituneita riskitekijöitä, jotka kuuluvat useiden eri viranomaisten vastuulle. Haastateltujen ammattilaisten mukaan ongelmakokonaisuuden käsittely vaatii laaja-alaista, pitkäjänteistä ja rikoserityistä työskentelyä.

Mallia tulee jatkokehittää yhtenäisempään ja kansallisesti sovellettavampaan suuntaan. Samalla tulee varmistaa, että mallia voidaan kaikkialla toteuttaa suunnitellulla tavalla. Vaikka toimintamalli perustuu koordinoituun ja dokumentoituun kehittämistyöhön, pilotointihankkeiden toteutustavoissa ilmeni huomattavaa vaihtelua. Jatkossa tulisi pyrkiä siihen, että palvelutarpeisiin vastataan kansallisesti koordinoitulla, arvioidulla ja resursoidulla mallilla, joka huomioi nuorten yksilölliset tarpeet, mutta säilyttää samalla rakenteellisen yhtenäisyyden. Yksi esimerkki systematisoinnin mahdollisuuksista on toimintamallin alkukartoitus. Pilotointihankkeissa kaikki eivät kokeneet suositeltua BAROfi-menetelmää toimivaksi. Olisi kuitenkin tärkeää, että alkukartoitus, samoin kuin myöhemmätkin työvaiheet, perustuisivat valtakunnallisesti yhdenmukaiseen arviointiin ja työskentelyperiaatteisiin. Erityisesti lyhytkestoiset paikalliset hankkeet ovat haastavia sekä pitkäjänteisen toiminnan että tutkimuksellisen arvioinnin kannalta.

Tutkimustulokset korostavat, että nuoret tulee saada sitoutumaan malliin paremmin. Arvioinnin perusteella voidaan todeta, että rikoksilla oireileville nuorille suunnattu toimintamalli kohdentui taroituksenmukaisesti erityisen rikosaktiiviseen nuorisoon, mutta nuorten

kiinnittyminen ja motivaatio ovat toiminnan keskeinen haaste. Palveluiden vapaaehtoisuus kohderyhmän nuorten tukemisessa on palvelujärjestelmän haasteena myös laajemmin (Vauhkonen ym. 2025).

Aikaisemmissa pohjoismaisissa selvityksissä on myös havaittu, että rikoskierteessä olevien ja vakavia rikoksia tehneiden nuorten kiinnittyminen vapaaehtoisiiin interventioihin on haastavaa (ks. Villman & Kaakinen 2024). Jatkossa nuorten kiinnittymistä voitaisiin tukea esimerkiksi lisäämällä osallistumisen ulkoisia motiiveja (esim. edut rikosprosessissa) tai velvoittavuutta (esimerkiksi toiminnan sisällyttäminen osaksi nuorisorangaistusta). Lisäksi on viitteitä siitä, että kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen voi edesauttaa rikoskierteessä olevien nuorten sitoutumista interventioon (ks. Vauhkonen & Korhonen 2025).

Jatkossa on tarpeen kehittää työmuotoja, joiden avulla toimintamallin vaikuttavuutta voidaan jatkossa parantaa. Arvioinnin päätulosten mukaan pilotointimalleihin osallistuneet nuoret eivät poikenneet tarkastellulla aikavälillä verrokkinuorista uusintarikollisuuden suhteen. Tutkimuksessa ei arvioitu suoraan Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia, vaan sen pilotointihankkeita, joiden toteutuksessa oli merkittävää vaihtelua. Näiden hankkeiden arvioinnista saadut havainnot tarjoavat hyödyllistä tietoa toimintamallin jatkokehittämiseen ja sen käytännön soveltamiseen. Eri hankkeissa toteutettujen hyvien käytänteiden jakamisesta ja hyvien toimintatapojen yhtenäistämisestä tulisi huolehtia.

On erittäin tärkeää, että mallin kehittäminen jatkuu tiiviissä yhteydessä tutkimukselliseen arviointiin. Vain näin voidaan varmistaa, että rakenteet eivät ainoastaan täytä akuutteja palveluvajeita, vaan myös tuottavat aidosti vaikuttavia ja kestäviä ratkaisuja rikoksilla oireilevien nuorten tukemiseksi. Kehittämisen perustaksi tarvitaan järjestelmällistä, tutkimukseen pohjautuvaa arviointia, jotta voidaan tunnistaa mallin vaikuttavimmat elementit ja varmistaa niiden toistettavuus eri toimintaympäristöissä.

Lähteet

- Aazami, A., Valek, R., Ponce, A. N., & Zare, H. (2023). Risk and Protective Factors and Interventions for Reducing Juvenile Delinquency: A Systematic Review. *Social Sciences (Basel)*, 12(9), 474-. <https://doi.org/10.3390/socsci12090474>
- Abd ElHafeez, S., D'Arrigo, G., Leonardis, D., Fusaro, M., Tripepi, G., & Roumeliotis, S. (2021). Methods to Analyze Time-to-Event Data: The Cox Regression Analysis. *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*, 30: 1302811. doi: 10.1155/2021/1302811.
- Andrews, D. A., & Bonta, J. (2010). *The psychology of criminal conduct*. Routledge.
- Andrews, D. A., Bonta, J., & Hoge, R. D. (1990). Classification for effective rehabilitation: Rediscovering psychology. *Criminal justice and Behavior*, 17(1), 19-52.
- Angrist, J. D., Imbens, G. W., & Rubin, D. B. (1996). Identification of causal effects using instrumental variables. *Journal of the American statistical Association*, 91(434), 444-455.
- Angrist, J. D., & Pischke, J.-S. (2008). *Mostly Harmless Econometrics: An Empiricist's Companion*. Princeton University Press.
- Anvik, C. & Wahldahl, R. H. (2018) Sustainable collaboration to support vulnerable youth: Mental health support teams in upper secondary school. *Social Inclusion* 6 (3), 282–288. <https://doi.org/10.17645/si.v6i3.1525>
- Ashford, J. B., & Gallagher, J. M. (2019). Preventing Juvenile Transitions to Adult Crime: A Pilot Study of Probation Interventions for Older, High-Risk Juvenile Delinquents. *Criminal Justice and Behavior*, 46(8), 1148–1164. <https://doi.org/10.1177/0093854819835277>
- Atkinson, R. (2002). The life story interview. In J. F. Gubrium & J. A. Holstein (Eds.), *Handbook of interview research: Context and method* (pp. 121 -140). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs, uudistettu painos. Vastapaino. Tampere.*
- Baiocchi, M., Cheng, J., & Small, D. S. (2014). Instrumental variable methods for causal inference. *Statistics in Medicine*, 33(13), 2297-2340.
- Baumer, E. P., Cundiff, K., & Luo, L. (2021). The contemporary transformation of american youth: An analysis of change in the prevalence of delinquency, 1991–2015. *Criminology*, 59(1), 109-136.
- Banwell-Moore, R. (2022). The Delivery of Restorative Justice in Youth Offending Teams in England and Wales: Examining Disparities and Highlighting Best Practice. *Laws*, 11(4), 60-. <https://doi.org/10.3390/laws11040060>
- Bazemore, G. (1998). Restorative justice and earned redemption: Communities, victims, and offender reintegration. *American behavioral scientist*, 41(6), 768-813
- Berger, P., & Luckmann, T. (1966). The reality of everyday life. *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*, 33-42.

- Bijlsma, A. M. E., Assink, M., Stams, G. J. J. M., & van der Put, C. E. (2022). A Critical Evaluation of the Risk, Need, and Responsivity Principles in Family Interventions for Delinquent Youth: A Meta-Analysis. *Criminal Justice Review (Atlanta, Ga.)*, 73401682211408-. <https://doi.org/10.1177/07340168221140830>
- Brooker, C., Collinson, B., & Sirdifield, C. (2023). Improving healthcare in adult probation services: Learning from Youth Offending Teams. *Probation Journal*, 70(3), 261–278. <https://doi.org/10.1177/02645505211070088>
- Butler, S., Baruch, G., Hickey, N., & Fonagy, P. (2011). A Randomized Controlled Trial of Multisystemic Therapy and a Statutory Therapeutic Intervention for Young Offenders. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 50(12), 1220-1235.e2. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2011.09.017>
- Bolivar, D. (2019). Restoring harm: a psychosocial approach to victims and restorative justice. Routledge.
- Bouchard, J., & Wong, J. S. (2018). Examining the effects of intensive supervision and aftercare programs for at-risk youth: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(6), 1509-1534.
- Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude: Reproduction in Education, Society and Culture. Beverly Hills: Sage, 1977.
- Caliendo, M. & Kopeinig, S. (2008). Some practical guidance for the implementation of propensity score matching. *Journal of Economic Surveys*, 22(1), 31-72.
- Chen, H. T. (2012) Theory-driven evaluation: Conceptual framework, application and advancement. Teoksessa Rainer Strobl & Olaf Lobermeier & Wilhelm Heitmeyer (toim.) *Evaluation von Programmen und Projekten für eine demokratische Kultur*. Wiesbaden: Springer.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*, 11(4), 227–268.
- Deković, M., Slagt, M. I., Asscher, J. J., Boendermaker, L., Eichelsheim, V. I., & Prinzie, P. (2011). Effects of early prevention programs on adult criminal offending: A meta-analysis. *Clinical psychology review*, 31(4), 532-544.
- Dembo, R., Wareham, J., Poythress, N. G., Cook, B., & Schmeidler, J. (2006). The impact of arbitration intervention services on arbitration program completion. *Journal of Offender Rehabilitation*, 43(4), 27–59.
- Dennis, M., Godley, S.H., Diamond, G., ... Hamilton, N. , Funk, R. (2004). The Cannabis Youth Treatment (CYT) Study: Main findings from two randomized trials. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 27(3), 197–213.
- Dopp, A. R., Borduin, C. M., White II, M. H., & Kuppens, S. (2017). Family-based treatments for serious juvenile offenders: A multilevel meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 85(4), 335.
- Dowden, C. & Andrews, D. A. (2000). Effective correctional treatment and violent reoffending: A meta-analysis. *Canadian Journal of Criminology*, 42(4), 449-467.

- Early, T. J., & GlenMaye, L. F. (2000). Valuing families: Social work practice with families from a strengths perspective. *Social work*, 45(2), 118-130.
- Ellonen, N., Kivivuori, J., Rantaeskola, S., Aaltonen, M., Latvala, A. & Tyni, S. (2024). Kriminaalipolitiikka – Tavoitteet, keinot ja vaikutukset. Gaudeamus.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Farrington, D. P., Gaffney, H., Lösel, F., & Ttofi, M. M. (2017). Systematic reviews of the effectiveness of developmental prevention programs in reducing delinquency, aggression, and bullying. *Aggression and Violent Behavior*, 33, 91–106. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.11.003>
- Farrington, D. P. (2000). Explaining and preventing crime: The globalization of knowledge—The American Society of Criminology 1999 presidential address. *Criminology*, 38(1), 1-24.
- Filges, T., Rasmussen, P. S., Andersen, D., & Jørgensen, A. M. K. (2015). Multidimensional Family Therapy (MDFT) for Young People in Treatment for Non-opioid Drug Abuse: A Systematic Review. *Campbell Systematic Reviews*, 11(1), 1-124.
- Fortune, C.-A. (2018). The Good Lives Model: A strength-based approach for youth offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 38, 21–30. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.11.003>
- Haapakangas, K., & Kaakinen, M. (2023). Mitä tuoreimmat tilastot kertovat nuorten väkivaltarikollisuudesta. Tieto & Trendit.
- Haight, W., Bidwell, L., Choi, W. S., & Cho, M. (2016). An evaluation of the Crossover Youth Practice Model (CYPM): Recidivism outcomes for maltreated youth involved in the juvenile justice system. *Children and Youth Services Review*, 65, 78–85. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.03.025>
- Haikkola, Lotta, Hästbacka, Noora & Elina Pekkarinen (toim.) (2019): Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:34.
- Hanson, R. K., Bourgon, G., Helmus, L., & Hodgson, S. (2009). The principles of effective correctional treatment also apply to sexual offenders: A meta-analysis. *Criminal Justice and behavior*, 36(9), 865-891.
- Haug, E. H., Hooley, T., Kettunen, J. & Thomsen, R. (2020) Setting Nordic career guidance in context. Teoksessa E. H. Haug, T. Hooley, J. Kettunen & R. Thomsen (toim.) Career and career guidance in the Nordic countries. Leiden: Brill Sense, 1–20. https://doi.org/10.1163/9789004428096_001
- Healey, K. M. (1999). *Case management in the criminal justice system* (Vol. 2, No. 2). US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- Henggeler, S. W. (2011). Efficacy studies to large-scale transport: The development and validation of multisystemic therapy programs. *Annual review of clinical psychology*, 7(1), 351-381.

- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.[Verkkokirja]. *Helsinki: Gaudeamus*.
- Hoagwood, K., Burns, B. J., Kiser, L., Ringeisen, H., & Schoenwald, S. K. (2001). Evidence-based practice in child and adolescent mental health services. *Psychiatric services*, 52(9), 1179-1189.
- HM Inspectorate of Probation. (2023). 2022 Annual Report: inspections of youth offending services. Saatavilla verkossa: <https://www.justiceinspectorates.gov.uk/hmiprobation/inspections/yar-2022/>
- Hubble, M. A., Duncan, B. L., & Miller, S. D. (1999). Directing attention to what works.
- Huntington-Klein, N. (2021) The effect: An introduction to research design and causality. Boca Raton: CRC Press.
- Hogue, A. , Henderson, C.E. , Dauber, S. , ... Fried, A. , Liddle, H.A. (2008). Treatment Adherence, Competence, and Outcome in Individual and Family Therapy for Adolescent Behavior Problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76(4), 544–555.
- Jolliffe, D. & Farrington, D. P. (2007). Examining the relationship between low empathy and self-reported offending. *Legal and Criminological Psychology*, 12(2), 265–286.
- Kaakinen, M., Vauhkonen, T., Tanskanen, M., Hoikkala, T. (2022). Ankkuritoiminnan vaikuttavuus. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:40*. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164154>
- Kaakinen, M., & Näsi, M. (2021). Nuorisorikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995–2020. *Kriminologia*, 1(1), 5–19.
- Kivivuori, J. (2008). Rikollisuuden syyt. *Helsinki: Nemo*.
- Kluve, J., Puerto, S., Robalino, D. A., Romero, J. M., Rother, F., Stöterau, J., Weidenkaff, F. & Witte, M. (2016) Do youth employment programs improve labor market outcomes? A systematic review. IZA Discussion Paper No. 10263. Bonn: IZA
- Kurtz, D., & Linnemann, T. (2006). Improving Probation through Client Strengths: Evaluating Strength Based Treatments for at Risk Youth. *Western Criminology Review*, 7(1).
- Lehto, J., Savolainen, J. & Ylikännö, M. (2021) Ohjaamoiden monialaisuus on sekä vahvuus että haaste. Työvoimapolitiittinen aikakauskirja 2/2021, 70–74.
- Liddle, H. A., Rowe, C. L., Dakof, G. A., Henderson, C. E., & Greenbaum, P. E. (2009). Multidimensional Family Therapy for Young Adolescent Substance Abuse: Twelve-Month Outcomes of a Randomized Controlled Trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77(1), 12–25. <https://doi.org/10.1037/a0014160>
- Liddle, H. A., Dakof, G. A., Henderson, C., & Rowe, C. (2011). Implementation Outcomes of Multidimensional Family Therapy-Detention to Community: A Reintegration Program for Drug-Using Juvenile Detainees. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 55(4), 587–604. <https://doi.org/10.1177/0306624X10366960>

- Liddle, A. M., & Gelsthorpe, L. R. (1994). *Crime prevention and inter-agency co-operation*. Home Office Police Research Group.
- Lipsey, M. W. (2009). The primary factors that characterize effective interventions with juvenile offenders: A meta-analytic overview. *Victims and offenders*, 4(2), 124-147.
- Littell, J. H., Pigott, T. D., Nilsen, K. H., Green, S. J., & Montgomery, O. L. K. (2021). Multisystemic Therapy® for social, emotional, and behavioural problems in youth age 10 to 17: An updated systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Review*, 17(4). <https://doi.org/10.1002/cl2.1158>
- Lösel, F. & Beelman, A. (2003). Effects of child skills training in preventing antisocial behavior: A systematic review of randomized evaluations. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 587, 84-109
- Ministry of Justice UK (2015). Youth offending team stocktake. Saatavilla verkossa [haettu 7.2.2024]: <https://www.gov.uk/government/publications/stocktake-of-youth-offending-teams>
- Mulvey, E. P., Arthur, M. W., & Reppucci, N. D. (1993). The prevention and treatment of juvenile delinquency: A review of the research. *Clinical Psychology Review*, 13(2), 133-167.
- Muncie, J. (2004). Contemporary criminology, crime and strategies of crime control. *Student handbook of criminal justice and criminology*, 3-20.
- Mäkelä, K. (1990). Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus,
- National Audit Office. (2010). The Youth Justice System in England and Wales: Reducing Offending by Young People. The Stationery Office, London.
- Pauwels, P., & Matthyssens, P. (2004). The architecture of multiple case study research in international business. *Handbook of qualitative research methods for international business*, 125-143.
- Petrosino, A., Turpin-Petrosino, C., & Guckenburg, S. (2010). Formal system processing of juveniles: Effects on delinquency. *Campbell Systematic Reviews*, 6(1), 1–88.
- Piispa, M; Sambou, S; Lind, H (2023) Ohjelmatyö ja moniammatillinen tuki rikosten ehkäisyssä: Rikosten ennaltaehkäisyhankkeen 2020–2022 loppuraportti. Oikeusministeriö
- Piispa, M., & Salasuo, M. A. (2014). *Taiteilijan elämänkulku*. Nuoristotutkimusseura: Nuoristotutkimusverkosto.
- van der Pol, T. M., Hoeve, M., Noom, M. J., Stams, G. J. J. M., Doreleijers, T. A. H., Domburgh, L., & Vermeiren, R. R. J. M. (2017). Research Review: The effectiveness of multidimensional family therapy in treating adolescents with multiple behavior problems – a meta-analysis. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 58(5), 532–545. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12685>

- van der Pol, T. M., Henderson, C. E., Hendriks, V., Schaub, M. P., & Rigter, H. (2018). Multidimensional Family Therapy Reduces Self-Reported Criminality Among Adolescents With a Cannabis Use Disorder. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(6), 1573–1588. <https://doi.org/10.1177/0306624X16687536>
- van der Pol, T. M., Cohn, M. D., van Domburgh, L., Rigter, H., & Vermeiren, R. R. J. M. (2021). Assessing the effect of multidimensional family therapy in adolescents on police arrests against a background of falling crime rates. A randomised controlled trial with 7-year follow-up. *Journal of Experimental Criminology*, 17(4), 597–609. <https://doi.org/10.1007/s11292-020-09431-0>
- Poynton, S., & Menéndez, P. (2015). The impact of the NSW Intensive Supervision Program on recidivism. *Crime and Justice Bulletin*, 186.
- Prescott, D. S., & Willis, G. M. (2022). Using the good lives model (GLM) in clinical practice: Lessons learned from international implementation projects. *Aggression and Violent Behavior*, 63, 101717. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2021.101717>
- Rapp, R. C., Van Den Noortgate, W., Broekaert, E., & Vanderplasschen, W. (2014). The efficacy of case management with persons who have substance abuse problems: a three-level meta-analysis of outcomes. *Journal of consulting and clinical psychology*, 82(4), 605.
- Rhodes, J. E. (2005). A Model of Youth Mentoring. Teoksessa: D. L. DuBois & M. J.Karcher (toim.) Handbook of youth mentoring. Sage
- Rosenbaum, D. P. (2002). Evaluating multi-agency anti-crime partnerships: Theory, design, and measurement issues. *Crime prevention studies*, 14, 171–225.
- Roxell, L. (2016). Den kvantitativa delen av utvärderingen av sociala insatsgrupper 20-29 i Tensta och Rinkeby. Retrieved from https://bra.se/download/18.10aae-67f160e3eba6292c8e8/1520493375556/2017_0301_Utv%C3%A4rdering%20av%20SIG%20f%C3%B6r%20personer%2020-29%20%C3%A5r%20i%20Tensta-Rinkeby.pdf
- Sakki, I., Kassea, R., Vauhkonen, T. & Pirttilä-Backman, A-M. (2010): Social representations: the heart of community psychology. 2010 Community psychology: new developments. Lange, N. & Wagner, M. (toim.). New York: Nova Science Publishers, s. 67-91 Psychology research progress
- Sambou, S., & Piispa, M. (2019). Toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille: Kehittämistyöryhmän ehdotus.
- Schaub, M. P., Henderson, C. E., Pelc, I., Tossman, P., Phan, O., Hendriks, V., Rowe, C., & Rigter, H. (2014). Multidimensional family therapy decreases the rate of externalising behavioural disorder symptoms in cannabis abusing adolescents: outcomes of the INCANT trial. *BMC Psychiatry*, 14(1), 26–26. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-14-26>

- Schalin, A. (2019). Kansainvälinen kirjallisuuskatsaus puuttumisen malleista, niiden vaikuttavuudesta ja kustannushyödyistä. Teoksessa: Lotta Haikkola, Noora Hästbacka ja Elina Pekkarinen (toim.) Kuka vastaa nuorten rikoksiin?: Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019: 34
- Schwalbe, C. S., Gearing, R. E., MacKenzie, M. J., Brewer, K. B., & Ibrahim, R. (2012). A meta-analysis of experimental studies of diversion programs for juvenile offenders. *Clinical psychology review*, 32(1), 26–33.
- Silverman, D. M., Rosario, R. J., Hernandez, I. A., & Destin, M. (2023). The Ongoing Development of Strength-Based Approaches to People Who Hold Systemically Marginalized Identities. *Personality and Social Psychology Review*, 27(3), 255–271.
- Socialstyrelsen. (2017a). Utvärdering av sociala insatsgrupper – effekter för individen. Retrieved from <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/share-point-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2017-10-20.pdf>
- Socialstyrelsen. (2020). Studier om sociala insatsgrupper: Resultatuppföljning av ungdomar i SIG och utveckling av lovande arbetsformer. Retrieved from <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-3-6691.pdf>
- Solomon, P. The efficacy of case management services for severely mentally disabled clients. *Community Mental Health Journal*, 28:163–180, 1992
- Sutela, M. (2024). Nuorisorikollisuus: Taktinen teema-analyysi – määritelvät, tilannekuva ja toimintamallit. Poliisihallitus, Taktinen analyysi. <https://poliisi.fi/documents/25235045/31329635/32433045-Nuorisorikollisuus-teema-analyysi-web.pdf/2c2c3b8a-9487-22a0-cb89-6a9c466869b0/32433045-Nuorisorikollisuus-teema-analyysi-web.pdf?t=1712736269753>
- Tolan, P., Henry, D., Schoeny, M., Bass, A., Lovegrove, P., & Nichols, E. (2013). Mentoring interventions to affect juvenile delinquency and associated problems: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 9(1), 1–158.
- Unnithan, N. P., & Johnston, J. (2012). Collaboration in juvenile justice: a multi-agency study. *Federal Probation*, 76(3), 22–30.
- van der Stouwe, T., Asscher, J. J., Stams, G. J. J. M., Deković, M., & van der Laan, P. H. (2014). The effectiveness of Multisystemic Therapy (MST): A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 34(6), 468–481. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2014.06.006>
- Varto, J. (1992). Laadullisen tutkimuksen metodologia.
- Vauhkonen, T. & Korhonen, P (2025) Välittävä aikuinen: Mentorointi sijaishuollossa olevien ja rikosriskissä olevien nuorten tukena. THL (tulossa)
- Vauhkonen, T., Kalliola, S., Rantala, P., & Laitonen, J. (2025). Väkivaltaa ja päihteitä käyttävien lasten ja nuorten palvelut sekä niiden kehittämistarpeet sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueilla. Työpaperi 24/2025 THL

- Vauhkonen, T, Kaakinen, M A I, Beuker, A, Raeste, A J & Halila, H M 2024, Turvallisille raiteille -lähisuhdeväkivallan katkaisuohjelman ja SerieE-hankkeen arviointi. Katsauksia, Nro 62/2024, Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsinki.
- Vauhkonen, T., & Latvala, A. (2023). Ohjaamon jälkeen – Tutkimus Ohjaamon asiakkaina olleiden nuorten siirtymistä ja toimeentulotuen saannista. *Työelämän tutkimus*, 21(2), 267–288.
- Vauhkonen (2023a) Nuorisorikollisuus. Teoksessa Rikollisuustilanne 2022. Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Vauhkonen, T. (2022) Aika näyttää: Tutkimus Ohjaamoiden vaikutuksista. Jyväskylä: Keski-Suomen Ely-keskus.
- Vauhkonen, T., Kaakinen, M. A. I. & Hoikkala, T. (2021) Seksuaalirikosten tekijät, tekotilanteet ja m ennaltaehkäisemisen mahdollisuudet. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja; no. 2021:56.
- Vauhkonen, T., Kallio, J., Kauppinen, T. M., & Erola, J. (2017a). Intergenerational accumulation of social disadvantages across generations in young adulthood. *Research in social stratification and mobility*, 48, 42-52.
- Vauhkonen, T., Kallio, J., & Erola, J. (2017b). Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82, 5, 501–512.
- VanderWaal, C. J. (2001). Breaking the juvenile drug-crime cycle: A guide for practitioners and policymakers. US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- Villman, E. & Kaakinen, M. (2024). Nuorten vakavan rikollisuuden ja jengiväkivallan ehkäisy Ruotsissa ja Tanskassa: Katsaus arviointitutkimuksista. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita, 2024:9. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165581>
- de Vries, S.L.A., Hoeve, M., Asscher, J.J. & Stams, G.J.J.M. (2018). The Long-Term Effects of the Youth Crime Prevention Program “New Perspectives” on Delinquency and Recidivism. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(12), 3639-3661.
- de Vries, S. L., Hoeve, M., Assink, M., Stams, G. J. J., & Asscher, J. J. (2015). Practitioner review: effective ingredients of prevention programs for youth at risk of persistent juvenile delinquency—recommendations for clinical practice. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 56(2), 108–121
- Weiss, R. S. (1995). Learning from strangers: The art and method of qualitative interview studies. Simon and Schuster.
- Welsh, B. C., & Farrington, D. P. (2007). Save children from a life of crime. *Criminology & Pub. Pol’y*, 6, 871.
- Wikström, P. O. H., & Treiber, K. (2016). Social disadvantage and crime: A criminological puzzle. *American Behavioral Scientist*, 60(10), 1232–1259.

- Wikström, P. O. (2007). Doing without knowing. Common pitfalls in crime prevention. *Crime Prevention Studies*, 21, 59–80.
- Williams, I. (2009). Offender health and social care: a review of the evidence on inter-agency collaboration. *Health & Social Care in the Community*, 17(6), 573–580. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2524.2009.00857.x>
- Williamson, P. R., Gamble, C., Altman, D. G., & Hutton, J. L. (2005). Outcome selection bias in meta-analysis. *Statistical methods in medical research*, 14(5), 515–524.
- Wilson, D. B., Brennan, I., & Olaghere, A. (2018). Police-initiated diversion for youth to prevent future delinquent behavior: A systematic review. *Campbell systematic reviews*, 14(1), 1–88.
- Wilson, H. A., & Hoge, R. D. (2013). Diverting our attention to what works: Evaluating the effectiveness of a youth diversion program. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 11(4), 313–331.
- Wright, E. M., Spohn, R., & Campagna, M. (2020). Responding to Crossover Youth: A Look Beyond Recidivism Outcomes. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 18(4), 381–394. <https://doi.org/10.1177/1541204020922887>

Liite 1. Rikostiedoissa huomioidut rikosnimikkeet

Omaisuusrikokset

- Varkaus
- Törkeä varkaus
- Vahingonteko
- Törkeä vahingonteko
- Näpistys
- Muut omaisuusrikokset (rikoslain 28 luku varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä)
- Ryöstö
- Törkeä ryöstö

Huumausainerikokset ja rattijuopumukset

- Rattijuopumus
- Törkeä rattijuopumus
- Huumausainerikos
- Törkeä huumausainerikos
- Huumausaineen käyttörikos

Petosrikokset

- Petos
- Törkeä petos
- Maksuvälinepetos
- Kavallus
- Törkeä kavallus

Henkeen ja terveyteen kohdistuva rikokset

- Rikoslain 21 luku henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista

Seksuaalirikokset

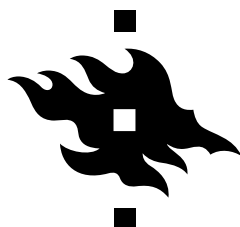
- Rikoslain 20 luku seksuaalirikoksista

Liite 2. Instrumenttimuuttujamallinnuksen ensimmäisen vaiheen lineaarinen todennäköisyysmalli

	b	p
Asuu pilotoitokunnassa (0=ei, 1=kyllä)	0,68	,000
Omaisuusrikokset	0,00	,315
Ryöstöt	0,01	,514
Huumausainerikokset ja rattijuopumukset	0,00	,004
Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	0,00	,900
Petosrikokset	0,00	,558
Seksuaalirikokset	-0,01	,919
Ikä	-0,01	,453
Päivää edellisestä epäilystä (ref. ei epäilyjä)		
<32	0,25	,044
32-183	-0,24	,045
>183	-0,24	,055
Poika/Mies	0,00	,982
Ulkomaalaistaustaisuus	0,00	,992
Työn ja opiskelun ulkopuolella vuonna 2020 (ref. Ei)		
Kyllä	0,00	,973
Alle 15-vuotias	-0,06	,270
Kotitalous saanut toimeentulotukea 2020	-0,05	,330
Hoitokontakti vuosina 2019-2020	0,06	,091
Sijaishuollon asiakkuus elämän aikana	-0,01	,705
Vankeustuomio vuosina 2019-2020	0,02	,785
Asuu isossa kaupungissa	-0,30	,000

$F(1, 732) = 600.97$

Prob > F = 0.0000

HELSINGIN YLIOPISTO

ISBN 978-951-51-0730-5 (PDF)
ISSN 2342-7779 (PDF)
UNIGRAFIA
HELSINKI 2025